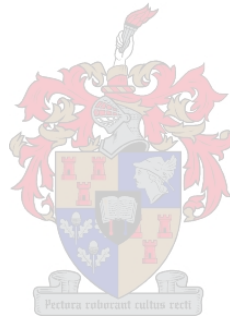

**DIE ROL VAN DIE VERBONDSOUERS EN DIE KERK IN DIE
AANSPREEK VAN DIE GELOOFSVORMINGSKRISIS VAN
ADOLESENTE**

DUBOIS DU TOIT

Werkstuk ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die Graad van
Magister Divinitatus in Teologie aan die Universiteit van Stellenbosch

Promotor: Dr.C.Thesnaar

DESEMBER 2007

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

Handtekening: _____

Datum : _____

Kopiereg © 2007 Universiteit van Stellenbosch
Alle regte voorbehou

AFRIKAANSE OPSOMMING

Volgens die navorser is daar 'n krisis in die geloofsvorming van die adolessent binne die ouershuis. Hy meen dat die krisis, 'n geloofsidentiteitskrisis is wat hoofsaaklik veroorsaak word deur die suigkrag van 'n sekulêre demokrasie wat manifesteer in 'n materialistiese ingesteldheid by Christelike ouers. Dit beïnvloed weer die geloofsoordrag en -vorming van die adolessent negatief, deurdat hulle ook vasgevang word in hierdie materialistiese kultuur. Die doel van die navorsing is dus om vas te stel wat die omvang en diepte van hierdie krisis in die Christelike kerngesin se spiritualiteit is in post-apartheid Suid-Afrika. Daardeur wil die navorser sekere beginsels voorstel vir 'n nuwe vennootskapsverhouding tussen die kerk en die familie.

Die navorser ondersoek eerstens die ware aard en samestelling van die familie deur 'n teologiese perspektief daarop te kry. Hy poog ook om aan te toon dat verbondsoopvoeding ook geloofsvorming is. Om die aanname te probeer bewys dat kerngesinne in 'n geloofsidentiteitskrisis is, word 'n studie onderneem van wat kultuur is en hoe 'n verandering in kultuur ook die bestaande wêreldbeeld van Christene verander. Hierdie veranderinge het ook 'n jeugkultuur tot gevolg wat deur die massamedia in stand gehou word en adolessente se geloofsvorming verder beïnvloed.

Die empiriese navorsing het ten doel om die literatuurstudie te bekragtig, deur die materiële konteks en -ingesteldheid van adolessente en ouers te ondersoek asook hul geestelike groei. Uit die empiriese studie word die afleidings gemaak dat ouers nie volle verantwoordelikheid neem vir die geloofsvorming van adolessente nie. Ouers modelleer egter hul weerloosheid teen 'n materialistiese sekulêre kultuur wat negatief inwerk op adolessente se geloofsvorming. Om hierdie probleem aan te spreek, is 'n holistiese, komprehensiewe vennootskap tussen die kerk en die ouerhuis nodig. Dit sal bydra daartoe dat ook die kerk gesonder en getrouer sal wees in haar getuienis aan die wêreld.

ENGLISH SUMMARY

According to the researcher, there is a crisis in the faith formation of the adolescent within the family. He is of the opinion that the crisis is a faith identity crisis that is the result of the sucking effect of a secular democracy that manifest in a materialistic orientation of Christian parents. That in turn, influences the faith formation of and the “passing of the faith” to the adolescent negatively, through the fact that they also get caught up in this materialistic culture. The aim of the research is therefore to determine the extent and depth of the crisis of the Christian family’s spirituality in post apartheid South Africa. The researcher thereby wishes to present certain principles for a new partnership between the church and the family.

The researcher firstly studies the true nature and composition of the family by gaining a theological perspective on it. He also tries to show that covenant education is also faith formation. To prove this assumption that nuclear families are in an identity crisis, a study is undertaken about the nature of culture and how a change in culture also changes the present worldview of Christians. These changes also give rise to a youth culture that is maintained by the mass media, which influences adolescents’ faith formation further.

The empirical research aims to validate the literature study, by investigating the material contexts and –orientation of adolescents and parents, as well as their spiritual growth. From the empirical study the inferences are made that parents doesn’t take full responsibility for the faith formation of adolescents. In stead, parents model their vulnerability against a materialistic secular culture that works negatively in on adolescents’ faith formation. To address this problem, a holistic, comprehensive partnership between the church and the family is necessary. This will also contribute to the fact that the church will be healthier and more faithful in her witness to the world.

Graag betuig ek my dankbaarheid aan:

- God Drie-enig, wat my geïnspireer en bewus gemaak het van hierdie krisis in families en wat my gedra en gevorm het deur hierdie lang tyd van nadenke
- Aan my studieleier, vir sy waardevolle leiding en insette
- Aan my vrou en as klankbord, wat my deur alles bystaan
- Aan my drie kinders, by wie ek geweldig baie leer van myself en as ouer

INHOUDSOPGAWE

<u>Hoofstuk 1</u>	<u>BL.</u>
1.1. Inleiding	8
1.2. Probleemstelling	10
1.3. Doel Van Navorsing	12
1.4. Hipotese	12
1.5. Navorsingsmetodologie	12
1.6. Bydrae Tot Praktiese Teologie	13
1.7. Samevatting	16
<u>Hoofstuk 2</u>	
2. Die Kern Gesin: Bybelse feit of moderne skepping?	
2.1. Inleiding	17
2.2. Teologiese perspektief van familie en gesin	18
2.2.1. Die familie as verbondseenheid in die OT	21
2.2.2. Die familie in die Grieks-Romeinse wêreld	23
2.2.3. Die familie in die Vroeë Kerk - 'n nuwe perspektief	23
2.2.4. Perspektiewe op families in die Middeleeue en tydens die Reformasie	28
2.3. Verbondsoopvoeding as Geloofsvorming in moderne families	
2.3.1. Moderne perspektief op die kernfamilie	29
2.3.2. "Passing The Faith"	30
2.3.2.1. Definisie van die familie	30
2.3.2.2. Verbondsoopvoeding as geloofsvorming	31
2.4. Die Kerk As God Se Familie – 'n vennootskap	34
2.5. Samevatting	37
<u>Hoofstuk 3</u>	
3. Christelike kernfamilies in 'n identiteitskrisis	
3.1. Inleiding	38
3.2. Kultuur en verandering	39
3.2.1. Begripsverheldering	39
3.2.2. Vyf Christelike standpunte teenoor kultuur	40
3.2.3. 'n Samelewing in oorgang	43
3.2.3.1. Modernisme	44
3.2.3.2. Individualisme	44
3.2.3.3. Sekularisasie	45
3.2.3.4. Konsumerisme	46
3.2.3.5. Globalisasie	47
3.2.3.6. Postmodernisme	48
3.2.3.7. Multi-generatief – feit of kunsmatig geskep?	50
3.2.3.8. Die Jeugkultuur	54
3.2.4. Geloofsvorming in 'n postmoderne Suid-Afrika	56

Hoofstuk 4**4. Die reaksie van verbondsouers en adolessente tov die oordrag van 'n lewenstyl van materiële welvaart en hul geloofslewe**

4.1.	Inleiding	58
4.2.	Konteks van die betrokke gemeentes	58
4.3.	Metode van ondersoek	59
4.3.1.	Die adolessente ondersoekgroep	60
4.3.2.	Die ouer-ondersoekgroep	61
4.4.	Ondersoekresultate	61
4.4.1.	Materieel	61
4.4.1.1.	Ouerhuis-profiel	61
4.4.1.2.	Materiële versorging	62
4.4.1.3.	Materiële leefstyl by die huis	65
4.4.1.4.	Tydsbesteding volgens prioriteite	66
4.4.1.5.	Morele en emosionele welstand	73
4.4.2.	Geestelik	76
4.4.2.1.	Kerk	76
4.4.2.2.	Tienerbediening	78
4.4.2.3.	Kategese	80
4.4.2.4.	Geestelike vorming	81
4.4.2.5.	Persoonlike Godsbelewenis	86
4.4.2.6.	Veranderinge wat hul wil hê in die geloofsgemeenskap	87
4.4.2.7.	Samevatting	89

Hoofstuk 5**5. Gevolgtrekkings en Aanbevelings**

5.1.	Hipotese	90
5.2.	Voorstelle vir 'n nuwe paradigma vir geloofsvorming	94
5.2.1.	'n Eenvoudige leefstyl	95
5.2.2.	Familiebediening	96
5.2.3.	Funksionele families en geloofsvorming	98

Hoofstuk 6

6.	Samevatting	101
----	-------------	-----

Hoofstuk 7

7.	Bronnelys	104
----	-----------	-----

HOOFSTUK 1

1.1. INLEIDING

Die rede vir my passie en besorgdheid oor die jeug, maar veral dan die kind binne die sfeer van die ouerhuis, begin eerstens by my eie gesin en kinders, waarvan al drie adolessente in verskillende stadiums van hul lewens is. Tweedens was ek vir baie jare in die onderwys betrokke en gemoeid met adolessente, nie net in die formele skool opset nie maar veral ook in skoolkoshuise, waar ek en my vrou nou al vir 15 jaar woonagtig is. Ek het dus grondige kennis en ervaring opgebou, primêr van die kind en sekondêr van die ouerhuis in dié tydperk. Derdens was en is ek ook vir baie jare nou betrokke by jeugbediening in gemeentes van die Nederduits-Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (voorts NG-kerk) waarvan ek lidmaat is, in leiershoedanighede en kategese.

Ek het in dié tyd, deur my betrokkenheid by die jeug en hul ouerhuise, al meer bewus geraak van die geweldige geloofskrisisse wat in Christelike gesinne ontstaan het. Na my mening was dit veral na die demokratiese veranderinge in die land, dat die Christelike waardes en norme van die “ou Suid-Afrika” uitgedaag is deur ‘n groeiende sekularisasie en materialisme wat posgevat het in die ontwikkeling van ‘n postmoderne samelewing. Veral in die onderwys, wat vroeër die bastion was van Christelik-Nasionale onderwys, het groot veranderinge plaasgevind. Godsdienstvryheid is deur die Nuwe Grondwet¹ verskans en Christenskap het sy bevoorregte posisie, ook in die skool, verloor. Selfs in die NG-kerk het groot veranderinge plaasgevind. Apartheid, wat vir so baie Afrikaners vanselfsprekend was en vir baie mense sekuriteit gebied het vir ‘n voorspoedige en gemaklike lewe, is afgetakel en baie mense was ontnugter deur die NG-kerk se rol daarin. Dit het veroorsaak dat die voordele en “gerieflikheid” om ‘n lidmaat van die NG kerk te wees, verdwyn het. Waar ouers en gesinne vroeër in hul duisende die NG kerk bygewoon het, het hulle dit nou, na die kerk sy aandeel in apartheid bely het, in hul duisende verlaat².

---

¹ Handves van Menseregte: Hoofstuk 2 Art.15.(1996)

² Cf.Kerkspieël 2000 van die NG-Kerk: van 1989 (1,340 065 lidmate) na 2000 (1,269 874 lidmate) volgens saakgelastigdes en 1989 (1.555 796) tot 2000 (1,071 873) volgens wyke.

Dit is in hierdie omstandighede dat die Here my geroep het om voltyds in Sy diens te staan en waar ek geweldig sterk onder die indruk gekom het van die nood van adolessente en hulle ouers in hierdie uitdagende en veranderende tye. Ek is saam met ander besorgde Christene opsoek na die ontwikkeling, groei en verdieping van ons jeug se spiritualiteit en as basis daarvan, funksionele gesinne. Die gebeure wat gelei het tot my betrokkenheid hierby, was toe ek in die onderwysituasie, maar veral in katkisasieklasse toenemend besef het dat die Woord van God óf nie meer gesaghebbend is vir baie gesinne nie (waar Christelike ouers veronderstel is om hul doopbelofte na te kom) óf dat dit misbruik word deur wanopvattinge, veral a.g.v. die gebrekkige kennis van die Woord deur adolessente en selfs baie ouers. Die gevolge daarvan kan duidelik gesien word in die sekularisering van adolessente en hulle ouers se spiritualiteit en hulle oppervlakkige uitlewing van die Woord as riglyn vir hulle lewe. Na my mening dui die krisis t.o.v. die geloofsvorming van adolessente deur hulle ouers, op 'n soeke na die geloofsidentiteit van die gesin.

Enkele probleme word uitgelig in die verband:

- Die Christelike gesin in die oorgang na 'n postmoderne wêreld, word nie (genoegsaam?) toegerus en ondersteun deur die NG-kerk om genoemde probleme te bowe te kom nie.
- Baie gemeentes van die NG-kerk en hulle Jeugbedieninge in al hulle fasette, is nie altyd in staat en gereed om hierdie krisis en die toekoms met hoop en selfvertroue aan te pak of om leiding in die verband te gee nie – daar is ook onsekerheid van die sinodale strukture se kant af, wat leiding aan Jeugbedieninge moet gee³.
- Die werklikheid en invloed van postmodernisme skep verdeeldheid in die NG-kerk (ook in meeste ander denominasies oor die wêreld heen) en die gemeenskap van gelowiges, veral t.o.v. die uitgebreide familie a.g.v. generasiegapings.
- Die tegnokratiese samelewing waarin Christene vandag leef, bv. elektroniese toestelle soos selfone, “iPods”, DVD's, rekenaarpeletjies, Televisie en Internet oorheers hulle lewens, wat maak dat hulle nog minder tyd het vir hulle medemens en hulle gesinne, wat nog te sê van God.

---

³ Vgl. Bester, M. 2005. Die Kerkjeug in krisis – Hfst 4. Die AJK van die NG Kerk: Pasaangeër of struikelblok? (M.Div.)

- Ten opsigte van kategetiese word ‘n onderrig-model gebruik wat baie meer klem op ervarings- en ontdekkingsleer plaas en al minder op kennisleer. Dit het tot gevolg dat die katkisant wel leer en ontwikkel in verhoudings maar al minder kennis en insig in die Bybel het of dat hul verhoudings nie die gesag van die Skrif as basis van alle lewe in God reflekteer nie.⁴
- Ouers se prioriteite is vandag meer as ooit verdeel, deurdat meeste ma’s werk, meeste pa’s fisies en geestelik afwesig is en kernfamilies dus te min tyd kry om werklik ‘n soliede, standvastige en funksionele basis te vorm vir geestelike opvoeding en leiding en sodoende “die geloof oor te dra aan hulle kinders” (“*passing the faith*”).
  - Die gevolg van bogenoemde is dat die gesinseenheid en veral die huwelik, vandag meer as ooit bedreig word as ‘n lewenslange Goddelike instelling tussen een man en een vrou wat ‘n veilige ruimte moet skep vir kinders om te ontwikkel tot geloofsekerheid en geestelike volwassenheid.
  - Aan die een kant word die gejaag van meeste ouers na welvaart, status en prestasie, oorgegiet op die kind, wat ook by die skool en alle ander fasette van sy/haar lewe net die beste moet kry en teruggee in die vorm van prestasie. Die graad van baie ouers se liefde word juis bepaal deur die kind se prestasie en aandeel in die ouers se status.
  - Aan die ander kant is die gevolg van meeste ouers se afwesigheid en onbetrokkenheid by hul kinders, dat die jeug se subkultuur of groepsdruk, tesame met die massamedia se geweldige meesleurende invloed, die kind al meer vorm.

Na my mening is die kern van hierdie identiteitskrisis die gevolg van ‘n verskuiwing in kultuur (kernwaardes) in die Suid-Afrikaanse samelewing. Christene is in ‘n oorgangstyd tussen modernisme en postmodernisme en het nie ‘n greep op die kultuurveranderinge nie, wat maak dat hulle moed op gee, veral in hul verbondstaak as ouers.

Daar is na my mening dus ‘n paradigma skuif nodig in die kerk se bediening en leiding aan kernfamilies in hierdie oorgangstyd van modernisme na postmodernisme.

1.2. PROBLEEMSTELLING

---

⁴ OAV - (Hos 4:1-6) ⁶My volk gaan te gronde weens gebrek aan kennis

Die gesin vorm die fundamentele kern van God se verhouding met Sy kerk. God se verbond omsluit die gesin, as kleinste kern-eenheid van Sy kerk op aarde, maar wat ook deel is van God se uitgebreide familie op aarde. Dit is in en deur die bloedbande van die gesin dat die onderlinge verhoudinge en koinonia gevestig en in stand gehou word – dit is ook in en deur die gesin (*diakonia*), dat God Sy liefde openbaar aan individue en aan die wêreld as teken van Sy troue liefde en genade. Dit is deur God se Woord dat Hy Homself openbaar aan verlose ouers en hulle dan hul geloof leef en bely (*marturia*) teenoor hul kinders en so die geloof “oordra” (“*passing the faith*”). Dus vorm die Christelike gesin in wese die kleinste kern van die kerk en indien die gesin funksioneel is, dien dit as getuienis van God se verhouding met die mens. Indien die gesinstruktuur disfunksioneel is en disintegreer, dien dit nie die getuienis van die Christelike geloof en die kerk nie. Die stelling kan gemaak word dat die kerk net so funksioneel is as die gesinne waaruit dit bestaan.

Maar dit is juis hierdie kern-eenheid, nl. die gesin, wat onder geweldige druk is deur kragte van binne en buite. Die probleem setel daarin dat die Christelike gesin tans, volgens die navorser, ‘n ongekende identiteitskrisis beleef en dit ‘n bepaalde negatiewe invloed het op die ouers se geloofsgetuienis aan die adolessent. Deel van die probleem setel in die kerk se rol as vennoot van die gesin t.o.v. die geloofsvorming van die adolessent.

Om bg. stellings te ondersoek, is dit nodig om die volgende vrae te vra:

- Hoe manifesteer die krisis in die Christelike gesin se geloofsvorming en watter gevolge het dit?
- Hoe moet die invloed en wedersydse verhouding van die kerk op die gesin verstaan word?
- Is daar nog sprake van verbondsoopvoeding by Christelike gesinne?
- Tot watter mate neem die Christelike gesin deel aan ‘n kultuur van sekularisasie?
- Watter invloed het postmodernisme en materialisme op die Christelike gesin en watter rol speel dit t.o.v. die verskillende generasies vandag?

- Ons kan dus ook die vraag vra of die Christelike geloofsvorming ooit anders as in ‘n krisis was?
- Is die krisis groter as in die verlede?

1.3. DOEL VAN DIE NAVORSING

Die doel van hierdie ondersoek is om eerstens vas te stel wat die omvang en diepte van die veronderstelde krisis in die Christelike gesin is en hoe dit die geloofsvorming van die adolessent beïnvloed binne ‘n post-apartheid Suid-Afrika. Deur die probleme in hierdie veronderstelde krisis te bestudeer, word daar gepoog om daarna sekere beginsels daar te stel vir ‘n nuwe verhouding tussen die kerk en die gesin t.o.v. Christelike geloofsvorming in die postmoderne oorgangstyd waarin ons lewe.

1.4. HIPOTESE

Die Christelike kernfamilie, wat lidmate is van die NG-kerk in Suid-Afrika in ‘n nuwe sekulêre demokrasie, beleef tans ‘n identiteitskrisis. Die krisis manifesteer in ouers se eie geloof en geloofsoordrag, wat ‘n negatiewe invloed het op die geloofsvorming van adolessente. Dit is die gevolg van ‘n (gewillige?) deelname van Christene aan ‘n materialistiese kultuur wat veroorsaak word deur die suigrag van sekularisasie.

1.5. NAVORSINGSMETODIEK

Die benadering wat gebruik sal word is kwalitatief⁵ deurdat daar gebruik gemaak sal word van ‘n literatuurstudie en ‘n empiriese studie. Die rede vir die empiriese studie is omdat daar eerstens nie baie groot resente navorsing (die laaste 3-5 jaar) op hierdie gebied spesifiek gedoen is, wat ek kon vasstel nie. Dit is ook ‘n belangrike instrument om ‘n groot groep se menings te kry, veral as die vraelys meerdoelig opgestel word sodat respondente se persoonlike menings ook ingewin word. Die literatuurstudie sal eerste gehanteer word,

daarna sal die verwerkte data van die empiriese studie aan die beurt kom. Vraelyste is opgestel wat aan twee kontrole groepe verskaf sal word. Die eerste is 'n jeuggroep wat geteiken word by 'n gesamentlike Tienerdiens van drie NG-kerke wat by Welgelegen NG-kerk gehou word. Daar word verwag dat ongeveer 150 adolessente sal deelneem aan die opname. Die tweede fokusgroep is 'n groep van ongeveer 20-25 vrywillige ouerpare en enkelouers, hoofsaaklik uit die Moedergemeente van Stellenbosch, waarvan die navorser lidmaat is. Die vraelys van die adolossentegroep fokus op meervoudige keusevrae wat die adolessent se materiële leefstyl, sy/haar morele lewe asook sy/haar godsdiensbeleving by die huis en die kerk, wat insluit die Tienerbediening in al sy fasette, toets. Daarby is daar ook vrae waarop hy/sy spontaan kan reageer t.o.v. sy/haar persoonlike mening oor elke lewensfeer waarin hy/sy beweeg.

Na afloop van die empiriese ondersoek wil die navorser dan poog om n.a.v. die uitkoms van die navorsing, die feite wat aan die lig gekom het, so te kommunikeer dat dit 'n alternatiewe lewensingesteldheid en spiritualiteit van die gesin propageer, ten einde positief te reageer op die komplekse interaksie van kulturele kragte wat die waardes, houdings en gedrag van ouers en die jeug in ons tyd vorm. Die gegewens kan ook wyer in die kerk se ander bedieninge, wat raakpunte toon met genoemde inligting asook in die praktiese teologie vir multi-generatiewe familiebedieninge, gebruik word

1.6. DIE BYDRAE TOT PRAKTIESE TEOLOGIE

Die beskeie bydrae wat die navorsing aan Praktiese Teologie wil lewer, is om, soos Louw (1998:16) vra, nie die regte doktrine te soek nie, maar die regte praxis, die toepaslike interpretasie en – praxis van die kerk se dade van geloof, waar verhoudings gevestig word tussen glo en doen, bely en lewe. Hy bring dan ook die probleem van epistemologie in teologie na vore deur die vraag na die bron van kennis. Hoewel die Bybel die bron van Gereformeerde Teologie is, word die klem in die postmoderne paradigma al meer op die

---

⁵ “Essentially, qualitative research is multi-method –a variety of methods which focuses on an interpretative and naturalistic approach.” (Denzin & Lincoln, 1994:2) A variety of approaches are implemented: case studies and surveys, personal experience, introspection, life stories, Interviews and various texts.

ervaring van geloof (fides qua) en al minder op die *inhoud van geloof* (fides quae) geplaas.

So word die Bybel al meer 'n boek wat mense se ervaring van God beskryf maar nie noodwendig die leser in kontak bring met God nie. (my vertaling: Louw.1998:21)

Hieruit kan ons aflei dat die vraag nou is of teologie die studie van Gód is, of ons ervaring van God, m.a.w. gaan dit oor godsdienstige en geloofservarings, of die openbaring van God? Louw maak dan die volgende stelling:

Theology not only studies our human experience and interpretation of God. Theology, indeed, is human work...However, in so far as theology acknowledges a discourse about God (the reality of God) and accepts (faith) that a portrayal of God exists through the Scriptures (revelation), theology as an endeavour of the Spirit (pneumatology), touches the reality and presence of God. Otherwise "God" himself becomes a speculative product of the human mind (idea) and theology, essentially becomes anthropology: an analysis of human ideas and thoughts. (1998:22)

Die sentrale waarheid van teologie berus daarin dat God Homself openbaar deur Jesus Christus die Verlosser. God se openbaring fundeer dus in 'n ontmoeting wat Sy getrouheid toon.

Wilhoit soos aangehaal deur Dunn (1997:48) beskryf ware kennis van God as feite, gevoelens en 'n verhouding. Feite word primêr geleer in die studie van die Woord, gevoelens soos ervaar in reaksie tot Hom van wie ons tot begrip kom en 'n persoonlike verhouding met God, wat gevorm is deur gedeelde ervaring, toewyding en kommunikasie, behels die egte beeld van kennis van God.

Dieselfde vraag kan gevra word t.o.v. die identiteit van die gesin: m.a.w. hul ervaring en kennis van God: Lê die postmoderne Christelike gesin meer klem op die ervaring van hul geloof of die inhoud van hul geloof in God? Hoe raak dit hul kinders se spiritualiteit? Watter rol speel die kerk hierin?

Die praxis van die gesin se eie teologie is veral belangrik omdat dit die kind se geloofsidentiteit en spiritualiteit vorm, hoewel veral die kerk, maar ook tans in 'n mindere mate, die skool, in vennootskap is in die verbondstaak – as ondersteuningsnetwerk. Die Jeugbediening in die N.G. Kerk verrig reusewerk, maar indien dit nie gerugsteun word deur die verbondsoopvoeding van die gesin nie, kan dit die adolessent in 'n geloofsidentiteitskrisis dompel. Daarom is 'n holistiese benadering in die Praktiese Teologie baie belangrik t.o.v. familiebediening.

Konteks is ook 'n baie belangrike aspek van praktiese teologie omdat dit staan in 'n verhouding tot 'n spesifieke geloofsgemeenskap wat hul godsdiens beoefen. Daarom sê Hodgson (1994:9) ook dat teologie die praktyk van die Christelike geloofsgemeenskap is, as aktiwiteit wat nie geïsoleerd en individueel is nie. Dit staan ook in die tradisie wat sosiaal oorgedra word en is die geloofsgemeenskap se oefening tot selfverstaan en selfkritiek.

Baie belangrik vir Praktiese Teologie in hierdie tyd van geweld, misdaad, natuurrampe en oorloë, is die wete dat die Christelike hoop gebou is op God se beloftes in die Woord en wat dus poog:

- ❑ Om gesinne weer op te roep deur hul te herinner aan hul doop en doopbeloftes – 'n gemeente as familie en liggaam van Christus, wat verantwoordelikheid moet neem vir elke gelowige en die bewaring van die aarde.
- ❑ Om die gesin, spesifiek die jeug, te help om 'n positiewe Godsbeeld te ontwikkel deur God as 'n liefdevolle en genadige Vader te leer ken.
- ❑ Om Jesus sentraal te stel as die Here, Verlosser en Hoof van Sy kerk en saam onder Sy heerskappy te aanbid.

- Om gehoorsaam te wees aan die Heilige Gees se stem wat ons dring om as eenheid, met 'n lewende geloof, die evangelie te leef en te verkondig deur ons getuienis.

1.8. SAMEVATTING

Die navorser wil as volg te werk gaan in die res van die ondersoek. In Hoofstuk 2 is die doel om 'n teologiese perspektief van die kerngesin en familie te gee soos dit uit die Bybel ontwikkel het tot in die huidige vorm en dan te fokus op die verbondsouers en hul rol as primêre geloofsvormers o.l.v. die Skrif en met die kerk as vennoot se begeleiding. Die doel is om te probeer vasstel hoe die huwelik en ouerskap behoort te lyk.

In hoofstuk 3 wil die navorser probeer aantoon hoe die identiteitskrisis in die kerngesin veroorsaak is deurdat die bestaande kultuur beïnvloed en verander word deur die tydsgees van materialisme, individualisme, globalisasie en jeugkultuur. Die doel is om vas te stel hoe bg. die geloofsvorming van die adolessent beïnvloed.

In hoofstuk 4 word die resultate van die empiriese ondersoek aan die woord gestel, om te bepaal of daar 'n korrelasie is tussen die aannames wat gemaak is in die literatuurstudie en die werklike resultate van die studie.

Ten slotte sal die bevindinge en aanbevelings in hoofstuk 5 aan die orde kom waarna ek sal afsluit met 'n kort samevatting in hoofstuk 6.

HOOFSTUK 2

2. DIE KERN-GESIN – Bybelse feit of moderne skepping?

2.1. INLEIDING

Die doel van hierdie ondersoek is om vas te stel wat die omvang en diepte is t.o.v. van die krisis in die identiteit van die Christelike gesin, daarom moet daar eers sekerheid gekry word oor wat presies bedoel word met die Christelike gesin as primêre ruimte waarin die adolessent se geloof gevorm word. Eers daarna kan daar gereflekteer word oor die sogenaamde krisis onder die invloed van 'n kultuurverandering en alles wat daarmee gepaardgaan. Die navorser wil dus in hierdie hoofstuk poog om 'n teologiese perspektief van die kerngesin en uitgebreide familie te gee soos dit vanuit die Bybel ontwikkel het tot in die huidige vorm en dan te fokus op die rol van verbondsouers as primêre geloofsvormers o.l.v. die Skrif en met die kerk as vennoot, se begeleiding.

Wanneer daar vandag gepraat word oor die krisis in die Westerse Christelike “gesin” in Suid-Afrika, duik allerhande vrae rondom die begrip op. Wat is die “gesin”? Waar kom die begrip of tradisie vandaan? Is dit Bybels? Hoe lyk die samestelling daarvan? Kan ons vandag nog praat van verbondsouers? Wat is hul rol vandag? Hoe funksioneer die gesin in die kerk? Hoe word geloof oorgedra aan die kind?

In Afrikaans word daar onderskei tussen *gesin* en *familie*, terwyl daar in Engels net die term “*family*” gebruik word vir dieselfde begrip. Om die verwarring te demonstreer, verwys ek na die H.A.T. (1985) wat die “gesin” eerstens beskryf as ‘n groep nou verwante persone bestaande uit die ouers (of net een ouer) en kinders - ‘n *huisgesin*. Tweedens as ‘n groep verwante persone wat in dieselfde huis woon - ‘n *huishouding* en dertens as ‘n groep nie-verwante mense tussen wie daar ‘n *innige, vertroulike verhouding* bestaan. Die “familie” word weer omskryf as ‘n *huisgesin* – as ouers en kinders maar ook as ‘n groep bloedverwante wat nou skakel of ‘n geheel van bloedverwante met dieselfde van – dus ‘n *geslag*.

Daarom is dit vir die doel van hierdie studie belangrik om eers sekerheid te kry oor wat die Bybel hieroor sê en hoe die verhoudingsvorm van “gesin” deur die tradisie in sy sosiale vorm deur die eeue ontwikkel het, voordat die krisis in die geloofsvorming van adolessente ontleed kan word.

Die navorser wil die argument opbou deur die begrip “familie” vanuit ‘n Bybels-historiese perspektief te verklaar, eerstens vanuit antieke Israel en die verbondsfamilie, dan die Grieks-Romeinse wêreld, die vroeë Christendom se nuwe familieperspektief, Middeleeuse- en Reformasie tyd en dan laastens soos ons dit sedert die Industriële Rewolusie leer ken het. Daarna wil hy die terugkeer bepleit na die ou paradigma, in die oorgangsera waarin ons lewe, nl. verbondsoopvoeding in familieverband as geloofsvorming, om aan te toon hoedat geloof “oorgedra” moet word. Laastens sal aangetoon word dat sekondêre geloofsvorming van die adolessent plaasvind deur die kerk, wat as God se familie ‘n vennootskap is waarin die gesin of familie ‘n kernrol speel.

2.2. TEOLOGIESE PERSPEKTIEF VAN FAMILIE EN GESIN

Die eerste verwysing na die gesin vind ons in Gen 1 met die skepping van die man en vrou as “*beeldraers van God*”, wat dan ook die definisie van die mensdom is. Louw (1989:43)⁶ argumenteer dat as God dan orde skep uit die chaos, word die aarde en die tuin ‘n tuiste vir die man en vrou. Hulle moet dit “bewoon, bewaar en bewerk” (Gen 1:28). So word die gesin self God se tuiste en na die sondeval, brei hierdie tuiste uit deur voortplanting. Volgens Louw (1989:46) is voortplanting egter nie net ‘n fisiese daad nie maar beteken “*jada*”⁷ ‘n intieme vorm van kennis van die ander persoon tot vervulling van die ander persoon en tot volmaakte eenwording (Gen 2:24). In hierdie eenheid word God teenwoordig in die huwelik en gesin. Hoewel baie mense vandag nog dink aan gesinne as genealogie en biologiese verwantskap, stel Louw (1989:43) voor dat die teologiese perspektief van die gesin met ouerskap as die fundamentele onderbou daarvan, ondersoek

---

⁶ Louw (1989:43-50) – Gesinstruktuur: Goddelike skeppingsgegewe.

⁷ Hebreeuse woord vir “geslagsgemeenskap”

moet word. Hy onderskei die gesin as die interaksie-proses tussen ouer en kind en die onderlinge bindinge van al die gesinslede met mekaar. Telkens wanneer 'n kind gebore word, dui dit op God se verlossing en versoening in die nuwe skepping. In liefde en genade demonstreer die egpaar in die huweliksverhouding en gesinsverhouding, die beeld van God.

Dus kan ons sê dat met die skepping van die man en vrou, God die potensiaal van die groter familie, nl die uitgebreide mensdom geskep het, wat na die sondeval tot wording gekom het deur die straf van God op die sonde en die belofte van verlossing. Frymer-Kensky (1998:278) verwys na hierdie gebeure as die situasie waar die nuwe aard van die huwelik en familie deur God vasgelê word in Gen 3:16. Dit is die begin van sosio-kulturele ontwikkeling en die patriargale sisteem. Van hierdie oomblik af, sal die man die hoof van die familie wees en hy sal heers met onbeperkte mag oor sy vrou en kinders, terwyl sy vrou na hom sal hunker.

Volgens Frymer-Kensky (1998:277) het die Hebreuse Bybel 'n duidelike beeld van die familie deurdat dit die familie voorstel as die basiese instelling van die samelewing, maar terselfdertyd die problematiek van hierdie instelling begryp. Louw (1989:33) benadruk die punt, naamlik dat die Ou Testament (voorts O.T.) nie beskik oor 'n woord wat die ekwivalent van vandag se kerngesin presies weergee nie. Die Hebreuse woord "mishpaha"⁸ kom meer as 300 keer in die OT voor en dui familie aan maar is nie dieselfde as wat ons begrip van "die gesin" is nie. Dit is eerder mense wat 'n gemeenskaplike binding of samehorigheid het, hoewel dit ten diepste deur bloed en afkoms bepaal word. Die gesin sien hy dus as 'n soort genealogie van mense met 'n eiesoortige gemeenskap en 'n spesifieke samehorigheidsgevoel. Hy gebruik dit as wisselterm met die familie, wat 'n meer omvattende term is, wat die aartsvaders se verbondsgeskiedenis insluit as familiegeskiedenis.

---

⁸ Hebreuse woord vir "clan" of "stam"

In 'n navorsingsstudie oor die familie deur BUVTON⁹ en die AJK¹⁰ van die NG-kerk in Suid-Afrika, maak Nel (2004) die volgende indelings van die familie in die Ou Testament op grond van 'n familiestruktuur:

- 'n Stam (*shevet*) het bestaan uit verskillende families wat elkeen herlei kon word na een van die twaalf seuns van Jakob. Saam het hulle die volk Israel gevorm wat bloedfamilie van mekaar was, aangesien hulle een gemeenskaplike voorvader, Abraham (via Isak en Jakob), gehad het.
- Elke stam was onderverdeel in verskillende *clans* (*mishpaha*) wat groeperings van families met 'n gemeenskaplike voorouer was. Die *clans* het ekonomiese, juridiese, religieuse en militêre take vervul wat te groot was vir 'n enkele uitgebreide familie om uit te voer.
- Op hulle beurt was elke *clan* saamgestel uit verskillende uitgebreide families (die *bayit* of *bet 'ab*) wat bestaan het uit al die afstammeling van 'n lewende voorvader (ongeveer drie geslagte), met uitsluiting van die getroude dogters (wat by hulle mans se families ingeskakel was), maar met die insluiting van die slawe met hulle families.

Daar is dus 'n verskeidenheid van familievorme en style in die O.T. Soms beklemtoon dit verbondsverhoudinge en soms nie. Molenkott soos aangehaal deur Olson en Leonard (1996:49) het 40 verskillende familievorme¹¹ geïdentifiseer in die O.T. en Nuwe Testament (voorts N.T.) waaronder enkeles van die O.T. as voorbeelde genoem word:

- Patriargale uitgebreide families: Abraham (Gen 14:14)
- Poligamiese huwelik: een man met verskeie vroue (Deut 21:15)
- Monogamiese man en promiskue vrou: Hosea en Gomer (Hos 1-3)
- Vroulike hoof van uitgebreide familie: Ragab en familie (Jos 6:17,25)
- Enkelouer en kinders: 'n weduwee en twee seuns (2 Kon 4:1-7)
- Leviraatshuwelike: 'n broer wat trou met weduwee van afgestorwe broer (Deut 25:5-10)
- Monogamiese huwelik: een vlees (Gen 2:24)
- "Proefhuwelike": vir Hebreërs was seksuele omgang nie verbied tydens die verlowingstyd nie (Ex 21:8)
- Immigrante families: Josef na Egipte en familie volg later (Gen 42-46)

---

⁹ Buro vir Voortgesette Navorsing by die Kweekskool van Stellenbosch.

¹⁰ Algemene Jeugkommissie van die N.G.Kerk.

¹¹ Vgl. nog voorbeelde: Molenkott soos aangehaal deur Olson en Leonard (1996:49-52)

- Aanneming in uitgebreide familie: Ester deur oom Mordegai aangeneem (Ester:2:15,20)
- Kruis-kulturele aangenome familie: Moses deur Farao se dogter (Ex 2:10)
- Kruis-klasse aangenome familie: Eliëser, die slaaf is deur Abraham aangeneem (Gen 15:2-3)
- Saamwoon buite die huwelik: Simson en Delila (Rigt 16:4)
- Surrogaat moederskap: Hagar gee geboorte aan Ismael vir Abraham (Gen 16:1-15)
- Families deur bloedskande ontstaan: Lot se twee dogters gee geboorte aan sy seuns (Gen 19:31-38)

Hierdie familie-reëlins word nie aangeprys of veroordeel nie, maar sommige is beter toegerus om die een-vlees ideaal van die huwelik te dra. Soos Clapp, aangehaal deur Olson en Leonard (1996:53) dit stel, is die meeste van hierdie “familie-modelle”, byvoorbeeld die poligamiese huwelik, nie navolgenswaardig nie. Hy wys ook daarop dat hierdie families nie hul privaat en publieke wêrelde geskei het nie. Hulle het dus as ekonomiese, landbou, politieke en militêre eenhede bestaan, m.a.w. dit was eerder “*huishoudings*” as ‘n kernfamilie, wat meesal deur ‘n man as hoof bestuur was. Die verskillende vorme van huishoudings, het dus om ekonomiese, politieke en ander genoemde redes, gedoen wat nodig was om te kan oorleef, daarom die verskillende familie-samestellings.

Die navorser se gevolgtrekking uit bogenoemde is naamlik dat hoewel God oorspronklik die man en vrou geskep het om as “kerngesin” in verbondenheid met Hom te leef, hulle in sonde verval en sodoende die ware beeld van “gesin-wees” in ‘n sekere sin verloor het. Daardeur het die eenheid tussen man en vrou ‘n stryd geword, wat sterk beïnvloed is deur kinders wat nou ook deel uitgemaak het van die “gesin”. Weens voortplanting van geslagte, die dood, ongehoorsaamheid aan God, onsedelikheid en egskeiding, het die sosiale vorm van “gesin-wees” verander na die “uitgebreide familie” in die O.T. As daar voortaan na die man en vrou in ‘n huwelik verwys word, met hul eie bloedverwante (kinders), dan word die “kernfamilie” bedoel, teenoor die “uitgebreide familie”, wat weer alle ander persone insluit wat deel gevorm het van ‘n huishouding.

2.2.1. DIE FAMILIE AS VERBONDSEENHEID IN DIE O.T.

Regdeur die OT kies God sekere mense uit aan wie Hy Hom openbaar, Sy beloftes gee en waarmee Hy 'n verbond sluit, soos met Noag, Abraham, Isak, Jakob en die volk Israel, met die besnydenis as teken. As Verbondsgod wil Hy in 'n verhouding staan met mense en die gebreekte verhouding herstel wat in die Tuin ontstaan het. God neem die inisiatief en verbind Hom aan die mens omdat Hy 'n intieme verhouding begeer met Sy mense en hul nageslag, sodat al meer mense Hom kan leer ken as 'n liefdevolle, regverdige en barmhartige God. God se doel deur Sy verbond, is om families, stamme, volke en nasies te versamel as deel van Sy gemeente (Dan 7:14).

Nel (1998:20) maak die stelling dat die “kernfamilie” in die O.T, 'n klein hermeneutiese ruimte binne 'n korporatiewe ruimte is (uitgebreide familie) is, met die hermeneutiese funksie dat die kinders deur die ouers tot begrip van God en Sy verbond kom, bv. die Pasga (Ex 12) en Deut 6:4-6, wat van sleutelbelang is in die geloofsopvoeding van elke geslag. Kinders moes by hul ouers leer van God se handeling met mense en Sy verlossingsdade. Kinders vra en ouers antwoord sodat kinders kan weet dat “ die Here ons deur Sy magtige dade bevry het” (Deut 6:20-21) So word dit weer aan die volgende geslagte vertel. (Ps 78;3-4).

Volgens Louw (1989:47) is dit nodig om te verstaan dat die “kernfamilie”, 'n getuie van die lewegewende teenwoordigheid van God is en dat die verbond die manier is waarop die mens hierin ingelyf word. Vir hom is die wesenlike karakter van die “kernfamilie” in die verbond te vind. Hy maak dus die punt dat die verbond tussen God en die mens reeds met die skepping van die man en vrou gevorm is en konsekwensies het vir die huwelik en die “kernfamilie”.¹² Die verbond gaan altyd met bloedstorting gepaard en hier kan die diervelle as klere, moontlik as die bewys dien dat daar bloed gevloei het (Gen 3:21).

Louw (1989:50) verduidelik dat die verbond nie 'n normale kontrak tussen twee partye is nie, maar unilateraal, m.a.w. God neem die inisiatief en die verbond word ongeag die lojaliteit van die ander party in stand gehou. Dus setel die kontinuïteit en stabiliteit van die

“kernfamilie” nie in mense se vermoë om ‘n kontrak te onderhou nie maar in God se genade en trou. In Gen 17 gee God die belofte aan Abraham nl. “Ek sal jou God wees en ook die God van jou nageslagte.” Volgens Louw lê die kernfamilie se stabiliteit dan opgesluit in “Ek sal ...wees”. Anderson en Guernsey soos aangehaal deur Balswick en Balswick (2002:19) beklemtoon die onvoorwaardelike kwaliteit van die verbond: “*It is covenant love that provides the basis for family. For this reason family means much more than consanguinity, where bloodties provide the only basis for belonging.*”

Die navorser is hiermee eens, nl. dat die verbond in die OT, van fundamentele waarde is in die teologie van familieverhoudinge. Die N.T. se agtergrond is baie sterk beïnvloed deur die wêreldkultuur van daardie tyd nl. die Grieks-Romeinse era, maar dit beïnvloed ons kultuur selfs vandag nog indirek. Daarom is dit nodig om kortliks saam te vat wat as familie beskou is in daardie konteks.

2.2.2. FAMILIES IN DIE GRIEKS-ROMEINSE WÊRELD

In die Grieks-Romeinse wêreld vind “*familia*” sy betekenis volgens Bartchy (1998:283) volgens die Oxford Latin Dictionary as “*all persons subject to the control of one man, whether relations, freedman or slaves, a household*”, tweedens as “*slaves of a household*”, derdens as “*a group of servants domiciled in one place*” en vierdens as “*a body of persons closely related by blood or affinity*”. In arm huishoudings sonder slawe het “*domus*”¹³ net die kernfamilie ingesluit. Onder die Griekse term “*oikos*”, is die plek (huis) waar mense gewoon het, asook die mense self as ‘n familie, verstaan.¹⁴ Dit is in hierdie kulturele agtergrond wat die vroeë kerk ontstaan en gegroei het.

2.2.3. DIE FAMILIE IN DIE VROEË KERK - 'n Nuwe Perspektief

---

¹² Anderson soos aangehaal deur Balswick en Balswick (2002:19) ondersteun hierdie argument deur te sê dat “*humanity is determent as existence in covenant relationship with God*” en hy pas die verbond ook toe op menseverhoudinge wat insluit die huwelikspaar en hul kinders.

¹³ Die lewenseenheid; die huishouding, ingesluit die vrou, kinders, kleinkinders en huishoudelike slawe.

¹⁴ Vgl. Bartchy in: Anderson et al (1998:283) vir ‘n verdere verwysing na vier ander kategorieë van ‘n familie.

Die blywende bydraes wat die vroeë Christendom gemaak het tot wat ons vandag verstaan onder die begrip “familie”, het verreikende gevolge, veral vir die invloed van die Westerse Christene op die wêreld. Daarom is dit belangrik om te verstaan hoe die familie as instelling en as missionêre instrument gefunksioneer het soos beskryf deur die N.T. skrywers. Daar het veral ‘n verskuiwing plaasgevind t.o.v. die sosiale vorm en rol van die familie in die N.T. Volgens Cahill soos aangehaal deur De Wet (2003:44) het die krisis in die “kernfamilie” reeds vroeg ontstaan deur eensydige beklemtoning: “... *the link between the family and the formation of Christian community that did exist in the early house churches, weakened as homes ceased to function as formal places of worship for the Christian assembly in the second century.*”

Die rede vir bg. opmerking kan dalk wees omdat die kerk, volgens Nel (2004), in die NT uitgebeeld word as ‘n nuwe familie of huishouding met ‘n enkele hemelse Vader wat hul beskerm en voorsien in hul behoeftes (Matt 6:9-15). Gelowiges is dus nou mekaar se ware broers en susters (Mark 3:31-35) en Christene, nie die Jode nie, is die ware nageslag van Abraham (Gal 3:23-29). Dit het aanleiding gegee tot spanning enersyds tussen die kerk as geestelike familie en andersyds tussen die natuurlike, biologiese families.

Nel (2004) wys verder daarop dat bekering en doop van hele families moontlik die reël was in die vroeë kerk¹⁵, maar dat individuele gelowiges ook deur Jesus opgeroep is om te kies tussen hul eie families en om Hom te volg (Matt.10:21, 34-37). Hoewel die kerk nuwe eise gestel het aan die familie, was dit nie die doel van die kerk om families op te breek nie. Daarvan getuig Jesus en die apostels se woorde teen egskeiding (Matt 19:1-8; 1 Kor 7:11-12) en die ontwrigting van eenheid en orde in die familie (Ef 5:21-33). Hoewel Jesus min te sê gehad het oor die familie, het Hy tog soms positief oor die tradisionele Joodse familiestruktuur, asook oor eerbied aan ouers (Matt 19:16-22; Luk 18:18-30) en die huwelik self gepraat (Matt 19:1-12). Jesus self het, toe Hy aan die kruis gehang het, die nuwe familiestruktuur bevestig deurdat Hy Johannes aangewys het as Sy ma se nuwe seun (Joh 19:26-7). Hierop maak Olsen en Leonard (1996:59) die stelling dat “...*it is not that*

---

¹⁵ Vgl.(Hand 11:14; 16:15,31-34; 18:8; 1 Kor 1:16)

Jesus is repudiating family relationships, but He is redefining them". Vir die vroeë Christene was die kerk nou die "huishouding van God – Sy familie".

Osiek (1998:287) onderskei vyf standhoudende bydraes van die Bybel en die Christenskap van die vroeë kerk wat die raamwerk verskaf het vir die Westerse Christelike familie-ideale:

- Eerstens die relativisering van die eise van familie-oorsprong teenoor die eise van die evangelie. Bv. Jesus se optrede teenoor Sy eie familie as hulle Hom soek.¹⁶ Tog is Jesus gebore uit 'n vrou en deur Josef as Sy pa grootgemaak, dus in 'n gesin, met broers en susters. Hy het gehoorsaam saam met hulle teruggekeer van die Tempel af, al het Hy vir hulle gesê dat Hy besig moet wees met Sy Vader se dinge. Maria speel regdeur die evangelies 'n belangrike rol, hoewel op die agtergrond, as Jesus se ma en 'n dissipel. Dis nie dat Jesus families verwerp of misken nie, maar tog waarsku dat alle sosiale bande gerelativeer word teen die eise van die evangelie. Familiebande neem dus tweede plek in teen die kerk.
- Tweedens die aanmoediging tot harmonie in die familie deur verhoudings van onderdanigheid. Die sogenaamde "*huishoudelike kodes*" in die briewe aan Kolossense, Efesiërs en 1 Petrus versterk hierdie tipe verhoudings wat tipies was van die Joodse en Grieks-Romeinse familie-ideale. In die patriargale sisteem is die man as die bron van aardse gesag in God se naam asook die verteenwoordiger van die staat gesien, al was daar baie vroue wat hoof van huishoudings, asook slawe-eienaars was. Baie van hierdie Bybelgedeeltes was nie net bedoel vir families waar almal gelowig was nie, maar ook waar slegs een ouer ongelowig is¹⁷.
- Die derde bydrae is die sterk manlike Godsbeeld wat 'n groot invloed het op die bestaan van die patriargale familie en baie maal gelei het tot misbruik van mag en gesag van die man oor die vrou. Tog is die rol van 'n man as die vaderfiguur onontbeerlik in alle kulture en waar sy rol besig is om te erodeer, is gesagstrukture ook besig om te verval en morele verval in te tree.

---

¹⁶ Vgl. (Mark 3:31-35)

¹⁷ Vgl. (1 Pet 2:18-3:7)

- Die uitbeelding van familieverhoudinge volgens teologiese perspektiewe, is nie net negatief nie en dit is belangrik om herinner te word dat die uitbeelding van familieverhoudinge volgens hemelse realiteite help om die verantwoordelikhede en waardigheid van families en mense te versterk. Mans as vaders word herinner aan hul verantwoordelikheid om God as Vader te spieëlbeeld. Hierin is die familie dus die uitbeelding van die huishoudelike kerk, wat in 'n mikrokosmos die hele kerk spieëlbeeld. Paulus gebruik die metafoor van die huwelik tussen God en Israel om dit ook van toepassing te maak op Christus en die kerk (Ef 5:22-33).
- Laastens het familie vroeër verskillende vorme aangeneem, maar deur Christene se denke het die idee van familie as kerkgemeenskap, liefdevolle verhoudinge en onderdanigheid as ideale vir die kerk gevorm.

Louw (1989:37-38) beklemtoon die feit dat die verband tussen die huis en die gemeente baie belangrik is om die funksiebestemming van die gelowiges se “familielewe” te verstaan. Hy wys daarop dat dit deur die huis en “kernfamilie” is dat die evangelie verkondig word en vanwaar die gemeente gebou word: *"The household as community (family included slaves...), formed the smallest unit and basis of the congregation. The house churches mentioned in the N.T.¹⁸ no doubt came into being through the use of homes as meeting place."* (Bross soos aangehaal deur Louw, 1989:38) Hy wys ook daarop dat die N.T. bewus is van die “kernfamilie” se beperkinge en dat dit daarom geabsorbeer word binne die terapeutiese gemeenskap van die gemeente as God se groot huishouding. So word genealogie vervang deur 'n nuwe bloedverwantskap nl. die bloed van Christus waarby gelowiges ingelyf word deur die doop. Dit gaan dus hier nie net oor 'n “kernfamilie” nie maar 'n “verbondsfamilie”.

Fishburn soos aangehaal deur Olsen en Leonard (1996:60) sluit hierby aan dat " *...it is the church - and not a biological family unit - that is the first family of all baptised Christians*". Tussen hierdie twee werklikhede, nl die kerk en die “kernfamilie”, word 'n paradoks geskep en vind Olsen en Leonard (1996:60) dat 'n teologiese etiek vir familie gevorm word. Hulle maak dan ook die aanname dat die klem op die geïsoleerde

“kernfamilie-eenheid” en individu lei tot die volgende persepsie: dat God bestaan vir die kerk, wat bestaan vir die kernfamilie, wat bestaan vir die individu. Hy wil dit egter omkeer nl. dat die individu bestaan vir die kernfamilie, wat bestaan vir die kerk, wat bestaan vir God en God regeer soewerein. God het dus twee instellings geskep wat mekaar aanvul en verantwoordelik is vir mekaar. Soms moet die een kompenseer vir die ander se swakhede, maar beide moet mekaar versterk, omdat albei hul eie spesifieke funksies het.

In die N.T. word die verbond met God se volk vernuwe met ‘n nuwe betekenis, want voortaan is die nuwe familie van God, al die gelowiges wat deur Jesus se kruisdood en opstanding deelgekry het aan en aangeneem is in die kerk as liggaam van Christus. Tog was dit belangrik volgens Joubert (2004: 235) dat die eerste Christene vir hulleself ‘n vastrapplek kry tussen al die godsdienstige groepe en gebruike, tradisies en verenigings van die Romeinse Ryk, want hulle is verkeerdlik beoordeel en beskuldig as ‘n nuwe sekte, -klub of filosofiese skool. Dan wys die N.T. dat hulle hulself spoedig gesien het as God se nuwe familie, maar waar lidmaatskap nie gebaseer is op biologiese verwantskap nie.

Volgens Joubert (2004:236) moes die vroeë Christene vir hulleself sekerheid kry of hulle geloof in Christus veral binne die sfeer van die “*oikos*” (huishouding) of binne die openbare magsfeer van die politiek tuishoort. So het die meeste Christene verkies om hul identiteit eerder aan die familie (verbondenheid, versorging, gemeenskap) te verbind. Jesus het ‘n nuwe politieke bestel, ‘n teokrasie wat ‘n einde sal bring aan alle onreg, aangekondig. Hoewel daar in die N.T. dikwels van huishoudelike taal gebruik gemaak is, het die vroeë Christene nie eksklusief na hulself verwys as familie van God nie. Ander beelde soos *liggaam van Christus* (1 Kor 12-14), *tempel van God* (1 Kor 3;6) en *ekklesia* (Matt16;18) is ook gebruik. Maar omdat die wederkoms getalm het, moes die kerk hul identiteit vaslê en is die familie, wat die hartklop van die samelewing was, gebruik as die oorkoepelende metafoor oor alle ander beelde van die kerk.

Die teologie van die familie-beeld het gegroei deur die kerk se geskiedenis tot die punt waar die Hervormers dit nuut moes interpreteer vanweë waninterpretasies.

---

¹⁸ Vgl. (*Hand* 11:14, 16:15, 31, 34; 18:8; 1 Kor 1:16, Fil 2; 2 Tim 1:16, 4:19)

2.2.4. PERSPEKTIEWE OP DIE FAMILIE TYDENS DIE MIDDELEEUE EN REFORMASIE

Gedurende die Middeleeue het die Rooms-Katolieke kerk 'n omvattende kanonieke wet van seksualiteit, die huwelik en familieewe opgebou wat deur kerkhove in stand gehou is. Die beginsels en vertrekpunte waarop die kerk gebou het, is volgens Witte (1998:291) eerstens dat die huwelik as 'n natuurlike instelling ingestel is met die skepping van man en vrou om "vrugbaar te wees en die aarde te vul" en om kinders tot diens aan en liefde vir God op te voed. Tweedens het die Kerk geleer dat die huwelik bejeën is met die waardigheid van 'n sakrament. Derdens was die huwelik 'n kontraktuele eenheid wat liefde, diens en toewyding voorgeskryf het.

Dan wys Witte (1998:292) daarop dat die Hervormers in die sestiende eeu die Katolieke sakramentele model van die huwelik vervang het met 'n sosiale model wat die natuurlike en kontraktuele perspektiewe behou het, maar die ondergeskiktheid van die huwelik aan selibaatskap, asook die huwelik as sakrament, verwerp het. Volgens die Protestante was die huwelik nie 'n sakrament van die hemelse Koninkryk nie, maar een van die drie gevormde instellings van die aardse Koninkryk nl. die huwelik, die staat en die kerk. Die familie was dus ook ondergeskik aan siviele reg, nie kerkreg nie. Tog het daar heelwat van die kerkregtelike beginsels van die huwelik behoue gebly. Omdat die Hervormers egter die sakramentele beginsel van die huwelik verwerp het as ewige band, het egskeiding tot stand gekom waardeur die huwelik op sekere gronde opgehef kon word. Vanweë die opvoedingstaak van die kerk en familie, het die Hervormers aangedring daarop dat die huwelik en egskeiding openbaar gemaak moes word om dit wettig te maak. Na die sestiende eeu het hierdie twee teologiese modelle, naamlik die Middeleeuse Katolieke model en die Protestantse sosiale model, die basis gevorm van die Westerse reg, wat selfs nog tot in die twintigste eeu algemeen was in die VSA. In die 1950's was slegs monogame verbintenisse tussen 'n man en 'n vrou wettig en is poligamie, bloedskande en homoseksualiteit gestraf.

2.3. VERBONDSOPVOEDING AS GELOOFSVORMING IN DIE MODERNE ERA

2.3.1. Moderne Perspektief Op Die Kernfamilie

Volgens Campolo (1989:131) is ons moderne idee van die tradisionele familie 'n middelklasuitvinding van die negentiende eeu. Tydens die Industriële Rewolusie het die tradisionele vorm van die kernfamilie verander en die goeie kwaliteite wat daaruit voortgevloei het, het deur die daaropvolgende eeue gevestig geraak.

Die historikus Phillipe Aries soos aangehaal deur Campolo (1989:131) argumenteer dat beide die sosio-ekonomiese struktuur van 'n nie-agrariese sosiale sisteem en die intellektuele raamwerk van die *Enlightenment* gevestig moes word voor die tradisionele familie, soos dit besing was, gebore kon word. Hy wys daarop dat die idee dat 'n vrou se plek in die huis is, nie kon bestaan voordat sy nie bevry is deur 'n nuwe ekonomiese stelsel, van die werk en pligte in die landerye en met die veeboerdery saam met die mans nie. Dit beteken dat vroue ook in die Bybelse tyd nie die luukse gehad het om in die huis te bly en kinders groot te maak nie, maar dat hulle buite moes werk. Ons kan hier argumenteer dat die aanvang van 'n kapitalistiese samelewing agv die Industriële Rewolusie dus veroorsaak het dat 'n middelklas gevorm is, wat ons moderne idee van die familie informeer. Die vorming van verskillende ekonomiese- en sosiale klasse beteken dus dat arm mense van die werkersklas vanweë verskeie sosiale- en ekonomiese redes, nie die luukse gehad het dat die vrou by die huis kon bly nie.

Volgens Marler (1995:26) het die binnetreding van die stad en industrie in die agrariese wêreld, tot nuwe konstellاسies van familie, werk en kerk gelei. Die uitgebreide familie moes al meer plek maak vir die kernfamilie. Die huis en werk het ook gedifferensieerd geword¹⁹. Mans was die bewakers van die werksplek en vroue se plek was by die huis, waar haar pligte die groot maak en 'n morele opvoeding van die kinders ingesluit het. Individualiteit in die kernfamilie het al belangriker geword. Dit was die basis van die tradisionele kernfamilie soos ons dit in die twintigste eeu leer ken het.

---

¹⁹ Skeiding van die private en publieke sfeer.

Daar is dus tans steeds die realiteit van die kernfamilie soos dit deur die eeue gefundeer was in die huwelik en die voortplanting van geslag tot geslag, oor alle kulture heen, hoewel die inkleding daarvan gevarieer het deur die beïnvloeding van godsdienstige-, ekonomiese-, kulturele- en sosiale strukture, norme, waardes en gebruike. In die Westers beskouing van die kernfamilie is dit veral kapitalisme en die gepaardgaande invloed van die klasseverskille wat die Christelike huwelik struktureel beïnvloed het. Hierdie familiebasis word vandag baie vinnig deur allerlei strominge, maar veral deur materialisme en konsumerisme²⁰, weg geërodeer.

2.3.2. “PASSING THE FAITH”

2.3.2.1. Definisie Van “Die Familie”

Omdat die agtergrond en ontwikkeling van die familie ondersoek is, wil die navorser nou poog om ‘n samehangende definisie van die familie voor te stel, waaruit die geloofsvorming van kinders as vertrekpunt verder ontwikkel en bedink word.

Strommen en Hardel (2000:17) definieer familie baie breedvoerig as volg: “*A single person has as family because she or he has at least two or three people with whom she or he converses two or three times a week if not daily. ...Some families may have children while others may not. ..., we include friends and mentors as well as relatives in our definition of family. Our family is those people with whom we share our faith, values and purpose as they relate to a life of hope and love.*”

Olson en Leonard (1996:24) verstaan die konsep van familie as “*... any network of two or more people linked over time emotionally and usually biologically and legally, sharing such things as home, spiritual and material resources, interpersonal caregiving, memory, common agenda and aspirations.*”

---

²⁰ Daar het ‘n verskuiwing plaasgevind weg van die streng, *outoritêre* vader-georiënteerde gesin na die hardwerkende, kompeterende *afwesige* vader-georiënteerde gesin – hardwerkendheid is dus geherdefinieer as nie meer ekonomiese *oorlewing* nie maar ekonomiese *uitbreiding*. Dit het gelei tot die ontstaan van ‘n nuwe vorm van materialisme, nl. *kwaliteitsmaterialisme*. (Louw, 1989:18)

Vir Marais en Marais (2002:23-24) is die familie ‘n dinamiese en immerveranderende sisteem, dus nie ‘n selfstandige naamwoord wat ‘n instelling van die samelewing beskryf nie maar ‘n werkwoord. Hulle gebruik die metafoer van ‘n boom wat groei, na analogie van die lewenswyse van voortdurende beweging in verhoudings tussen mense soos hulle verouder. Hulle verwys ook na Don Browning se kategorisering van die familie nl.

- Oop familie – vloeibare ritmes en onderontwikkelde grense
- Geslote families – sterk gestruktureer en geslote grense
- Lukraak (“*random*”) families – geen struktuur en min grense

Bogenoemde definisies dui op die probleem om vandag werklik die begrip en instelling van die familie vas te vang. Vir die navorser is dit dus belangrik dat hy steeds in terme van hoe die familie volgens die Woord behoort te wees, dink, m.a.w. wat die bestemmingsfunksie van die familie is. Tog wil hy nie die realiteit uit die oog verloor nie en dus ruimte gee vir hoe families vandag werklik funksioneer. Daar moet dus die ideale model in gedagte opgeroep word, nl. een gelowige man en een gelowige vrou lewenslank in ‘n verbondshuwelik, met verbondskinders aan wie die geloof van die ouers “oorgegee” moet word²¹, as getuienis en metafoer van God se huwelik met Sy kerk as bruid. Maar dan is daar ook toenemend die werklikheid in verskillende gestaltes, waaraan die kerk en families moet aandag gee. Daarom is verbondsoopvoeding as geloofsvorming baie relevant en noodsaaklik, sodat die verbondsbeloftes van God se verlossing, van geslag tot geslag oorgedra sal word.

2.3.2.2. Verbondsoopvoeding As Geloofsvorming

Om in die huwelik te tree en lewe te skenk aan kinders, is om God te verheerlik in Sy skepping. Die vraag is, hoe moet kinders se geloof gevorm word, sodat hulle God se verlossing kan verstaan en aanvaar in hulle eie lewens, sodat hulle weer hulle kinders se geloof kan help vorm? Is dit net biologiese ouers wat hierdie rol en taak het? Hoe kan ouers hulle kinders vorm dat hulle ook God se doel sal verstaan in hulle huwelike en

---

²¹ Vgl. Mal 2:15

ouerskap in die toekoms? Kan ouers of opvoeders werklik kinders se “geloof vorm” of kan net die Heilige Gees dit doen?

Na aanleiding van ’n studie wat 27 jaar gelede in die VSA (1980) gedoen is, wys Strommen en Hardel (2000:15) daarop dat God, die Bybel en godsdienstige aspekte, selde in Christenhuis bespreek word. In net 10 % van alle Christenhuis word daar redelik gereeld oor geloofsake gesels, teenoor die 43% Christenhuis waar geloof nooit bespreek word nie. Dit dui daarop dat geloof nie geredelik gedeel word in Christenhuis nie. Dit het tot gevolg dat kinders en veral adolessente groot word sonder die basis van geloof wat nodig is om te groei in hul verhouding met die Here.

Strommen en Hardel (2000:15) stel twee begrippe uit die Bybel voor wat God se wil vir families openbaar. Die eerste het te doen met verhoudings. Hulle wys dan daarop dat die Bybel nie fokus op die familie as ‘n kollektiewe eenheid nie maar op die *verhoudings* wat gevestig is tussen ouers en kinders²² en daarom, sê hulle, kan dit wat geskryf is ook toegepas word op enkelouer huishoudings, saamgestelde families of enige ander groepering wat ‘n familie genoem kan word. Die tweede konsep wat belangrik is vir families is *prioriteite*²³. Dit is dus baie belangrik dat ‘n familie twee sleutelverhoudings bou en in stand hou, nl. ‘n sterk familieverhouding en ‘n sterk verhouding met God.

Die ankerpunt waarin ouers se verhouding met en verantwoordelikheid teenoor hul kinders lê, is die doop. Dit is volgens Potgieter (1977:4-5) die teken van kindskap en van inlywing by die kerk van die Here, as teken en seël van die genade van God. Die Verbond van God met Abraham word in die N.T. herbevestig as Petrus (Hand 2:39) vir die Jode die goeie nuus bring dat die redding vir hulle *en hulle kinders* bedoel is. God neem dus die inisiatief en kom steeds eerste na die mens. Paulus sê dat kinders van gelowiges heilig is²⁴, daarom is die geloof van ouers baie belangrik, omdat dit aan hulle kinders oorgedra moet word deur hulle eie lewe en onderrig. Ouers moet aan hulle kinders ‘n liefde vir God, Sy Woord, vir Sy kerk en geloofsgemeenskap asook die skepping aanleer. God het reeds Sy genade

---

²² Vgl. Ef 6:2-4

²³ Vgl. Matt 6:33, Matt 10:37-39

geskenk deur Jesus se Verlossing en daarom moet kinders dus so opgevoed en begelei word dat hulle uiteindelik Jesus so sal leer ken dat hulle Hom self sal aanvaar as hulle Verlosser en Saligmaker.

Vir Louw (1989:51) beteken die doop as verbondsparadigma dat gesinsbinding nie berus op die keuse-beginsel van mense tot mekaar nie, maar in God se uitverkiesende genade, waardeur God in Sy trou aan Sy verbondsbefoete, kernfamilie-stabiliteit waarborg en sekuriteit verskaf. ‘n Mens is dus nie ‘n ouer omdat jy kies om kinders te hê of nie, maar omdat God jou daartoe uitverkies en aangestel het. Ouer-wees is dus ‘n Godgegewe roeping; ‘n aanstelling in ‘n amp.

En hiervan, sê Louw (1989:51) , is die doopverbond ‘n teken, maar ook by uitstek die kohesiefaktor vir die gesin. Die kind word aan God gewy en die ouers wy hulself aan God toe, m.a.w. die kernfamilie behoort nou aan God drie-enig as ‘n geloofsgemeenskap²⁵. Dan mond die geloofsinhoud van die doop uit in ‘n lewe van toewyding en heiliging aan God en so word die gesinsvernuwing ten diepste geloofsvernuwing.

As Louw (1989:56-7) dan die gevolgtrekking maak dat die verbond ‘n sirkel trek rondom die kernfamilie, stel hy die vraag of die verband tussen doop en kernfamilie; kernfamilie en gemeente, nie te sterk gestel is nie. M.a.w., word die kernfamilie dan nie nou ‘n klein gemeente nie? Volgens hom is dit egter nie ‘n gevaar nie, maar ‘n geleentheid wat korreleer met ‘n tendens in die N.T. waar die kernfamilie die gemeente bou en vorm en die gemeente weer gerig is op die kernfamilie. Te midde van hierdie interaksie is die gemeente as een groot familie op die wêreld²⁶ gerig.

Olsen en Leonard (1996:61-2) beaam die sendingtaak (“*mission*”) as doel van families in die N.T., deur Peter Lampe aan te haal wat ‘n aantal aspekte uitlig in die verband:

---

²⁴ Vgl. 1 Kor 7:14

²⁵ Marais (2004) van BUVTON verhelder hierdie punt as hy sê dat die teologiese vertrekpunt van families is dat Christene God drie-enig sal leer ken as ‘n relasionele wese, waardeur die Goddelike eenheid ‘n voorbeeld moet wees van wat dit beteken om in ‘n verbintenis en verhouding met mekaar te leef. Die Drie-eenheid wys dus aan Christene wat dit behels om ‘n familie te wees.

²⁶ Vgl. Calvyn: Die gesin is “‘n kerkie binne die kerk”. (Louw. 1989:57)

- Eerstens moes families 'n bymekaarkomplek voorsien vir Christelike samekomste (Fil1:2)
- Hulle moes ook gasvryheid toon aan reisende sendelinge en evangeliste, asook heidene wat hierdeur nader getrek sou kon word.
- Hulle het hul eie kinders opgevoed en onderrig in die Christelike geloof, wat ouers se primêre verantwoordelikheid was.
- Belangrik was dat Christelike families 'n model moes wees vir die plaaslike en universele kerk, wat gelei het tot die formulering van teologie, ekklesiologie en etiek.

Die navorser het tot dusver gefokus op die ouers en kinders as verbondsfamilie en die geloofsvorming wat uit hierdie struktuur en verhoudings groei. Tog is dit duidelik dat die kernfamilie nie alleen hierdie taak en opdrag kan uitvoer nie. Daar is verskeie ander rolspelers wat in verhouding staan tot die gelowige ouers en hul kinders, wat geloofsvorming beïnvloed. Dit is daarby ook 'n werklikheid dat 'n toenemende aantal huwelike en dan ook kernfamilies nie meer aan die tradisionele kernfamilie se definisie beantwoord nie. Daarom is die kerk, of geloofsgemeenskap, in wisselwerking met families, uiters belangrik vir die taak en proses van geloofsvorming van ouers, maar veral van kinders.

2.4. DIE KERK AS GOD SE FAMILIE – 'n Vennootskap

- It takes as village to raise a child -

Wanneer die kernfamilie funksioneel is, m.a.w. waar daar gesonde verhoudings tussen man en vrou in die huwelik en ouer-kind verhoudings is, dan kan die gesin diakonaal betrokke raak in die private sfeer van 'n gemeenskap se nood. Maar kernfamilies wat nie funksioneel is nie, het self hulp en liefdevolle leiding nodig om tot genesing en herstel gebring te word. Dit is hier waar die kerk as geloofsgemeenskap baie belangrik is, want die kerk is nie net in die private sfeer betrokke nie maar ook in die publieke sfeer, deur skole, maatskaplike werk en ander hulpdienste wat disfunksionele families kan help.

Balswick en Piper (2003:167) maak 'n waardevolle stelling as hulle sê dat omdat die familie so 'n brose, kwesbare eenheid is vir druk van buite, glo hulle dat dit God se bedoeling is dat families ingebed moet wees in die breër geloofsgemeenskap. Geïsoleerde families kan maklik sonder uitgebreide familie naby, gefragmenteerd raak, daarom is dit noodsaaklik dat families die hulp en ondersteuning het wat 'n geloofsgemeenskap bied. Enkelouerfamilies se kinders het dus baie "familielede" wat hul geloof help vorm, die ouer en kinders bystaan in krisis, wat kan deel in die viering van belangrike mylpale, of net daar is om mee te gesels. Hulle is ook daar om na afloop van die doop vir die kind te bid, hom/haar te bemoedig en te versorg, m.a.w. elke belydende lidmaat is verantwoordelik vir elke dooplidmaat se geloofsvorming en geestelike groei.

Dit is belangrik om te onthou, dat Christene volgens Joubert (2002:239), in die eerste plek bloedfamilie van mekaar is, nie op biologiese gronde nie, maar op grond van hulle nuwe geboorte en identiteit, wat net deur Christus se bloed moontlik gemaak is. Daarom word hulle lewenswaardes, norme, lojaliteite en prioriteite ook nou deur Hom bepaal en is hul biologiese ouers se rol, gesag en funksies ondergeskik aan die van God. Dit beteken dat gelowiges se eerste prioriteit en gehoorsaamheid aan God die Vader moet gaan, wat soms konflik kan veroorsaak met hul eie biologiese families. Dit is die belangrikste bewys dat gelowiges deel is van die nuwe *familia Dei*²⁷. Bloedverwantskap is dus nie die enigste of belangrikste manier waarop ons deel kan wees van 'n familie nie. Die prioriteit van God se familie moet as voorbeeld en inspirasie dien vir die biologiese familie. Liefde is die heel belangrikste vereiste in die familie van God. Dit is wat Jesus kom leer het as Opvoeder wat God se wil openbaar aan Sy nuwe kinders.

Daar is reeds gesê dat daar 'n wederkerigheid en interafhanklikheid is tussen families en die geloofsgemeenskap. Die een kan nie sonder die ander nie. Tog is daar sommige geleerdes wat die aksent meer op die kerk as 'n familie plaas en ander wat weer die Christenfamilie aksentueer waaruit die kerk se bediening en sendingopdrag moet voortvloei. Die lakmustoets sal wees as alle families funksioneel was, want dan kon die gemeente slegs vanuit 'n familiale perspektief uit, missionêr-gerig gewees het. Die

---

²⁷ "Familie van God"

werklikheid is egter dat daar disfunksionele families is en dat beide 'n familiebediening en 'n kerklike bediening aan families noodsaaklik is. In hierdie studie skaar die navorser hom by verskeie teoloë, wat maan dat geïnstitutionaliseerde kerke meesal nie familie-vriendelik is nie en daarom die jeug verloor. Die bediening is generasie-geskei en beteken dus dat die jeug kunsmatig bedien word, apart van die kernfamilie, sonder dat hulle werklik by die werksaamhede en bediening van die kerk betrek word.

Nel (2001:3) pleit vir 'n kerkbediening waar jeugbediening omvattend en inklusief is met kategese as noodsaaklike komponent. Hy wys dan daarop dat daar voor die Industriële Rewolusie nie werklik 'n jeugbediening was nie en dat kinders inklusief deel was van die kerk se werksaamhede. Ouers het toe egter in die moderne era hul kinders se geloofsvorming aan die kerk oorgegee toe die werksplek en private sfeer geskei is, maar dit is belangrik dat gemeentes dit weer teruggee aan ouers. Garland soos aangehaal deur Olsen en Leonard (1996:64) is hiermee eens dat familiebediening nie 'n ekstra of nuwe bediening moet wees nie, maar dat “ *the challenge for congregations, therefore, is to adopt family ministry as a perspective from which to view the entire life and activity of the congregation, not just those programs that carry content readily identifiable as “family”*”.

Tejeda, soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2002:22) bied 'n werkwyse aan wat gemeentes kan help om geloofsvorming aan die ouers terug te gee nl. familie- gesentreerde kategese. Haar voorveronderstellings is o.a:

- ❑ Die familie is die huishoudelike kerk
- ❑ Beide gemeente en families het die verantwoordelikheid om geloofsvorming te bevorder
- ❑ A.g.v. veranderinge in familiesamestellings moet benaderings hierdie veranderinge in ag neem
- ❑ Ouers is die primêre geloofsopvoeders van hul kinders
- ❑ Ouers het hulpbronne en ondersteuning nodig om hulle kinders se geloof met selfvertroue te help vorm.

2.5. SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk het die navorser gepoog om aan te toon wat bedoel word met die begrippe *gesin* en *familie* en hoe behoort 'n funksionele kernfamilie te funksioneer. Dit is gedoen d.m.v. 'n teologiese perspektief vanuit die Bybel. Daar is ook ondersoek ingestel na die ontwikkeling en veranderinge wat daar oor die eeue heen in die Christendom ingetree het, in die funksionering van die familie. Die moderne Westerse kernfamilie se samestelling het baie divers geraak. Tog het die basiese kernfamilie-eenheid steeds die primêre verantwoordelikheid as verbondsouers om die ruimte te skep waarbinne die adolessent se geloofsvorming kan gedy. Die kerk is egter onmisbaar in die ondersteuning en deelname aan hierdie proses en daarom is die kernfokus gerig op die interaksie tussen die kerk en die familie as geloofsgemeenskap in vennootskap.

Daarom meen die navorser dat dit baie belangrik is om steeds die huwelik en ouerskap volgens tradisionele Bybelse norme in te rig, in 'n voortdurende soeke na die oorspronklike doel van die huwelik en ouerskap, asook ons identiteit as Christene. Dit is belangrik dat die kerk en gelowige ouers hulself deeglik sal vergewis van wat hulle glo t.o.v. die huwelik en ouerskap, omdat dit 'n baie belangrike deel is van die geloofsoordrag wat hulle aan hulle kinders moet voorleef en oorgee. Indien hierdie perspektief geërodeer word deur 'n postmoderne wêreldbeeld, sal komende Christelike geslagte hierdie instelling, asook die gesag van die huwelik en ouerskap al meer in twyfel trek. Daarom wil die navorser in hoofstuk 3 ondersoek instel na die faktore wat moontlik verantwoordelik kan wees vir 'n paradigmaskuif in die wêreldbeeld van spesifiek Christene, maar ook die breë sekulêre samelewing i.t.v. die huwelik en ouerskap wat die geloofsvorming van adolessente ten diepste raak.

HOOFSTUK 3

3. CHRISTELIKE KERNFAMILIES IN 'N IDENTITEITSKRISIS

3.1. INLEIDING

In Suid-Afrika het daar veral in die laaste twee dekades, soos nog nooit tevore in die geskiedenis nie, 'n krisis ontstaan in die Westerse kernfamilie (wat in hoofstuk 2 beskryf is). Die nostalgiese herinnering wat veral ouer mense het oor hoe die huwelik en ouerskap moet lyk volgens hul verstaan van die Bybel, is al geweldig geërodeer. Veral onder Christene is hierdie Goddelike instelling van stabiliteit besig om toenemend vinnig te verkrummel. Dit wat ons geken het as die funksionele gesin, m.a.w. 'n man en vrou wat een maal getroud is met hul eie biologiese kinders wat by hulle bly, is vinnig besig om 'n bedreigde sosiale tradisie en 'n vae herinnering te word. Vanweë die krisis in die geloofsvorming van veral adolessente, moet daar veral nuut gedink word oor wat familie vandag werklik is en hoe dit funksioneer in 'n oorgangsamelewing.

Die navorser is van mening dat die lidmate van die NG-kerk, (wat die onderwerp van die studie is), se teologiese perspektief van die huwelik en ouerskap, sterk negatief beïnvloed word deur 'n veranderende kultuur. Dit skep onsekerheid en vrae t.o.v. die interpretasie van die Bybel se riglyne vir die huwelik en ouerskap, wat weer die geloofsvorming van die adolessent beïnvloed. Die navorser wil daarom die aanleidende oorsake tot hierdie krisis ondersoek om vas te stel hoe daar gereageer moet word op hierdie uitdagings. Tesame met die krisis in die kernfamilie, is die krisis in die Kerk, wat leiding moet gee met hierdie vraagstuk, besig om groot afmetings aan te neem²⁸. Die navorser is van mening dat dit ten diepste die gevolg is van 'n identiteitskrisis van veral die Afrikaner, vanweë die proses van demokratisering van Suid-Afrika wat gedurende die 1990's begin is en waarvan die gevolge besig is om steeds uit te kring.

Om die argument te staaf, wil die navorser in hierdie hoofstuk veral fokus op hoe die bestaande Christelike kultuur van lidmate van die NG kerk beïnvloed, beheer en verander

---

²⁸ Vgl. Die hele kwessie van homoseksuele "huwelike" en gepaardgaande probleme wat kinders en hul geloofsvorming raak.

word deur die tydsgees van materialisme, globalisasie, individualisme, die generasiegaping en die lewens- en wêreldbeskouing waarbinne dit alles funksioneer nl. modernisme en postmodernisme. Genoemde faktore het ook 'n direkte invloed op adolessente wat deur 'n jeugkultuur gekonfronteer word, wat geloofsvorming bemoeilik.

Voor die invloed van die tydsgees ondersoek word, moet die baie moeilike konsep van *kultuur* eers belig word uit verskillende hoeke, om sodoende duidelikheid te verkry oor die rol wat dit speel in Christene, maar veral NG-kerk-lidmate se lewens. Dit is noodsaaklik omdat families en daarom ook die Kerk binne gemeenskappe en samelewings woon wat geraak word deur verandering, veral omdat dit te doen het met die politieke, sosiale en ekonomiese transformasieproses, die invloed van die massamedia as kommunikasie-agent en alles wat dit behels.

3.2. KULTUUR EN VERANDERING

3.2.1. Begripsverheldering

Om verandering in ons eie lewenskring te kan verstaan, moet daar eers kennis geneem word van die veranderinge in die wyer kultuur. Daarom, meen Roxburgh (2005:131), moet ons onderskei tussen *kultuur* en *samelewing*. Kultuur word gedefinieer deur Geertz soos aangehaal deur Roxburgh (2005:132) as “*an inherited system of symbolic forms that operates as a set of control mechanisms – plans, recipes, rules, instructions – for governing behaviour.*” Dan haal Roxburgh (2005:131) ook Paul Hiebert aan wat sê: “*culture is the more or less integrated system of ideas, feelings and values and their associate patterns of learned behavior and products shared by a group of people who organise and regulate what they think and feel and do.*” Hy bied drie dimensies van kultuur aan nl.

- Kognitiewe (idees)
- Affektiewe (gevoel)
- Evalueerende (waardes)

Kultuur bied ons dus die kernwaardes, idees en ervarings wat ons persepsies van die wêreld vorm en daaraan betekenis gee. Dit voorsien ons ook van simbole, rituele en narratiewe wat sin maak in ons lewens.

Die *samelewing* verteenwoordig weer die verhoudings en produkte wat ons ontwikkel om uitdrukking en lewe te gee aan ons kultuur. Sosiale interaksies is dus wat ons samelewing noem. Daar is interaksie tussen die samelewing en kultuur, wat beteken dat die verhouding primêr vanaf kultuur na die samelewing beweeg en dus die samelewing genereer en vorm.

Hiebert soos aangehaal deur Roxburgh (2005:133) onderskei verder tussen twee vlakke waarop ons leef nl. kern en oppervlak. *Oppervlak kenmerke*, volgens hom, verteenwoordig wat ons sien en ervaar in die samelewing, m.a.w. organisasies, die reg, politiek, godsdiens, kunste, ekonomie, neigings, statistieke, gewoontes die nuus en ander sigbare simbole. Onder die oppervlak lê die *kernwaardes* en raamwerke, nl die wêreldbeeld wat 'n samelewing dryf en vorm. Daarom is dit krities belangrik om dit te verstaan, want die veranderinge wat besig is om in ons samelewings en kerke plaas te vind, is op die vlak van kern kenmerke en -waardes. Dit beteken dat die vlak van verandering dus geskuif het van die samelewing (oppervlak kenmerke) na kultuur (kern kenmerke), wat die wortels (oortuigings, norme en waardes) van ons samelewings en kerke raak en uitdaag. 'n Belangrike vraag wat nou gevra moet word, is naamlik wat 'n Christen se standpunt dan behoort te wees teenoor kultuur en hoe om dit te integreer by sy/haar alledaagse lewe?

3.2.2. Vyf Christelike Standpunte Teenoor Kultuur

H.Richard Niebuhr²⁹ identifiseer vyf verskillende maniere waarop Christene met hul kultuur verbind is:

a) Christus teen kultuur – skeiding met die wêreld

Strommen en Hardel (2000:264) maak die stelling dat hierdie siening, nl. dat geloof en kultuur van mekaar geskei moet word, gedeel word in konserwatiewe en fundamentalistiese kringe. Persoonlike skuld en piëteit is vir hierdie mense

---

²⁹ Soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:262 e.v.) uit "Christ and Culture".

sentraal tot geloof. Daarmee onttrek hulle uit die samelewing. Daar is meriete in hierdie siening deurdat daar grense getrek kan word vir bv. die jeug deur hulle weg te hou van die donker kant van kultuur.

b) Christus van kultuur – akkommodasie van kultuur

Daar is dus nie groot spanning tussen die wêreld en die kerk, die sosiale norme en die evangelie, Goddelike genade en menslike werke, die etiek van verlossing en die etiek van sosiale vooruitgang nie. Vir Niebuhr dui dit op kulturele Protestantisme, want soos Gnostisisme behou dit die godsdiens maar laat die etiek van die Christelike lewe agter. Om dus 'n goeie Christen te wees is dieselfde as 'n goeie burger of morele persoon. Hulle neig ook om godsdienstige oortuigings aan te pas vir die geldigheid van hul eie standpunte.

c) Christus bo kultuur – 'n sintese van Christus en kultuur

Volgens Niebuhr weier die meerderheid Christene om die vorige twee posisies in te neem en daarom noem hy hulle “sentrale Christene”. Hulle ondersteun die idee van genade en werke uit gehoorsaamheid vanuit hul geloof. Hulle erken dat daar ander wette is as die van Christus wat ook deur God gegee is. Hierdie posisie verskil van die vorige twee omdat die voriges nie Christus of kultuur ernstig opneem nie maar eerder 'n groot kloof tussen die twee beklemtoon. Hierdie standpunt sien kultuur as die werk van Godgegewe rede in die Godgegewe natuur. Teenoor hierdie wet is die Goddelike reg geopenbaar deur Jesus en die profete wat rasonale mense ontdek. Vir hulle (veral Pinkster-en Charismatiese kerke), bestaan God se roeping daarin dat 'n beter lewe buite die aardse wag en dat God deur wonders die onmoontlike doen.

d) Christus en kultuur in paradoks – teologie van dualisme

Niebuhr beskou hierdie groep as beide Christus en kultuur – dus dualiste. Hulle sien menslike kultuur as goddeloos en siek. Hulle weet hulle kan nie uit hierdie kultuur ontsnap nie en wag dat God hul sal onderhou. Enersyds leef Christene in die wêreldkultuur maar andersyds leef hulle hul geloof uit as 'n ander-

wêreldse kultuur (Paulus se standpunt). Hulle is kultureel-konserwatief want hulle wil nie die kultuur verander nie maar leef as Christene wat tevrede is met die wêreld se kulturele instellings.

e) Christus die transformeerder van kultuur – bekering van kultuur

Hierdie groep glo dat kultuur onder God se soewereine beheer is en dat kulturele werk in gehoorsaamheid aan God gedoen moet word. Die mening is positief teenoor kultuur a.g.v. drie teologiese oortuigings:

- Positief teenoor die skepping en verantwoordelikheid vir die geskape orde
- Kultuur kan verlos word deur bekering
- Alles is moontlik in 'n geskiedenis wat meer is as 'n opeenvolging van menslike gebeure

Calvyn³⁰ het hierdeur bedoel dat die evangelie alle lewe moet infiltreer en transformeer. Duideliker gestel beteken dit dat daar geen aspek van die menslike kultuur is waaroor Christus nie regeer nie en geen menslike werk wat nie onderworpe is aan Christus se transformerende krag nie. Vir Campolo soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:275) is die transformasie van die samelewing die sentrale werk van die kerk.

Hoewel die Gereformeerde teologie van Calvyn en sommige ander vroeë Hervormers ten doel gehad het dat Christelike identiteit die kernwaardes van kultuur moes bepaal, definieer en transformeer, is dit juis die teenoorgestelde wat besig is om te gebeur in Suid-Afrika, want dit word uitgedaag en ontwortel van sy vroeëre rol. Sekularisasie het veroorsaak dat transformasie van die samelewing en oppervlakkenmerke geskuif het na kultuur, wat kernwaardes bepaal en definieer. Dis veral t.o.v. kernwaardes, waar die klem op menseregte val maar te min op verantwoordelikheid en sodoende 'n negatiewe impak het op moraliteit. Dit beteken dat die Christelike kernwaardes wat die wortels van die kerk en samelewing raak, besig is om te verander. Christene en die kerk word dus uitdaag om

---

³⁰ Soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:275)

opnuut na te dink oor hul posisie t.o.v. kultuur en watter rol dit in hul lewens speel – transformeer Christus die kultuur of transformeer die veranderende kultuur vir Christene?

3.2.3. ‘n Samelewing In Oorgang

Eeue se beheer en onderhouding van Gereformeerde Christelike teologie wat elke aspek van die kultuur geïnfiltreer het, is getransformeer omdat Suid-Afrika se Grondwet godsdiensvryheid waarborg en Christenskap nou net een van vele ander godsdienste is in die samelewing wat nie direk inspraak het op die politiek lewe nie. Volgens Du Randt (2002:17) is die staat dus godsdiensloos en hou hy die openbare terrein leeg van godsdiens. Dit is die gevolg van ‘n proses van sekularisasie wat, hoewel reeds ver gevorder het oor dekades en selfs eeue in die res van die Eerste Wêreldlande, eers sedert die 1990’s hier begin momentum verkry het.

Du Randt (2002:19-20) maak die argument dat die Afrikaner nie gewillig was om te verander nie en daarom nou ontwortel is omdat die politieke mag hom ontnem is. Hy stel dit ook dat die Afrikaner ‘n lang verbintenis agter die rug het met sy kerk, wat byna op ‘n vereenselwiging uitgeloop het van volk en kerk – dus ‘n volkskerk. Hy maak dan die belangrike punt dat hierdie weiering om te verander ‘n diepgaande *identiteitskrisis* verdoesel. Meer nog, hierdie identiteitskrisis is nie net a.g.v. politieke veranderings nie, maar ‘n ander mag wat nuwe momentum gekry het, op vele terreine manifesteer en elke Suid-Afrikaner konfronteer – nl. sekularisasie.

Vir Du Randt (2002:21) is die vraag nie of die kerk dit sal kan stop nie, want hy kan nie. Dit is eerder hoe die kerk diensbaar gaan reageer aan ‘n sekulêre wêreld wat ongekend is vir die kerke in Suid-Afrika. Dit is te midde van hierdie identiteitskrisis en aanslag van sekularisasie op die Christelike kultuur, dat Christelike ouers en die kerk die adolescent moet help met geloofsvorming. Maar om die invloed van sekularisasie te kan verstaan, is dit ook nodig om te verstaan waar dit vandaan kom en hoe dit oor die hele wêreld heen manifesteer. Sekularisme is deel of die gevolg van die lewensfilosofie wat modernisme genoem word.

3.2.5.1. Modernisme

Die term “*modernisme*” is volgens Van Wyk (2000:121) die eerste keer gebruik deur Pous Pius X in 1907 as ‘n poging om die Christelike doktrine in terme van die wetenskaplike denke van die Verligting te herklassifiseer. Vos soos aangehaal deur Van Wyk (2000:121) kies egter vir die begrip *modernisasie* om die spesifieke tydperk te benoem wat in die 17de en 18de eeu in Europa begin het en sy hoogtepunt in die 20ste eeu bereik het. Die era is gekenmerk deur vertroue op die wetenskap en tegnologie, as instrumente van die rede en vooruitgang en ontwikkeling van industriële produksie van artikels volgens die kapitalistiese stelsel. Du Randt (2002:23) voeg by dat hierdie lewens en wêreldbeskouing ook sterk klem lê op die mens se waarde as individu. Uit hierdie wêreldbeskouing het die verskynsel van sekularisasie ontstaan wat eers baie laat in die 20ste eeu momentum gekry het in Suid-Afrika, wat moontlik veroorsaak is deur veral die politieke veranderinge in die land.

Hoewel humanisme³¹ meer as drie eeue gelede reeds geboorte geskenk het aan individualisme, is dit veral in die 20ste eeu, na die Tweede Wêreldoorlog, wat dit oor die hele wêreld momentum begin kry het. Dit het kultuur ooroor begin erodeer deur wanvoorstellings van die media wat dit kommunikeer, wat daartoe gelei het dat dit die vorm van selfbevrediging aangeneem het wat die houdings en waardes, nie net van jongmense nie, maar veral ook families, gemeenskappe en uiteindelik kultuur self vervorm het.

3.2.5.2. Individualisme

Bellah, ‘n sosioloog van die Universiteit van Kalifornië, soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:258) het een hartsgewoonte³² in die Amerikaanse kultuur nl. individualisme, gediagnoseer, waar alles in so ‘n persoon se lewe draai om persoonlike keuse, om

---

³¹ Descarte se “I think, therefore I am”, het die mens as individuele denkende subjek verhef tot die hoogste werklikheid.

persoonlike vervulling ten alle koste. Hy maak dan die stelling dat sulke mense hulself moeilik toewy aan die huwelik, 'n familie, 'n gemeente, organisasie of selfs werksplek. Die radikale gevolge van individualisme is dat mense nie meer betrokke is as landsburgers of in ander groepe en organisasies nie en dus antisosiaal word.

Lasch soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:259), wys daarop hoe die samelewing se klem op individualisme die Amerikaanse kultuur in narsisme in gelei het, wat geen belang in die toekoms of verlede het nie en dus die kultuur losmaak van tradisie en die “aangee” van geloof aan die volgende geslag waardeur die jeug voorberei word vir hul plek in die kerk en samelewing. Hy maak die gevolgtrekking dat die hede se klimaat terapeuties is en nie godsdienstig nie, want mense honger nie na persoonlike verlossing of die goue verlede nie, maar net persoonlike geluk, gesondheid en fisiese sekuriteit. Geloof word as iets privaat en persoonlik gesien wat niks anders is as net nog 'n komponent van die lewe nie. Tex Sample ³³ beskryf hoe die Amerikaanse kultuur so fokus op individualisme, dat 'n selfvervullings-etiek in kontras staan met die self-kruisigings etiek van die Christelike kerk. Soos reeds aangedui, het individualisme stukrag verleen aan die verskynsel van sekularisasie in die Weste, wat uiteindelik ook sy pad na Suid-Afrika gevind het.

3.2.5.3. Sekularisasie

Volgens Du Randt (2002:22) is die woord “*sekularisasie*” en sy afgeleide begrip “*sekularisme*” vertaal uit Latyn, wat beteken: “*generasie*” of “*leeftyd*” of soms ook “*tydsgees*”. Uit die vroeë Christelike literatuur word die begrip al meer gebruik vir die teenswoordige wêreld teenoor die hemelse koninkryk. In die Middeleeue beteken sekularisasie vir 'n kloosterling dat hy /sy onthef word van hul verpligtinge/beloftes en in die “wêreld” kan gaan woon. Later het die term die betekenis gekry van kerklike bates wat oorgedra is na die staat en nog later het sekularisasie die betekenis gekry van die oordrag

---

³² Bellah se navorsing oor die vormende invloed van Amerikaanse kultuur het hom gelei tot die identifisering van mense se moraal en voorveronderstellings, hul posisie, opinie en idees wat hul denke vorm, wat hy genoem het “hartsgewoontes”.

³³ Soos aangehaal deur Strommen en Hardel (2000:260)

vanaf die terrein van die ewige na die tydelike, m.a.w. “*verwêreldliking*”. Die verskynsel word dan ook gewoonlik met veral die Westerse lande vereenselwig.

Na die Tweede Wêreldoorlog word van sekularisasie gepraat as sekere lewensfere – soos wetenskap, handel, kuns, opvoeding en politiek - onttrek word van die invloed van die kerk, godsdiens en teologie, veral dan die Christelike geloof. Sekularisme is feitlik oral op aarde teenwoordig en die rede vir die geweldige toename daarvan is globalisasie, wat uitgebou en voortgedra word deur netwerke van kommunikasie. Konsumerisme, wat deur die massamedia versterk word, is ‘n baie direkte uitvloeisel van individualisme en sekularisasie wat moontlik gemaak word deur globalisasie.

3.2.3.4. Konsumerisme

Konsumerisme is afgelei van die woord “consumer”, maw “*a user of a product, things which directly satisfy human needs.*” (Van Wyk, 2000:142) Hy haal ook Watts aan wat sê: “*...we live in an age of wealth and material prosperity as all sectors of the world are opening up to the ‘free market’ and the material benefits of capitalist society*”. So word die mens dus gekondisioneer dat hy sekere (onnodige) dinge nodig het en net eenvoudig moet koop om gelukkig te wees, al het hy dit nie eers nodig nie. Hierdie klem verskuiwing nl.verbruik ter wille van oorlewing, na verbruik ter wille van sosiale identiteit, het ‘n verbruikers-mentaliteit met tragiese gevolge losgelaat, veral waar arm mense onbekostigbare produkte koop, ter wille van sosiale identiteit.

Clapp soos aangehaal deur Van Wyk (2000:144) maak die punt nog sterker deur te verwys na die toename in besittings van Amerikaners oor die laaste vier dekades. Die VSA, met 6% van die wêreld se bevolking, verbruik 30% van die wêreld se produkte en besit 80% van die wêreld se rykdom. Clapp haal ‘n sielkundige, Myers, aan wat verwys na ‘n interessante verskynsel: “*Today’s youth and young adults have grown up with much more affluence, slightly less overall happiness, much greater risk of depression and tripled teen suicide rate. Never before has a culture experienced such a physical comfort with such psychological misery.*”

Volgens 'n studie in die VSA besoek 70% van die bevolking 'n winkelkompleks een of meer keer per week, wat beteken dat meer mense winkels besoek as kerke. Daarom kan die aanname gemaak word dat konsumerisme die VSA se “nasionale godsdiens” is. (Van Wyk, 2000:145). Maar dit is nie net die VSA wat hierdeur geraak word nie. Die hele wêreld word ingesuijg deur die VSA en die ander lande van die Noordelike halfrond se gierigheid – ook Suid-Afrika, omdat alle lande deel vorm van die globale ekonomie wat hoofsaaklik deur die VSA beheer word.

3.2.3.5. Globalisasie

Volgens Du Randt (2002:23) het globalisasie nie net met kommunikasie te doen t.o.v. handel en nywerheid nie maar ook met kommunikasie van idees en lewensbeskouings. Kitching (2000:10) gebruik die frase “*the world is a global village*” om globalisasie te verduidelik. Volgens hom het globalisering wêreldwyd 'n verandering gebring aan die manier waarop die mens sy omgewing en kultuur beleef:

- Tyd en ruimte het gekrimp a.g.v. T.V. en internet asook telekommunikasie.
- Die ekonomie word gedra deur 'n verbruikersmentaliteit waar die klem verskuif het van die produksie van goedere na die gebruik/verbruik daarvan. Waar dit geproduseer word, het niks te doen met waar dit verkoop word nie en die advertensiewese teiken veral jongmense om al meer te koop.
- Die paradoksale wêreld waarin, veral jongmense leef, want hulle word enersyds geslyp deur die “globale wêreld” en andersyds moet hulle steeds aandag gee aan die “plaaslike” omgewing nl. die huis, skool en kerk, wat baie spanning veroorsaak.

Kitching (2000:10) maak die interessante opmerking dat die Christelike kerk dit vanaf die eerste eeu as sy roeping gesien het om die wêreld van Jesus ('n nuwe identiteit) te vertel, wat in hierdie sin beteken dat die kerk die eerste agent was van globalisering. Tog is “sekulêre” globalisasie vandag besig om te veroorsaak dat die mens meer as ooit soek na sy identiteit, want “*globalisation changes the boundaries of being human*”. Om te verstaan hoe die verskynsels van individualisme, sekularisme, materialisme, konsumerisme en

globalisasie besig is om die wêreld se kultuur totaal te verander, moet ons kennis neem van 'n begrip wat baie kontroversieel is, omdat daar weinig konsensus daarvoor is en dit tog verantwoordelik gehou word vir die oorkoepelende omvattende begrip van bogenoemde verskynsels. Dit is postmodernisme.

3.2.3.6. Postmodernisme

Een van die kenmerke van postmodernisme is dat alle waarheid relatief is en dit is duidelik wanneer daar na 'n definisie of verklaring vir die begrip gesoek word. Du Randt (2002:27) maak die stelling dat:

“...die begrip maklik die indruk kan skep dat die Westerse wêreld 'n nuwe periode binnegaan waarin modernisme en die daarmee gepaardgaande sekularisasie agtergelaat word. Niks is verder van die waarheid nie. Die sogenaamde postmodernisme is nog net so sekulêr as die “ou” modernisme, al sou daar ander agendapunte op die tafel kom – soos 'n nuwe sensitiwiteit vir die natuur en bewaring daarvan, 'n groter mate van gereserveerdheid teenoor tegnologie en die bewussyn dat die mens in staat is om alle lewe op aarde uit te wis. Daar word selfs plek ingeruim vir kulturele en godsdienstige pluraliteit en groter verdraagsaamheid daarteenoor in die openbaar”

Van der Westhuizen (2000:1) is onseker en laat die besluit by elke persoon self:

“Die vraag of die postmodernisme die anti-modernisme of die noodwendige uitvloeisel van die modernisme is, sal elkeen vir hom/haarself moet beantwoord. Sedert die ontdekking van kwantumfisika het die mens besef dat alles nie absoluut en wetenskaplik is nie. Sommige maak hiervan die begin van postmodernisme, ander koppel dit aan die val van kommunisme.”

Van Wyk (2000:121) gee enkele kenmerke van postmodernisme nl. kriticisme, dekonstruksie, verwerping van meestersverhale - veral van die Christendom, diversiteit/pluraliteit, globalisering, informasie-rewolusie, relativisme, konsumerisme en nihilisme. Daar kan nog heelwat ander kenmerke ook genoem word. Hoe dit ookal gedefinieer word, moet ons kennis neem daarvan dat die hele wêreld, waaronder ook Suid-Afrika, in 'n oorgangsfase is waarvan die toekoms baie meer onbekend is as wat die mens van die moderne era ooit oor sekerheid gehad het.

Prins (1997:38) maan tot versigtigheid deur daarop te wys dat wanneer postmoderniteit as 'n paradigma-verskuiwing gesien word, daar nie veralgemenend van Suid-Afrika se situasie gepraat kan word nie, omdat daar verskeie faktore is wat 'n rol speel, o.a. dat aspekte van modernisme nou eers in die breë gemeenskap sigbaar word en ervaar word. Maar, meen hy, daar is egter ook postmodernistiese invloede in 'n mindere of meerdere mate in byna alle gemeenskappe te sien.

Volgens De Wet (2003:36) is pluraliteit en diversiteit in postmodernisme besig om vaste Christelike beginsels en waarhede te verdring. Prins (1997:38-9) vestig die aandag daarop dat postmoderniteit eers in die laaste dekade in Suid-Afrika duidelik beslag begin kry het en algaande die jeug se geloofsontwikkeling binne die konteks van die nuwe paradigma bemoeilik het. Die rede is dat ouers sukkel om aan te pas by hierdie nuwe paradigma terwyl kinders in hierdie oorgangstyd grootword. Die kerk en ouers verstaan dus meesal nie die taal en denkwêreld van die jeug, of hul siening en belewenis van geloof nie, omdat hulle dit vanuit hul eie verwysingsraamwerk beoordeel. Die vraag is, hoe lyk hierdie wêreld van dualisme?

Van der Westhuizen (2000:2) beskryf dit as volg:

- Die kerk is op die periferie geskuif deur die gesekulariseerde samelewing terwyl waardes en norme gedekonstrueer word.
- Die samelewing is pluralisties waar mense aan verskillende kulture en godsdienste blootgestel is.
- Individualisme vier hoogty, maar dis persoonlik, nie privaat nie.
- Die individu word nie meer gefragmenteer nie maar word gesien as holistiese (heel) mens.
- Ons staan midde in die informasie era waar die tegnologiese rewolusie veroorsaak het dat 'n oordosis inligting vir die gewone mens bekombaar is. Mag word dus al minder deur geld, maar al meer deur informasie bepaal.
- Globalisering het gelei tot die wêreld as 'n "*global village*" – mense reis meer as ooit tevore en word blootgestel aan verskillende kulture oor die hele aarde.

Die "generasie gaping" wat reeds lankal bestaan, word deur hierdie dualisme vergroot. Van Wyk (2000:166) onderskei tussen generasies wat in hierdie postmoderne wêreld gebore is

waaraan later in meer detail aandag gegee sal word. Dit beteken dat hierdie onderskeid tussen generasies, ook in Suid-Afrika se eiesoortige konteks, 'n groot invloed het op hoe daar gekyk moet word na die probleem van geloof en geloofsvorming in verskillende generasies.

3.2.3.7. Multi-generatief – feit of kunsmatig geskep?

Hoewel daar besliste groot verskuiwings plaasvind in die wêreld se denke oor nuwe generasies se identiteit, was daar altyd verskille t.o.v. generasies. 'n Jonger geslag in die Bybel is, volgens die Exodus-verhaal, deur God in Sy genade uitgekies om die Beloofde land binne te trek. Die ouer geslag was ongehoorsaam en God het hulle gestraf daarvoor. Tog staan ons tans voor geweldige uitdagings, veral omdat die sogenaamde “generasiegaping” net al groter raak. Die vraag is egter waarom dit gebeur? Is dit 'n realiteit wat deur die eeue algaande net groter geword het of word dit veral kunsmatig vergroot deur die media en ander postmoderne kragte en tendense?

Schultz et al (1991:3) argumenteer dat dit 'n groot mite is dat jongmense in hierdie tyd min in gemeen het met vorige geslagte se jongmense. Die jeug was altyd 'n probleem; vir eeue en geslagte lank bots ouer- en jonger generasies. Sy mening is egter dat meer en meer volwassenes dit as hul taak sien om jongmense te wys hoe verskillend hulle is van die ouer geslag. Waar jongmense in die verlede hul eie waardes, oortuigings en gebruike moes skep, het die korporatiewe kragte van veral die VSA die kans aangegryp om hierdie andersheid uit te buit en aan die jeug hul eie “kultuur” te gee – hul eie musiek, kleredrag, films, TV-reekse, radiostasies ens – as produkte wat die jeug in belang sal stel vanweë hul eiesoortige identiteit.

Volgens Schultz et al (1991:4) word dit veral deur 'n konsumerisme-kultuur gedoen wat die jeug teiken. Hierdie soort bemerking het die snelheid en kompleksiteit van die kulturele veranderings verhoog buite die begrip of beheer van meeste volwassenes. Alle neigings en style word elke paar jaar geskuif en bemark bv. hare, musiek, klere, films, musiekvideo's, ens. So kan selfs twee kinders van dieselfde gesin in totaal verskillende jeugkulture

grootword. Tegnologiese toerusting word aan die jeug gevoer wat maak dat hulle ‘n onversadigbare begeerte daarna het. Dit is uiters generasie-sensitief en omdat tegnologie so vinnig verander, raak kinders gou uitgekuier met produkte. Hierdie toename in kulturele pas, plaas geweldige druk op die kerk en ouers om kontinuïteit met die verlede en godsdiens te behou. Dit veroorsaak dat ouers die kerk kritiseer, maar nie self in staat is of probeer om self verantwoordelikheid te neem vir wat besig is om te gebeur nie.

Van Wyk (2000:166) maak n.a.v. generatiewe studies die volgende indeling van generasies nl. “*Boomers, Generation X, Millenials, Silent en Lost*”. Die doel hiervan is om mense rofweg volgens karaktereïenskappe en kwaliteite te definieer, sodat ‘n spesifieke “boodskap” duideliker oorgedra kan word aan ‘n generasie. Generasies beslaan normaalweg 20 jaar of langer, maar tog is dit nie maklik om elke individu, vanweë verskillende milieu-faktore, in ‘n bepaalde groep te plaas nie. Generasies word veral op grond van sekere historiese gebeurtenisse geklassifiseer, al is dit net veralgemening.

Die generatiewe groeperinge word in tabelvorm aangedui³⁴:

Fase	Ouderdom: Amerika	Ouderdom: Suid-Afrika	Benaming
Jeug	0-24	0-15	Millenials (1983-2007)
Volwassenheid	25-44	15-35	Generasie X (1963-82)
Middeljare	45-64	35-55	Boomers (1943-62)
Senior burgers	65-86	55-75	Silent (1921-42)
Bejaardes	87 plus	75 plus	GI generasie (1900-20)

Die *GI*- en *Silent*-generasie is nie so belangrik vir hierdie studie nie. Die *Boomers* as ouers in Suid-Afrika is wel baie belangrik en so ook die jeug as *Generasie X* en die *Millenials*.

- **Boomers**

Daar was twee groot ontploffings aan die einde van die Tweede Wêreld oorlog: die eerste was die atoombom en die tweede die geboorte van die “jeugkultuur”. (Hutchcraft,

---

³⁴ Van Wyk (2000:167)

1996:14) Dit was die begin van 'n kultuur binne 'n kultuur. Ouers het besef dat dinge nou anders is omdat ander waardes, -helde, -musiek en -taal posgevat het. Hutchcraft argumenteer dat daa gedurende die opvolgende dekades sedert die 1950's telkens iets weggeeneem is van die jeug. In die 1950's (die "boomers"), was dit die verlies van hul onskuld a.g.v. die geboorte van TV en die aanvang van "Rock and Roll"- musiek.

Die *Boomers*-tydperk was volgens Van Wyk (2000:168) die tyd van grootskaalse opbloeï in die ekonomie, hoewel daar ook sekere belangrike en ander slegte gebeurtenisse plaasgevind het, soos die Koue Oorlog, die Republiekwording van Suid-Afrika, (1961) sluipmoord op J.F. Kennedy (1963) en H.F. Verwoerd (1966), Mandela se tronkstraf(1964), die Viëtnamese oorlog (1965-1973), die Suid-Afrikaanse grensoorlog (1968-1989?) die maanlanding(1969), Watergateskandaal (1973) en Soweto-opstande(1976). Hoewel daar ook in hierdie tyd geweldig baie vooruitgang en tegnologiese ontwikkelinge was, het die mislukking van die wêreld om aan die mens voorspoed en veiligheid te bied, veroorsaak dat die euforie van die 1960's omgesit het in negatieweïteit en depressie van die 1970's teenoor die "stelsel", wat veral 'n negatiewe uitwerking op die volgende generasies gehad het.

Volgens Ammerman en Roof (1995:62) was die familie-model in die 1950's die tyd van geslagsrolle, waar mans broodwinners was en vroue moes huishou, nl die kernfamilie-model. Dit is alles vervang met 'n kultuur van vryheid en keuses, waar die vrou kan kies of sy wil werk of huishou, of sy wil trou of nie en of sy wil kinders hê of nie. T.o.v. godsdiens het keuses baie belangrik vir die individu geword. Waar godsdiens eers 'n belangrike aspek vir die familie was, het dit ook al meer gebuig voor die druk van totale vryheid van die individu, ook t.o.v. die gewete. T.o.v. die ekonomie, was dit die slagspreuk van hierdie geslag, "dat ons kinders 'n beter lewe moet hê as wat ons gehad het". Die "boomers" het die Amerikaanse (maar ook die Westerse-) kultuur hervorm.

- **Generasie X**

Hierdie groep begin aan die einde van 1981 volgens Strauss en Howe soos aangehaal deur Van Wyk (2000:170):

“This is mainly due to the fact that 1982 marks the birth year of those young people who will graduate High School in the year 2000 or later. The ending of the X Generation is marked by the start of the next rather than anything significant of their own. This is, in fact, characteristic of this generation. They are more defined by what they are not (i.e. they are not like their next-elder nor younger generations) than by what they are. They are an enigma to other generations.”

Van Wyk (2000:174-181) maak ‘n baie nuttige opsomming van kenmerke van Generasie X. Verhoudingsbou is seker die belangrikste kenmerk, omdat hulle groot word in ‘n wêreld waar intieme standvastige verhoudings die uitsondering is a.g.v. egskedings, disfunksionele families en afwesige ouers. Daarmee saam is daar ook ‘n soeke na liefde en intiemheid. ‘n Tiener-ouer se opsomming; *“In our rush to give you the material goods we never had, we forgot to give you the values we did possess³⁵”*, stip die krisissituasie van ouerskap in ons tyd uit.

Van Wyk (2000:174) stel dit dat hierdie generasie ook al die *“most aborted generation of America”* genoem is. In Suid-Afrika is dit diegene wat oud genoeg is om apartheid te onthou en deur die geskiedenis as deel van apartheid geoordeel sal word, terwyl hulle nie oud genoeg was om vir of teen apartheid te stry of stem nie. Wit *“Gen X’ers”* sou nasionale diensplig mis en jong swart *“Gen X’ers”* sou nie oud genoeg wees om deel te wees van die skoolkinders van 1976 wat *“liberation before education”* geëis het nie. Dit is ook hulle wat sal sukkel om werk te kry a.g.v. regstellende aksie. Hulle wil nie gekategoriseer word nie, maar tog is dit hierdie individualisme van hulle wat uitstaan as een van die karaktertrekke van die geslag.³⁶

- **Generasie Y of Millennials**

Smith (1998:6) onderskei die *millennials*, (anders as die *Gen X’ers* wat deur die samelewing gesien is as negatief, moeilikheidmakers en rowwe individue), as kinders wat baie beskerm

---

³⁵ Zinsmeister soos aangehaal deur Van Wyk (2000:174)

³⁶ Hutchcraft (1996:19 e.v.) gee in sy boek, *Battle for a generation*, 12 kenmerke van die geslag.

word deur ouers en die gemeenskap. In Suid-Afrika is dit diegene wat na 1990 gebore is en geen geheue het van apartheid nie. Hoewel daar nog min navorsing oor hulle gedoen is, kan die volgende oor hulle gesê word volgens Zoba soos aangehaal deur Van Wyk (2000:182) nl;

- dat hulle leef teen 'n vinnige pas vanweë die voortdurende tegnologiese beelde waarmee hul gebombardeer word.
- Die afstandbeheer simboliseer hul lewens, deurdat verandering voortdurend is en fokus gefragmenteerd.
- Hulle leef net vir die oomblik en word gou verveeld deur 'n *“been there, done that”* houding, waar niks hul kan skok nie.
- Narratiewe beelde help hulle om inligting te prosesseer.
- Hulle vertrou nie volwassenes nie.
- Die konsumerisme-kultuur is direk op hulle gefokus, wat hulle materieel vorm tot verbruikers nog voordat hulle siele geestelik gevorm is.
- Omdat hulle voor die skerms grootword definieer dit hulle persepsies van die werklikheid
- Musiek wat leeg is van God, vol van die sinloosheid van die lewe, wat alleenheid vier en hartseer lirieke voorop stel, word aan hulle voorgehou.

Daar wag n.a.v. bogenoemde dus 'n groot uitdaging op die kerk en ouers omdat die jeug hulle eie jeugkultuur het en nie die kerk of die samelewing (veral volwassenes) vertrou nie. Om dan al die faktore wat die ouerhuis en die kerk in ag moet neem saam te vat, wil die navorser laastens die jeugkultuur as 'n subgroepering van die postmoderne kultuur kortliks ondersoek, want slegs as kennis geneem kan word van die probleem om die jeug te begelei in hul geloofsvorming, kan pogings aangewend word om oplossings te soek.

3.2.3.8. Die Jeugkultuur

Soos reeds genoem, is die jeugkultuur gebore in die 1940's tydens en na die Tweede wêreldoorlog. Volgens Zoba (1997:5) was dit die gevolg van die geweldige

bevolkingsontploffing na die oorlog, die geweldige toename in die groei van die wêreld ekonomie, toenemend meer vrye tyd en ekstra geld. Zoba wys dan ook op 'n tweede waterskeiding wat in die 1980's ontstaan het, nl. die ontstaan van die elektroniese rewolusie. *Walkmans*, *Videos*, en *Telesie* het vir die jeug 'n "kunsmatige huis" geskep in die afwesigheid van ouers. Hulle elektroniese wêreld het hul gemeenskap, stam en familie geword. Die jeug waarop gefokus word, is veral adolessente en die navorser wil veral klem lê op die kommunikasiemedie, wat 'n geweldige uitwerking het op hulle jeugkultuur.

Schultz et al (1991:11) maak die stelling dat die jeug en die elektroniese media vandag afhanklik is van mekaar. Die media het die jeug nodig vir ekonomiese oorlewing en die jeug het weer die media nodig vir rigting en versorging in die plek van sosiale instellings soos die familie en die skool wat dit nie meer kan of wil doen soos dit altyd gedoen was nie. Hoewel die elektroniese media mense in staat stel om vinnig en goedkoop oor groot afstande te kommunikeer, wat 'n goeie ding is, kan die media ook gebruikers subtiel ontkoppel van plaaslike gemeenskappe en tradisies. Adolessente word geleidelik afgebaken in 'n generasie-gevormde gemeenskap wat deur die media in stand gehou word.

Nog 'n gevolg van die media geïnspireerde nasionale jeugkultuur, volgens Schultz et al (1991:55), is generatiewe diskontinuiteit en 'n krisis in gesag. Waar ouers eers hul kinders opgevoed het, doen die media nou die sosialisering. So word film- en musiekhelde en heldinne se norme en waardes, hul rolmodelle waarvolgens hulle leef. Die elektroniese media dra ook 'n spesiale verhouding van intimiteit oor tussen luisteraars en helde, wat 'n "onmiddellikheid" skep selfs al is die persone ver weg. Die werklikheid word dan virtuele werklikheid. Die oorgang tussen volwassenheid en adolessensie word verleng deur die media se beelde van vrye, sorgelose lewens teenoor die vorming van verantwoordelike, stabiele volwasse identiteite.

Opsommend gee Mueller (1994:43-45) die sterkste buite-invloede wat adolessente se waardes vorm, aan as musiek en ander elektroniese media, sowel as groepsdruk. Daarmee saam dui hy aan dat veranderde invloede lei tot nuwe neigings, soos bv. dat daar geen reëls is vir seks nie. Materialisme is 'n algemene lewenstyl, afhanklikheidsmiddels is volop en

depressie en selfmoord onder die jeug neem toe. Al bogenoemde in ag genome, moet daar dus volledig rekening gehou word met die jeugkultuur indien 'n oplossing gevind wil word vir die ontkoppeling van jeug en hul ouerhuis. Die vraag is, hoe raak dit alles die krisis in Christelike families van Suid-Afrika?

3.2.4. Geloofsvorming in 'n postmoderne Suid-Afrika

Al die voorafgaande faktore wat bespreek is, veroorsaak 'n verlies aan verhoudings en dus intimiteit in families en geloofsgemeenskappe. Dit veroorsaak dat kernfamilie nie meer na mekaar uitreik in liefde nie, dus sal dit ook al hoe minder in die kerk of samelewing gebeur. Dawn soos aangehaal deur De Wet (2003:37) meen dat *“technological factors that reduce skills of intimacy keep many from knowing how to relate to their familie and friends.”*

Volgens De Wet (2003:44) is egskeiding, afbreek van ouers se tradisionele rolle, 'n magteloosheid om effektiewe ouers te wees, die verdwyning van godsdiensoefening in gesinne, gemak en selfsug, sekularisasie en industrialisasie alles tekens en ook bydraende faktore tot die krisis in gesinne en die gemeenskap as geheel. Peters soos aangehaal deur De Wet (2003:44) meen:

“essential to this understanding of family breakup, and a growing systematic neglect of children, is the element of choice. Choice – along with its sister values such as freedom, autonomy, individuality, responsibility, self-actualization – is a symbol of the triumph of the liberal ideas that guide our Enlightenment society.”

3.2.5. Samevatting

In hoofstuk 2 het die navorser gepoog om 'n Bybelse perspektief daar te stel van die huwelik en ouerskap asook die verbondskarakter daarvan, wat die geloofsvorming van kinders en meer spesifiek adolessente, insluit. In hoofstuk 3 was die doel om aan te toon hoe daardie Bybelse perspektief geërodeer word deur 'n veranderende kultuur wat tans gevestig word a.g.v. 'n nuwe tydsgees wat ontstaan het in die oorgang van modernisme na postmodernisme. Die aanbreek van 'n postmodernistiese demokratiese bestel, het

veroorzaak dat daar 'n verandering plaasgevind het vanaf die oppervlakkenmerke (samelewing) na die kernkenmerke (kultuur), wat die wortels van Christelike kernwaardes, asook hul lewens- en wêreldbeskouing uitdaag in 'n materialistiese bestel waar individualisme hoogty vier. Dit het 'n identiteitskrisis veroorsaak by Christene, want die Gereformeerde begrip van kultuur, is dat Christus kultuur transformeer, maar nou is die teenoorgestelde besig om te gebeur.

A.g.v. die invloed van individualisme, is selfs Christen-ouers algaande besig om vasgevang te word in 'n welvaarts-kultuur (konsumerisme) met sekulêre waardes. Globalisasie speel 'n belangrike rol in die sekularisering van die land (en wêreld), wat d.m.v. die massa-media as kommunikasie-masjien versnel word na elke uithoek van die wêreld. Dit het veral ook die stratifikasie van generasies ten doel, wat spesifiek op die jeug fokus en verantwoordelik is vir die vorming van 'n jeugkultuur. Dit beïnvloed en bemoeilik ouers en die kerk se taak t.o.v. geloofsvorming van die adolessent aansienlik. In hoofstuk 4 wil die navorser dus graag d.m.v. empiriese navorsing probeer aantoon, dat ouers en adolessente baie sterk beïnvloed word deur die materialistiese welvaarts-kultuur. Dit het tot gevolg dat ouers se eie geloofslewe bedreig word, wat weer veroorsaak dat hul geloofsopdrag na en geloofsvorming van hul kinders baie oppervlakkig is, veral omdat ouers se prioriteite en tydsbesteding tot 'n groot mate bepaal word deur die materialistiese kultuur waarin ons tans lewe.

HOOFSTUK 4

4. EMPIRIESE STUDIE IN DRIE N.G.GEMEENTES IN STELLENBOSCH

4.1. INLEIDING

Die navorser se argument tot dusver was dat ouerskap vanuit 'n Bybelse perspektief op die familie en op geloofsvorming as verbondsoopvoeding van die adolessent gerig behoort te wees, met die kerk as vennoot hierin. Hierdie Bybelse perspektief van die familie en ouerskap word egter geërodeer deur 'n veranderende kultuur, wat ontstaan het in Suid-Afrika a.g.v. 'n nuwe tydsgees van materialisme en individualisme. Dit het ook nie die jeug onaangeraak gelaat nie omdat die massamedia 'n jeugkultuur, wat gerig is op 'n nuwe wêreldbeeld van materialisme, geskep het wat terselfdertyd 'n generasiegaping laat ontstaan het tussen ouers en adolessente. Dit veroorsaak weer dat ouers hul kinders al minder verstaan en dat geloofsvorming baie oppervlakkig raak.

Die doel van hierdie empiriese studie is dus om te probeer vasstel of die Christelike kernfamilie tans 'n identiteitskrisis beleef a.g.v. 'n materiële ingesteldheid, wat die resultaat is van 'n toenemende sekulêre kultuur in Suid-Afrika. Om dit te bepaal, moet die navorser probeer vasstel in hoe 'n mate geloofsvorming en geloofsoordrag van ouers na adolessente skipbreuk ly, omdat dit wil voorkom of daar eerder 'n groter klem op die oordrag van welvaart en materiële middele is.

4.2. KONTEKS VAN DIE BETROKKE GEMEENTES

Die navorser het besluit om die ondersoek te doen by 'n Tienerkerk wat deur drie NG-Gemeentes in Stellenbosch bedien word. Die drie gemeentes is Stellenbosch- Sentraal, Stellenbosch Moederkerk en Welgelegen. Al drie hierdie gemeentes bedien gegoede woonbuurtes in Stellenbosch en omgewing met hoë-inkomste groeperings. Die adolessente wat die Tienerkerk bywoon, is dus hoofsaaklik afkomstig uit gegoede huise. Die Tienerkerk is veral die verantwoordelikheid van Welgelegen, maar daar is jeugwerkers uit die ander twee kerke wat volledig deelneem aan die bediening van adolessente. Die rede

waarom die navorser die Tienerkerk gekies het, is omdat dit eerstens baie meer verteenwoordigend is van die hele dorpsgebied as net 'n enkele gemeente. Tweedens, omdat die adolessente wat hierdie geleentheid bywoon, meesal erns maak met hul geloof³⁷ en dit dus 'n sterk aanduiding behoort te gee van die deursnee ouerhuis se rol en betrokkenheid in die geloofsvorming van die adolessente.

4.3. METODE VAN ONDERSOEK

Op Sondag 18 Maart 2007 is 'n empiriese ondersoek m.b.v. van vraelyste gedoen by die Tienerkerk wat gehou is by N.G.-Welgelegenemeente te Stellenbosch. Op 1 Mei 2007 is daar ook 'n empiriese ondersoek m.b.v. vraelyste gedoen by betrokke ouers wat lidmate is van die NG kerk. Hierdie vraelyste is oor die verloop van 'n jaar deur die navorser opgestel, vanuit sy eie ervaring, belangstelling en besorgdheid. Dit is 'n beskrywende studie wat veral twee fasette van die adolessent se lewe ondersoek, nl, die van sy/haar materiële welstand en dan ook sy/haar geestelike welstand, waaronder geloofsekerheid. Ook by die ouers is daar twee fasette ondersoek nl. hulle materiële- en geloofsoordrag aan hul kinders. Albei afdelings is belangrik vir hierdie studie aangesien die navorser in die literatuurstudie verwys het na die invloed van veral materialisme en die sekularisasie van die samelewing op kultuur, wat ook die kerk en families negatief raak.

Die navorser gaan begin deur die adolessente se vraelyste te interpreteer. Die vraelyste is volgens ouderdomsgroepe³⁸ ingedeel en ook volgens geslag geskei. Die totale persentasies sal hoofsaaklik gebruik word maar waar nodig, sal daar verwys word na die onderskeie ouderdomsgroepe en geslagte se vraelysresultate. Die ouers se vraelyste sal gelyktydig geïnterpreteer word om 'n korrelasie te probeer aantoon tussen die twee ondersoeksgroepe. In die eerste afdeling van die vraelys word verskeie aspekte van die adolessent se materiële lewe en morele leefstyl ondersoek om vas te stel of die navorser se vermoede dat hierdie groep uit 'n vermoënde en welvaartsamelewing kom, korrek is. Die doel hiervan is om te probeer vasstel of 'n materiële ingesteldheid en die invloed van 'n sekulêre kultuur, deel

---

³⁷ Die idée is om nie net diegene te gebruik wat slegs katkisasie bywoon nie, maar wat ook Tienerkerk bywoon.

vorm van die probleem dat die oordrag van die geloof van ouers na hul kinders skipbreuklyk, terwyl daar 'n groter klem op die oordrag van welvaart en materiële middele is. In die tweede afdeling word vrae oor die adolessent se geloofsvorming deur die ouerhuis en die kerk gestel. Die ouers se vraelyste volg min of meer dieselfde patroon, maar vra telkens die ouers se eie mening of standpunt oor hul materiële oriëntasie en manier van geloofsoordrag.

4.3.1. Die Adolessente Onderzoekgroep

'n Empiriese ondersoek is onderneem onder 133 adolessente wat aktief betrokke is in die Tienerkerk en ander kerkaksies van die drie NG gemeentes in Stellenbosch nadat toestemming verleen is deur al drie kerke. Daar is aanvanklik 177³⁹ respondente betrek, maar slegs die wat tans in die NG kerk dooplidmate is en/of hulleself met die NG kerk assosieer, se vraelyste is gebruik vir die ondersoek. Daar is 'n aantal koshuisleerlinge van die skole op Stellenbosch wat wel van ander gebiede af kom, maar wat ook in hulle eie kerkgemeenskappe of in Stellenbosch aktief betrokke is. Hulle is ook in die ondersoek betrek.

Hierdie groep is gebruik omdat 83,3% betrokke is by kategese en 94,7% gereeld betrokke is by die Tienerkerk. Daar is ook van hulle betrokke by ander diensaksies, maar dit sal later bespreek word. Aangesien hierdie groep respondente nie net uit die ondersoekgebied kom nie, kan sekere tendense aanduidings gee vir die NG kerk as geheel. Hierdie groep sal ook vanweë hulle betrokkenheid by beide kategese en Tienerkerk en ander aksies, 'n goeie beeld kan gee van dit wat die navorser deur die ondersoek wil blootlê.

In die meeste gevalle sal daar nie 'n 100% deelname-syfer bereik word by verskillende vrae nie, omdat sommige respondente sommige vrae óf nie beantwoord het nie, dit nie ernstig opgeneem het nie, óf nie duidelik een keuse gemaak waar dit gevra is nie.

---

³⁸ Indeling: 10-12 jr, 13-15 jr, 16-17 jr en 18+ jr.

³⁹ 'n Charismatiese gemeente, nl. Stellenbosch Gemeente se jeug woon ook die Tienerkerk by.

4.3.2. Die Ouer-Ondersoekgroep

Daar is aanvanklik twintig betrokke ouers wat op die gemeente se databasis was, deur die NG Moedergemeente van Stellenbosch se leraars geïdentifiseer. Daar is aan elkeen 'n dekbrieff met die agtergrond van die ondersoek gestuur, asook 'n versoek tot vrywillige deelname aan die meegaande vraelys. Hulle het 14 dae gehad om die vraelys te voltooi en m.b.v. die ingeslote geadresseerde koevert weer terug te pos of af te lewer by die kerkkantoor in 'n houer. Slegs 9 het gereageer en deelgeneem aan die ondersoek. Tog kan sekere afleidings wel gemaak word, al is die groep so klein.

4.4. ONDERSOEKRESULTATE ⁴⁰

4.4.1. MATERIEEL

4.4.1.1. Ouerhuis-profiel (Vrg 1-3)

Die tienervraelys begin met 'n gesinsprofiel van die ouerhuis en die adolessent. Die eerste vraag begin met die ouderdom en geslag van die respondent. Dan volg die gesinsprofiel om vas te stel of die gesin funksioneel is en daarna die adolessent se posisie en rangorde in die gesin. Die eerste interessante waarneming wat gemaak word, is dat dit wil voorkom of die meerderheid respondente uit funksionele huise kom aangesien **74.4%** se ouers steeds getroud is⁴¹. Slegs **14%** se ouers is geskei en in net **3.5%** gevalle is een- of albei ouers oorlede. Dit beteken dat die egskeidingssyfer drasties laer is as die land se gemiddelde egskeidingssyfer⁴² en ons dus hier van relatief "gesonde" of funksionele Christelike kernfamilies kan praat.

Daarmee saam bly die meerderheid adolessente, nl. **70.4%** by albei hul ouers. Slegs **10.5%** bly meesal in die koshuis. Dit is ook 'n aanduiding dat ouers persoonlik hier 'n groot invloed op hul kinders kan uitoefen, veral t.o.v. geloofsoordrag. Hierdie gegewens het dus 'n geweldige belangrike impak op die res van die vraelys, omdat daar dus later moontlik onderskei kan word tussen fisies-teenwoordige ouers, maar wat geestelik-afwesig

---

⁴⁰ Sien aanhangsel A

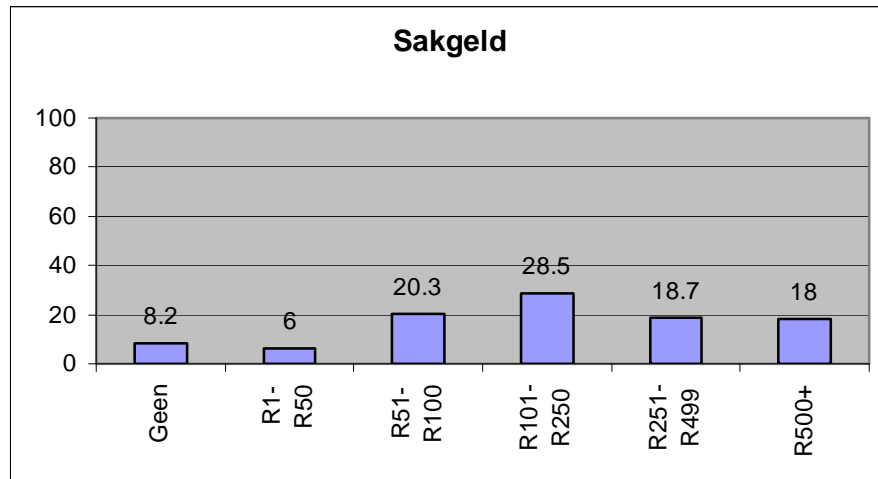
⁴¹ Wat die vraelys nie duidelik gemaak het nie, is of dit die eerste huwelik is of dalk 'n tweede of derde.

⁴² Ongeveer 50% in 2006

is, se invloed op hul kinders. Die ouers se vraelysdata bevestig bogenoemde aanname, nl dat dit funksionele gesinne is.

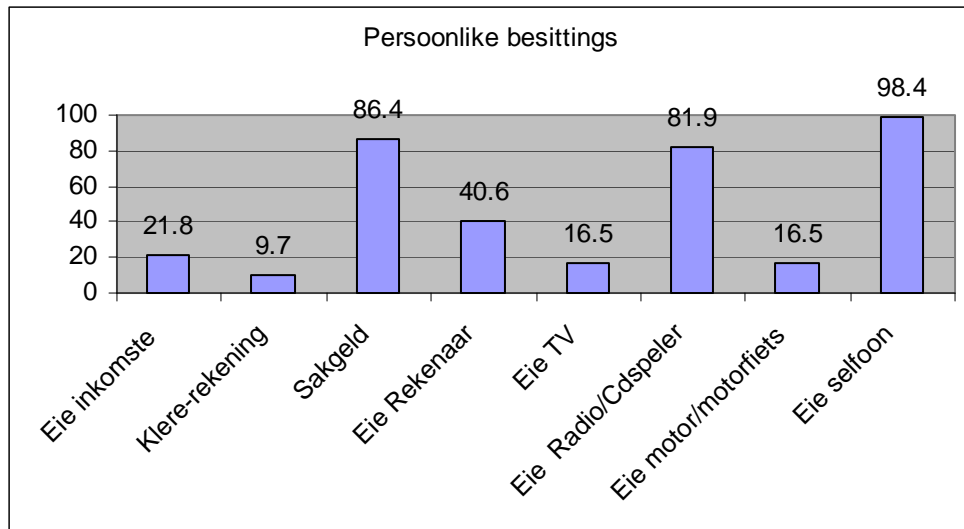
4.4.1.2. Materiële versorging (Vrg 4-5)

Diagram 1

Wanneer die materiële versorging van die respondente ondersoek word, kom interessante tendense aan die lig. Dit blyk eerstens dat die meerderheid respondente (**86.4%**) wel sakgeld ontvang en hiervan val die meerderheid (**28.5%**), in die kategorie R101-R250 per maand. Daarmee saam besit feitlik elke respondent (**98.4%**), 'n selfoon wat hom/haar in 'n bevoorregte posisie plaas in 'n land waar die meerderheid volwassenes nie selfone het nie, wat nog te sê dat kinders selfone het. Die vraag kan gevra word of selfone se kontrakte of lugtyd deur ouers betaal word sonder moontlike beperkings en of dit wel deel uitmaak van respondente se sakgeld.

Diagram 2

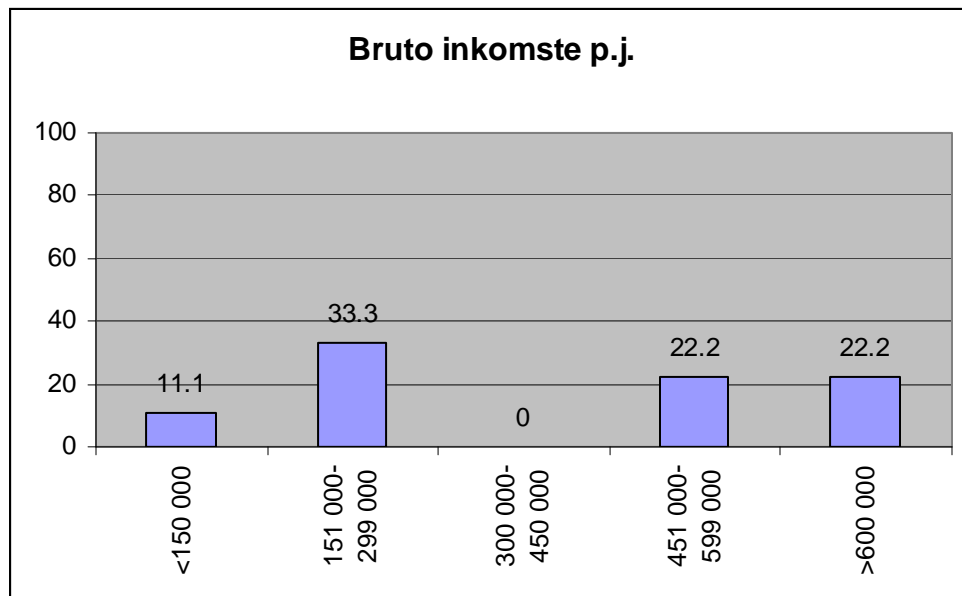
Daar kan moontlik 'n korrelasie wees tussen respondente wat hul eie inkomste genereer (**21.8%** - diagram 2) en diegene wat bo R500 ingevul het (**18%** - diagram 1). Ongelukkig het baie min die vraag beantwoord of dit sakgeld of eie inkomste is. Ons kan wel aanneem dat, gesien in die lig van respondente wat hul eie selfone, radio's en of CD spelers het, ouers grootliks verantwoordelik is vir hulle sakgeld (**sien diagram 1 en 2**). As die klein aantal wat klererekeninge het (**9.7%**) weer in ag geneem word, kan die aanname gemaak word dat sakgeld nie vir noodsaaklikhede aangewend word soos klere nie, (omdat ouers die duur items sal betaal), maar wel vir eie gebruik, soos vermaak, waarby daar volgende stilgestaan sal word.

'n Groot persentasie besit hul eie rekenaars (**40.6%**) in 'n land waar dit gesien word as 'n luukse en baie min mense hul eie besit. Duurder items soos T.V.'s (**16.5%**) en motors of motorfietse (**16.5%**) se persentasies korreleer met respondente wat val in die R250-R499 en R500+ kategorie, waar ons die aanname kan maak dat hulle uit baie goeie families kom. Dit is ook interessant dat daar nie beduidende verskille is tussen ouderdomsgroepe en geslagte se inkomste en materiële posisie nie.

Wat die ouers-respondente se beroepsprofiel aanbetref, werk beide man en vrou in **66%** van die gevalle en volgens gegewens wat korrek ingevul is, werk **44%** mans en dieselfde persentasie vrouens (**44%**) tuis. Ongelukkig is daar te min respondente om tendense vas te

stel uit die gegewens en ontbreek sommige se antwoorde. Tog dui die feit dat beide man en vrou werk, eerstens op die veranderde materiële prioriteite van Christenouers teenoor die vroeëre “man as broodwinner”-tradisie met die ma wat by die huis bly om die kinders te versorg. Ons kan nie die afleiding maak uit hierdie klein aantal vraelyste dat so ‘n groot persentasie ouers wel by die huis werk nie, maar tog sou dit voordele hê vir die kinders se geloofsvorming, omdat hulle dan meer gereedelik toegang het tot ouers, veral die ma.

Diagram 3

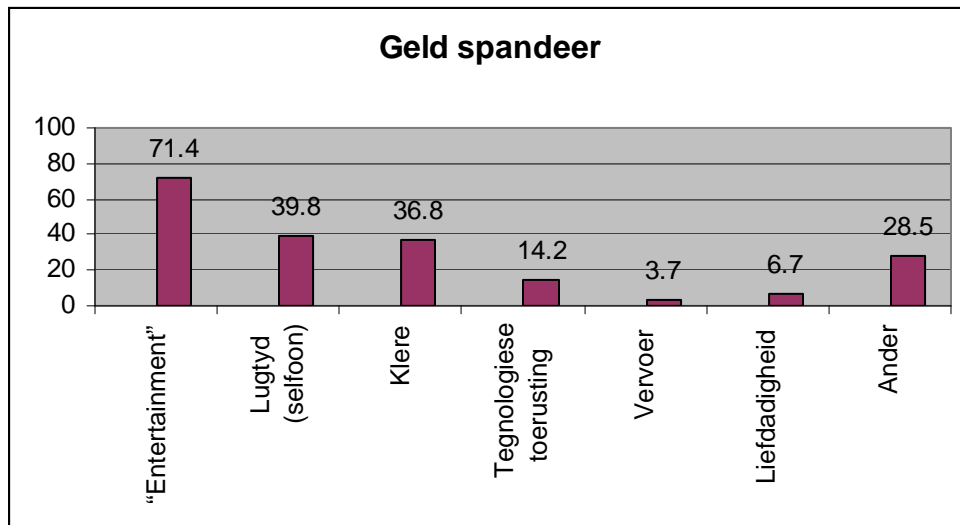
Wat ouers se finansiële posisie betref, verdien **44.4%** bo R451 000 per jaar en **44.4%** minder as R299 000 per jaar. Weereens is dit nie moontlik om te veralgemeen nie, maar dit dui tog op ‘n kloof wat moontlik middelklasouers en welgestelde ouers skei. Tog is dit interessant dat **66.6%** ouers ook ander eiendomme behalwe hul eie huis besit, wat verskeie redes kan hê, maar wel kan dui op Christene wat ‘n welvarende leefstyl het, gesien in die lig van huis- en ander eiendompryse vandag. Is dit die rede waarom die vrou moet werk – die vraag is nie eens gevra oor hoeveel motors hulle besit en hoe duur dit kos nie – sodat daar bygehou kan word met die wêreld se standarde?

4.4.1.3. Materiële leefstyl by die huis. (Vrg 6)

Op die vraag waarop adolessente meesal hul geld bestee, het daar ook interessante feite aan die lig gekom, veral oor hul prioriteite en deelname aan die welvaarts-kultuur (konsumerisme) wat tans onder sekere klassegroepe van ons land heers. Besteding op vermaak o.a. uiteet en flik is by verre die hoogste (**71.4%** - diagram 4) . Later word dit gestaaf as daar gekyk word na uitgaan en bywoon van partytjies ens. Hier word selfoonlugtyd gekorreleer met bogenoemde aanname van vermaak⁴³, as **39.8%** respondente hul geld bestee daaraan. So dui ook ongeveer 'n derde (**36.8%**) aan dat hulle geld aan klere spandeer, wat beteken dat hoewel hul nie klererekeninge het nie, hulle tog kontant daaraan spandeer. Dit is insiggewend t.o.v. die geloofsoordrag van ouers, is dat die prioriteitsbesteding vir Christen kinders nie liefdadigheid (**6.7%**) deur middel van die kerk of ander organisasies is nie, maar dat die kerkjeug plesier en eie belang voorop stel. Dit dui dus op 'n korrelasie met die sogenaamde sekularisasie van die Christelike familie. Die kategorie “ander” (**18%**) kan moontlik dui op dinge soos sport, stokperdjies, tydskrifte en onder andere brandstof vir die wat vervoermiddels het.

Diagram 4

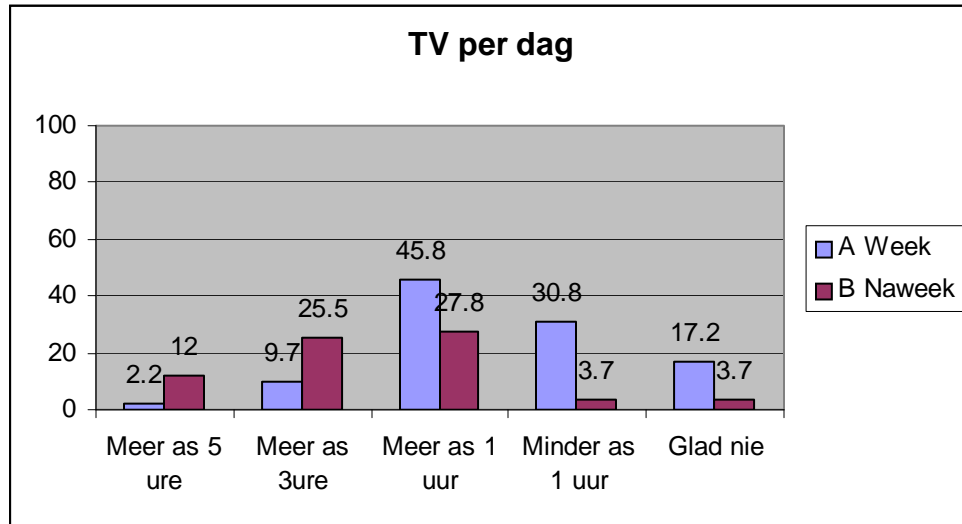

4.4.1.4. Tydsbesteding volgens prioriteite (vrg.7-19)

Die volgende groep vrae het ten doel om te bepaal hoeveel tyd spandeer die respondent aan sy/haar eie individuele genot en plesier. Hierdie deel van die ondersoek wildie belangrikheid van die rol van die sekulêre kultuur in die respondent se lewe en die hoeveelheid tyd wat daaraan afgestaan word, asook hoe verbruikersmentaliteit hier figureer, bepaal. Die ses aspekte wat ondersoek word, is nl. die TV, rekenaar/internet, selfoon, musiek, sosialisering, sport en kultuuraktiwiteite.

□ **Televisie**

Diagram 5

Die statistiek wat aandui hoeveel ure die respondente gespandeer het aan TV - kyk in die week (diagram 5) en selfs die naweek, is ietwat verrassend omdat dit heelwat laer is as wat verwag is. 'n Geskatte gemiddeld van Maandag tot Donderdag vir respondente is ongeveer 4 ure en naweke ongeveer 12 ure. Dit kom op ongeveer 16 uur per week neer. Daar kan verskeie redes aangevoer word hiervoor. Anders as in die VSA en Europa, waar internet baie meer gebruik word vir kommunikasie vanweë die infrastruktuur en laer koste, is veral selfoonkommunikasie in Suid-Afrika baie belangrik vir adolessente. Dit neem heelwat tyd

⁴³ Die selfoon kan as noodsaaklikheid gesien word vir meeste volwassenes wat dit aanwend vir werk, maar

van die adolessent op soos later aangedui. Ander prioriteite is sport, kultuur en akademie, die rekenaar en internet, asook hul sosiale lewens waaraan hulle tyd bestee. Al hierdie genoemde faktore beteken dus dat hul tyd baie gefragmenteer is en omdat die TV plekgebonde is en die selfoon mobiel is, kan hulle dus meer tyd spandeer met die selfoon terwyl hul beweeg. Sommige selfone het ook al die vermoë om op die internet in te gaan of selfs TV te ontvang. Daarom kry selfone meer aftrek as TV by adolessente in die ondersoekgroep.

T.o.v. respondente se gunsteling programme wil dit voorkom asof “sepies” veral baie aftrek kry. Tog is die MTV kanaal (**14.2%**) asook MK89 (**12%**) wat musiek aanbetref, saam (**26,2%**) ‘n aanduiding hoe belangrik musiek is vir die respondente. Hoewel daar effense aksentverskille is tussen die geslags- en ouderdomsgroepe wat spesifieke programme aanbetref, is daar tog groot eenvormigheid wat die musiekkanaale aanbetref. Sekulêre musiek, soos waarteen baie Christen-skrywers en sekere geloofsgemeenskappe waarsku, word dus net so aanvaar deur Christenouers en geen beheer of voorligting word aangebied nie. Veral die Jeugkultuur waarvan vroeër melding gemaak is, word sonder weerstand aan die jeug deur musiek oorgedra. Hierdie feit word bevestig deur die ouers se data dat (**66.6%**) van die gesinne minder as een uur per dag saam voor die TV spandeer, wat beteken dat kinders lang tye op hul eie kan TV kyk sonder dat ouers dit kontroleer of opvoedkundige gesprekke daaroor het. Tog eet (**66.6%**) gesinne een maal per dag saam, waar belangrike vormende gesprekke kan help met hierdie probleem, behalwe as hierdie een maaltyd voor die TV geskied.

□ **Internet en rekenaar**

Teenoor die Noordelike halfgrond se ontwikkelde lande, is Suid-Afrika se gebruik van die Internet maar beperk, tog spandeer **22.5%** respondente tussen een en drie ure per dag en **57.8%** minder as een uur per dag op die rekenaar. Die vraag is nie uitgebrei na speletjies op die rekenaar nie, maar aangesien internetgebruik nie so goedkoop is in ons land nie, kan ons aanneem dat respondente meesal rekenarspeletjies speel. Die rede vir hierdie afleiding is dat **38.3%** respondente “Google”, wat ‘n soek-enjin is, aangedui het as hul gunsteling

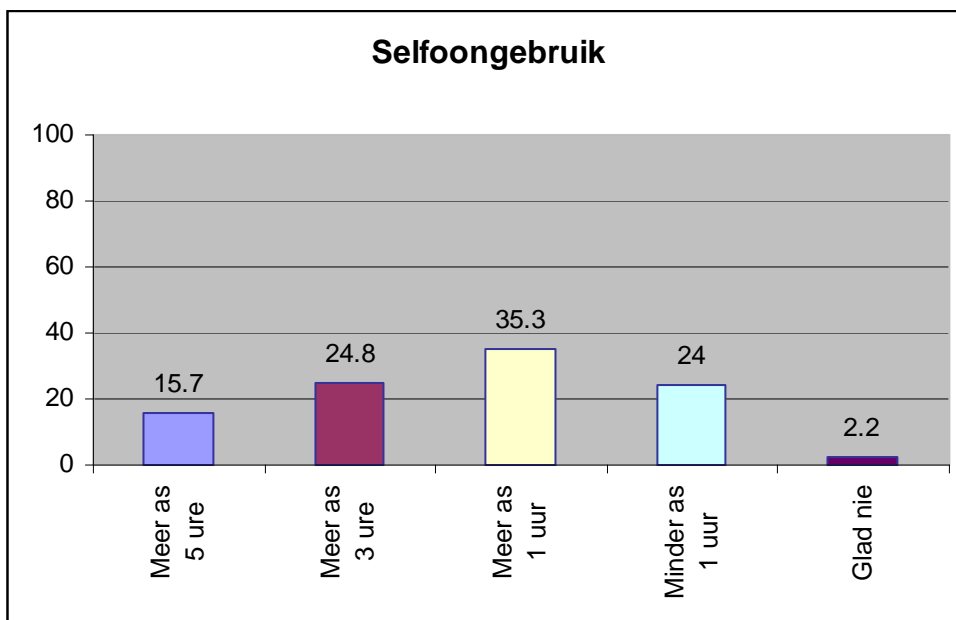
---

adolessente gebruik dit meesal vir vermaak en kommunikasie met vriende, bv. klets op Mxit (72,1%).

webwerf. Dit beteken dat hulle meesal net soek na interessante webwerwe sonder om te veel tyd daarop te spandeer. “Yahoo” (7.5%) is nog ‘n soek-enjin wat bogenoemde vermoede versterk. “My Space” (7.5%) is ‘n persoonlike kommunikasie-webblad wat wel vir lang tye besoek kan word. Die ouers se data korreleer met die adolessente se data vir bogenoemde tye gespandeer op internet/rekenaar)

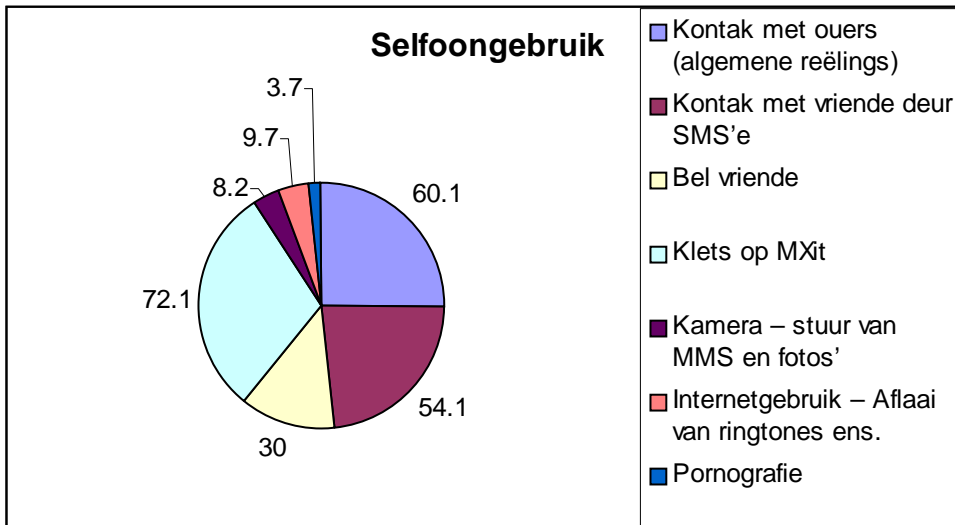
□ **Selfoon**

Diagram 6

Die derde aspek is die tyd wat respondente spandeer op die selfoon. Dit wil voorkom asof meer as die helfte (**60,1%**) van die respondente 2-4 ure per dag spandeer op die selfoon (Meer as drie ure – **24.8%** en meer as een uur – **35.3%**). Die goedkoop tegnologie wat dit moontlik gemaak het is Mxit⁴⁴ en ‘n groeiende aantal adolessente is Mxit-verbruikers. Jongmense met wie LIG-tydskrif (2007:30) ‘n onderhoud gevoer het, beweer dat hulle op weksaande die meeste van hulle tyd met die selfoon spandeer, omdat hulle baie sport en ander sosiale aktiwiteite gedurende naweke het. Tog wissel dit van persoon tot persoon afhangende van watter vlak van betrokkenheid hy/sy het by ander aktiwiteite.

Diagram 7

Daar is feitlik geen variasie volgens ouderdom en geslagsgroep se selfoongebruik nie. Daar is wel 'n interessante tendens te bespeur en dit is dat kontak d.m.v. oproepe en SMS'e aan ouers (**60.1%**) hoër prioriteit het as wat verwag is teenoor vriende, SMS'e (**54.1%**) en bel (**30%**), indien Mxit (**72.1%**) buite rekening gelaat word. Pornografie word wel aangedui as net **3.7%**, maar tog is die vermoede dat dit hoër moet wees (respondente is dalk bang om dit aan te dui – oneerlikheid), aangesien dit so maklik bekombaar is en die stuur van MMS en foto's (**8.2%**) is. Die tegnokratiese kultuur het dus 'n groot inspraak in die prioriteite van die jeug se tydverdryf. Dit is insiggewend dat ouers-respondente se skatting van hoeveel tyd hul kinders op die selfoon spandeer, korreleer met die adolessente se werklike data. Dit kan wees dat ouers vir hul kinders gevra het voor hulle dit ingevul het, want vanweë ouers se afwesigheid by die huis, sou hulle dit nie andersins kon weet nie.

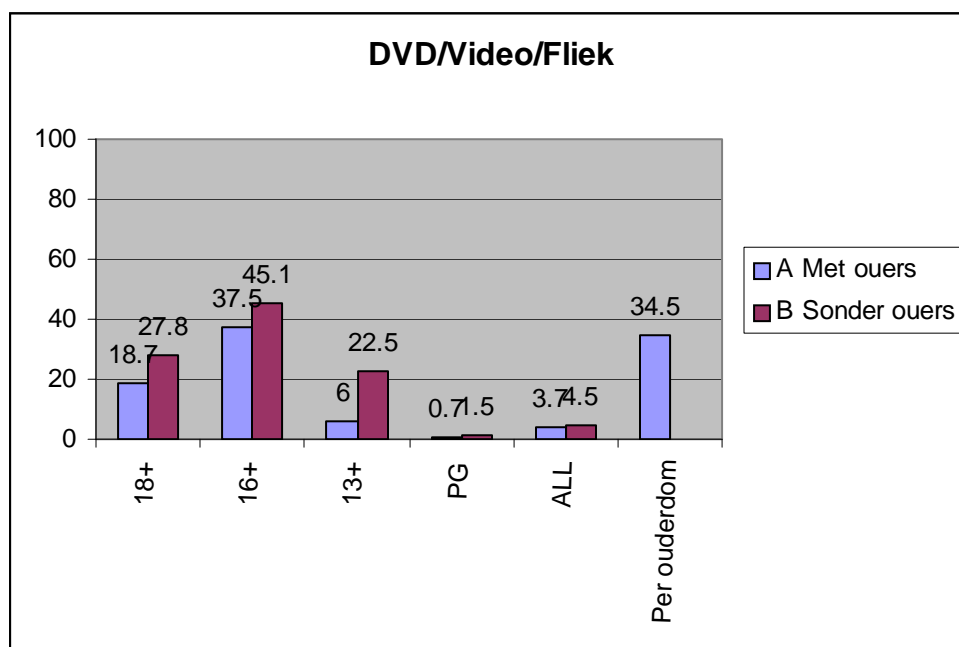
□ Videos, DVD's en Films

Dit is net interessant om daarop te let dat wanneer die volgende twee kategorieë met mekaar vergelyk word, dat die respondente self aangedui het dat hulle a.g.v. groepsdruk swig voor die ouderdomsbeperring-faktor teenoor dit wat die ouers by die huis neerlê, wat 'n aanduiding is van die vertrouensbreuk tussen kinders en ouers. Ook interessant is die

⁴⁴ Mxit beskryf hulself as 'n "gratis, mobiele kitsboodskap-oplossing wat laekoste tekstokommunikasie aan selfoongebruikers bied". Die doelwit is om 'n globale gemeenskap te skep met toegang tot effektiewe en toeganklike kommunikasie en vermaak. (Van der Spuy, C. Maart 2007:30.– Mal oor Mxit - LIG- tydskrif)

feit dat feitlik die meeste ouers (**34.5%**) volgens die adolessente heeltemal tevrede is met die ouderdomskategorieë(ouderdomsbeperkings) “*volgens ouderdom*”, wat ‘n sekulêre sensuurraad daar stel. By die ouers self het **55.5%** die “gesag” aan die sensuurraad oorgedra van watter films hul kinders mag kyk. Die sekulêre kultuur is dus weereens verantwoordelik vir die vorming van norme en waardes in Christene se lewens. Moontlik dink ouers dat hulle nie self in staat is om die morele keuses te maak nie, of dalk is dit omdat hulle geestelik en fisies afwesig is en dan vanweë groepsdruk of skuldgevoel teenoor hul kinders, sulke dinge toelaat sonder om dit te kontroleer.

Diagram 8

□ Tydskrifte

Die vraag wat oor die respondente se gunsteling tydskrifte handel, dui baie sterk op ‘n welvaartskultuur en sekulêre waardes. Vir die meisies is dit meesal glanstydskrifte (**meer as 36%**) wat die wêreld se welvaartskultuur bevorder, wat hulle verkies. Dan is daar ook jeugkultuur-tydskrifte soos *Seventeen* (**33.8%**) en *Saltwater Girl* (**11.2%**) wat baie meisies se gunsteling is. *Heat* (**26.3%**) wat veral ‘n glanslewe skindertydskrif is, is ook baie gewild. Dan is daar veral by die seuns die *FHM* tydskrif (**18%**) en enkele ander

soortgelykes wat baie gewild is, veral omdat dit halfnaakte vrouens vertoon in suggestiewe posisies sonder om in die kategorie van pornografie te val. Weereens word sekulêre jeugkultuur bepalend van die tipe tydskrifte wat aan Christelike adolessente opgedis word.

□ **Musiek**

Deur die uiteenlopende musieksmake en style te bestudeer, besef ons watter probleem daar tussen sekulêre kultuur en Christenskap is. By verre die meerderheid musiekstyle en -smake is nie-Christelik georiënteer, m.a.w. dit het hul ontstaan in weerstand teen die Christelike morele waardes en norme in samelewings. Dit het ten doel om die jongmense weg te trek van dit wat edel, goed, rein en mooi is, van hul ouers se waardes, tradisie en kultuur na 'n eiesoortige jeugkultuur. Vergelyk bv. die belangstelling in *gospel* (**14.2%**) met *Punk Rock* (**55.6%**), *Metalgenre* (**39.8%**) en stedelike opstandskultuur (*R&B* – **27%**, *HipHop* – **43,6%** en *Rap* – **20,3%**). Veral Afrikaanse kulturele musiek is besig om geweldig te groei in gewildheid (**49,6%**) al is die aard en morele standaard daarvan meesal onder verdenking⁴⁵.

Dit is weereens interessant dat ouers se data aantoon dat hulle in voeling is met hul kinders se musiek. Hier is egter 'n ander interessante paradoks as ouers hul kinders se *gospel*-musiek aandui as (**55,5%**), wat heelwat hoër is as wat adolessente self aangedui het. Die redes hiervoor is moeilik, maar ouers het beslis vir hul kinders gevra waarna hul luister. Hul kinders kon dalk *gospel* genoem het sodat hul ouers 'n ander beeld kry van hulle musieksmaak. Die ouers kon dit dalk self ingevul het, omdat hul meen dat hulle Christenkinders ook *gospel* luister. Hoe ook al, geen ouer het aangedui dat hulle nie weet wat hulle kinders luister nie.

□ **Uitgaan**

Adolessente se ouers laat hul kinders baie gereeld (**78.9%**) uitgaan, wat beteken hulle het baie vryetyd en veral ook heelwat geld om te spandeer. Naas kuiers by vriende (**48.8%**), is fliëk (**30.8%**), partytjies (**30.8%**), eetplekke (**12.7%**) en die dorp (**15%**) die gewildste

---

⁴⁵ (vgl. Sanger Robbie Wessels se sukses met “*Leeuloop*”)

uithangplekke. Dit beteken dat vermaak hoog op Christen-jongmense se prioriteitslys is. Dit is 'n feit dat jongmense baie sosiaal is en graag wil uitgaan om te kuier. Tog is die plekke wat hulle besoek, soos nagklubs, partytjies waar geen volwassenes by is nie en drank vrylik vloei met alles wat daarmee saamgaan, die plekke waar baie van hulle leer om hul Christelike waardes en norme wat hulle by hul ouers geleer het, oorboord te gooi. Die vraag kom onwillekeurig op of daar nie alternatiewe is waar Christene 'n nuwe eie kultuur kan begin en jongmense hulle net so kan geniet sonder al die gevare verbonde aan so 'n uitspattige lewe nie.

Ook in hierdie kategorie, is dit teenstrydig met die adolessente se mening (soms - **22.5%**) dat ouers net "soms" (**100%**) hul kinders laat uitgaan. Ouers is dalk onder die indruk dat net formele toestemming vir hul kinders om uit te gaan, geld as "soms of gereeld". Adolessente daarenteen sien elke geleentheid, met of sonder formele toestemming en hul ouers se medewete, as uitgaan.

□ **Sport en kultuuraktiwiteite**

Die laaste prioriteit wat die navorser wil ondersoek, is die tyd wat adolessente aan sport en kultuuraktiwiteite bestee. Daar is 'n elllange lys van aktiwiteite waaraan jongmense ure spandeer en soms ook geweldig baie geld – gewoonlik hul ouers se geld. Dit het baie keer met status en prestige te doen. Tog is sport en kulturele aktiwiteite ook goed vir 'n kind se fisiese en sosiale ontwikkeling en dus baie nodig. Die vraag is dan wat die doel is daarvan en waarop die klem geplaas moet word? Moet dit op die prestasie geplaas word of die deelname? Moet dit op die uitkoms of die proses gebaseer word? Die vraag is, waarom neem 'n Christen deel aan sport of kultuur? Is dit werklik omdat hy/sy 'n gawe ontvang het daarvoor of is dit die ouers wat 'n ander agenda het?

Christene se sport en kulturele deelname behoort altyd 'n verandering in te sluit, nie net van hom/haarself nie, maar ook van dit waarmee hy/sy besig is, m.a.w. 'n transformasie van die gesindheid waarin dit gedoen word. Ongeveer **81.8%** van die respondente spandeer 1-4 ure per dag aan hul sport en/of kulturele bedrywighede. Sommige (**13.5%**) spandeer selfs meer as 5 ure per dag. Is daar dan nie fout met so 'n Christen se prioriteite

nie? Kan dit nie 'n wanbalans in so 'n persoon se lewe veroorsaak, wat later ook in die huwelik en latere gesinsopset groot skade kan aanrig t.ov. prioriteite nie? Sommige Christensportmanne en -vroue gebruik selfs verbode middels om hulle prestasies aan te help. Is dit nog gesonde deelname?

4.4.1.5. Morele en emosionele welstand (Vrg 20-26)

□ **Seksuele aktiwiteit**

Diagram 9

Baie sterk daarteen omdat die Bybel so sê en ek sal dit nie doen	EK is daarteen omdat die Bybel so sê maar ek oorweeg dit	Dit word nêrens spesifiek verbied in die Bybel nie en ek gaan dit doen	Almal doen dit – waarom nie? Ek doen dit per geleentheid	Ek doen dit gereeld.
59.3%	27%	9%	1.5%	3.0%

By die vraag oor die respondente se standpunt oor voorhuwelikse seks, is daar probleme te bespeur t.o.v. die ouers se geloofsoordrag van wat die huwelik is en watter rol seks daarin behoort te speel, want slegs **59,3%** is seker dat die Bybel dit nie goedkeur nie en neem sterk standpunt daarvoor in. Daarteenoor is daar **27%** wat wel die Bybel se standpunt daarvoor in ag neem maar weens die jeugkultuur wat die media opbou en vanweë groepsdruk, dit tog oorweeg. 'n Verdere **9%** is seker dat die Bybel nie 'n probleem daarmee het nie, dus wys dit op kinders wie se ouers nie die saak met hulle deurgetrap het nie, en wat dit wel gaan beoefen. Slegs **4.5%** het aangedui dat hul reeds een of meer keer seks gehad.

Die navorser se vermoede is egter dat hier nou 'n probleem is, want die volgende vraag stel dit duidelik dat **indien** jy gereeld of per geleentheid seks het, is dit beskermd of onbeskermd? (voorsorg teen VIGS en geslagssiektes). Waar **2.2.%** aangedui het dat hulle onbeskermd seks het, dui **39%** van al die respondente aan dat hulle beskermd seks het. Hierdie paradoks is onverklaarbaar. Is daar dus heelwat meer wat reeds seks gehad het en dit as Christene nie wil erken in die vorige vraag nie, maar tog hulself troos dat dit beskermd seks is? Of het hulle (so 'n groot groep) die vraag verkeerd geles, of dit so verstaan dat hulle, indien hulle seks **sou** hê in die toekoms, wel voorsorg sou tref? Daar is nie sekerheid hieroor nie. Die navorser wil tog die aanname maak dat gesien in die lig van

die omstandighede waarin die vraelys afgeneem is, naamlik dat hul maats naby langs hulle gesit het, respondente dalk nie heeltemal eerlik sou wees oor hierdie vraag nie.

Uit die verskillende ouderdomsgroepe se vraelyste is dit nie duidelik of daar werklik ‘n toename in seksuele aktiwiteite is namate die adolessent ouer word nie. Daar is ook nie eenduidigheid dat seuns meer seksueel aktief is as meisies nie. Ouers se data dui weer daarop dat die saak vir hulle belangrik is en dat **55.5%** baie sterk daarteen is op Bybels basis en dat **44.4%** ook hulle kinders volgens die Bybel onderrig, maar hulself dan losmaak van verantwoordelikheid teenoor hul kinders se gedrag, wat dus ‘n gebrek aan ‘n vertrouensverhouding impliseer.

□ **Drankgebruik**

Diagram 10

Baie sterk gekant teen drank omdat die Bybel so sê en ek sal dit nie gebruik nie	EK is teen drank misbruik soos die Bybel sê maar ek sien nie fout met matige gebruik nie	Dit word nêrens spesifiek verbied in die Bybel nie en ek sien niks verkeerd met drank nie	Almal, ook my ouers drink – waarom nie? Ek het al per geleentheid te veel gedrink	Ek drink gereeld te veel – ek het dalk ‘n drankprobleem
8.2%	60.1%	18%	12%	1.5%

Wat drankgebruik betref is daar **8.2%** wat “geheelonthouers” is vanweë Bybelse oortuigings. Ons kan dus aanneem dat kultuur en godsdiens vir hulle geskei word en dat hulle ouers dieselfde mening huldig. Die groep wat volgens die Bybel teen drankmisbruik is, maar wel matige drankgebruik goedkeur is **60,1%**⁴⁶ en die aanname kan gemaak word dat hulle ouers ook die Woord ernstig neem, maar ‘n mate van beheer behou oor hul kind se drankgebruik en dat die kind geleer word dat drank as deel van die mens se kultuur, wel matig geniet kan word. Die volgende groep (**18%**) is diegene wat geen probleme met drank sien vanuit die Skrif nie. Die vraag is ongelukkig nie so gestel dat bepaal kan word of hulle wel drank gebruik, of net hul goedkeuring gee tot die normale gebruik daarvan nie. Tog het hulle slegs een antwoord gekies en dus nie aangedui dat hulle wel al te veel gedrink het nie, soos **12%** wel aangedui het. Slegs **1.5%** meen hulle drink te veel en het dalk ‘n probleem.

⁴⁶ Stellenbosch is gelee in die hart van die Wynland en baie jongmense word groot met wyn!

Die navorser se vermoede met drankgebruik by adolessente, is ook dat hulle nie die ergste scenario sal voorstel nie, maar eerder konserwatief is in hierdie vraag, want in die volgende vraag is daar weer 'n paradoks. Volgens **47%** van die respondente kry hulle drank by hul ouers wat korreleer met die drankgebruik-opvoeding van ouers se vraelyste, maar **26.3%** kry dit by hul vriende en **31%** koop hul eie drank, wat sterk dui op misbruik, as die werklikheid van partytjies en ander kuiergeleenthede in ag geneem word. So kry **8.2%** dit by ander volwassenes en **6%** dit op nog ander maniere. Hierdie vraag weerspieël duidelik dat welvaart aan die eenkant en 'n gebrek aan vertroue en 'n liefdevolle verhouding tussen ouers en hul kinders aan die ander kant hierdie situasie vererger.

Die feit dat (**44.4%**) ouers aangedui het dat hulle hul kinders selfstandig laat besluit, kan enersyds daarop dui dat sulke ouers reeds die grondslag by hul kinders gelê het en dus nou die keuse by hul kinders laat berus, of dat hulle nie werklik weet hoe om beheer oor hul kinders uit te oefen volgens Bybelse beginsels en ook nie weet hoe om aan hulle leiding te gee nie.

□ **Dwelms**

Dit is verrassend om te sien dat **85.7%** respondente sterk gekant is teen dwelms en dit nie sal gebruik nie. Tog sien **9%** nie fout daarmee as iemand anders wel eenmalig daarmee eksperimenteer (gebruik) nie, al is hulle gekant teen dwelmmisbruik. Net **3%** sien nie fout daarmee nie en oorweeg dit om daarmee te eksperimenteer. Slegs **2.2%** het aangedui dat hulle dit per geleentheid gebruik en net **0.7%** (een persoon) het verslawing erken.

Weereens, gesien in die lig van die geweldige probleem met Tik en ander maklik bekombare dwelms, soos met die volgende vraag aangedui, is hierdie dalk nie die ware voorstelling van die werklikheid nie. Sommige respondente het op hul vraelyste geskryf dat hulle maklik dwelms by die skool kan bekom omdat hulle “dealers” ken. So kry **6.7%** dwelms by vriende en **6%** kry dit by 'n “dealer”. Hierdie vraag is moontlik dubbelsinnig want sommige gebruikers se vriende kan ook “dealers” wees. Tog is daar net twee persone

wat aangedui het dat hulle “dealers” is. Die probleem is moontlik heelwat groter as wat hier voorgestel word want dit is welbekend dat by baie partytjies waar drank vrylik bekombaar is, daar ook dwelms beskikbaar is en daar is reeds aangedui dat hierdie ondersoekgroep gereeld partytjies en ander kuiergeleenthede bywoon.

□ **Emosionele welstand**

Adolescente is onderhewig aan groot gemoedsskommeling en die volgende vraag bevestig dit. Tog is dit kommerwekkend dat daar in hierdie groep Christenjeug wel (**6,7%**) is wat reeds selfmoord probeer pleeg het. So is daar (**21%**) wat al selfmoordgedagtes gehad het en (**4,5%**) wat dit gereeld het, terwyl (**25,5%**) al gevoel het dat daar geen sin en betekenis is in die lewe nie.

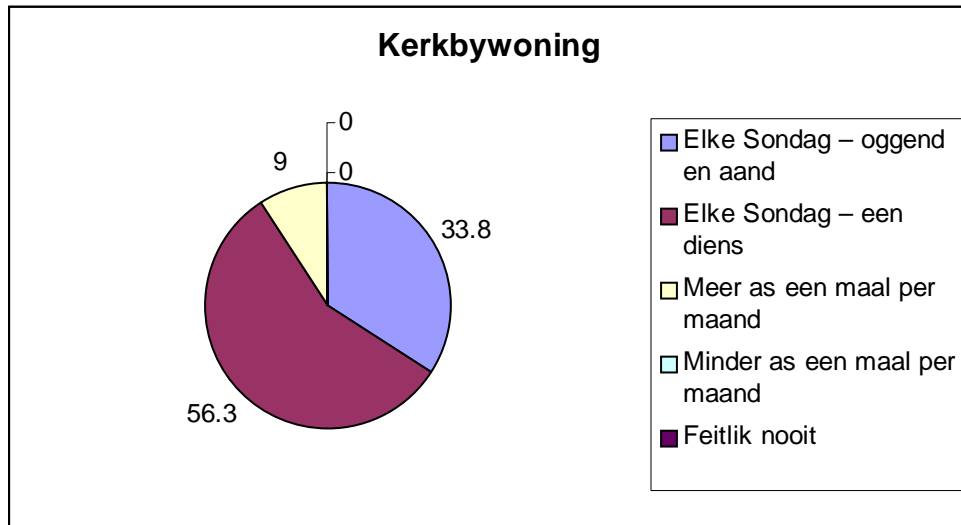
As die tydsgees en die behoefte aan liefde en aanvaarding van hul ouers in aanmerking geneem word, dan is hierdie syfers ‘n aanduiding van die geweldige prestasie- en portuurgroepsdruk waaronder Christen-adolescente gebuk gaan. Een kind wat wil selfmoord pleeg of wat al probeer het, is al te veel! Ouers en die kerk sal kennis moet neem hiervan. Hierdie syfers is simptome van die geweldige veranderinge wat tans plaasvind in die wêreld en kultuur waarin ons leef en dui daarop hoe moeilik die keuses is wat jongmense vandag moet maak, veral as hulle ouers emosioneel en fisies afwesig is.

4.4.2. GEESTELIK

4.4.2.1. Kerk (vrg. 27-29)

Feitlik die hele groep respondente (**92,4%**) het aangedui dat hulle nog altyd in die NG kerk was, dus kan daar ‘n goeie beeld verkry word van die spiritualiteit van die jeug en hul ouers, agv die Christelike geloofsvorming wat hul ontvang het

Diagram 11

. Hierdie groep se kerkbywoning is baie goed want (**90,1%**) woon elke Sondag ten minste een diens by en (**33.8%**) woon 'n tweede diens by. Hieruit kan afgelei word dat die meerderheid respondente die Tienerdiens te Welgelegen bywoon, aangesien (**94.7%**) dit gereeld bywoon. Daar is (**50,3%**) wat kerk bywoon saam met hul ouers en (**41.3%**) wat nie kerk bywoon saam met hul ouers nie. Dit is ook interessant dat slegs een groep (seuns 16-17 jr) minder kerk bywoon saam met hul ouers (**40.7%**) teenoor (**48,1%**) wat nie saam met hul ouers kerk bywoon nie.

Daar is verskeie redes vir adolessente se kerkbywoningspatrone. Die twee positiewe redes wat die sterkste gefigureer het, is eerstens dat dit familietyd is en dat dit baie belangrik is vir hulle om saam as gesin kerk toe te gaan. Tweedens meen hulle dat hulle baie leer in die kerk en dat dit hulle help met geloofsgroei. Die negatiewe redes het meesal niks met die familie te doen gehad nie, maar wel hoofsaaklik met die preek of predikant wat vervelig of onverstaanbaar of te lank gepreek het. Op die vraag wat respondente aanraak in 'n preek, was dit veral belangrik hoe die preek oorgedra word, m.a.w. opreg en eerlik, of dit van toepassing is (relevant) vir die adolessent en dat hy/sy daarmee kan identifiseer en dit hul lewens kan verander. Al die opmerkings dui veral daarop dat die preek wel baie belangrik is vir hulle. Hulle hou egter nie daarvan as die preek hoogdrawend (vervelig) is of te lank nie en dat hulle nie healtyd wil hoor hoe sleg hulle is nie.

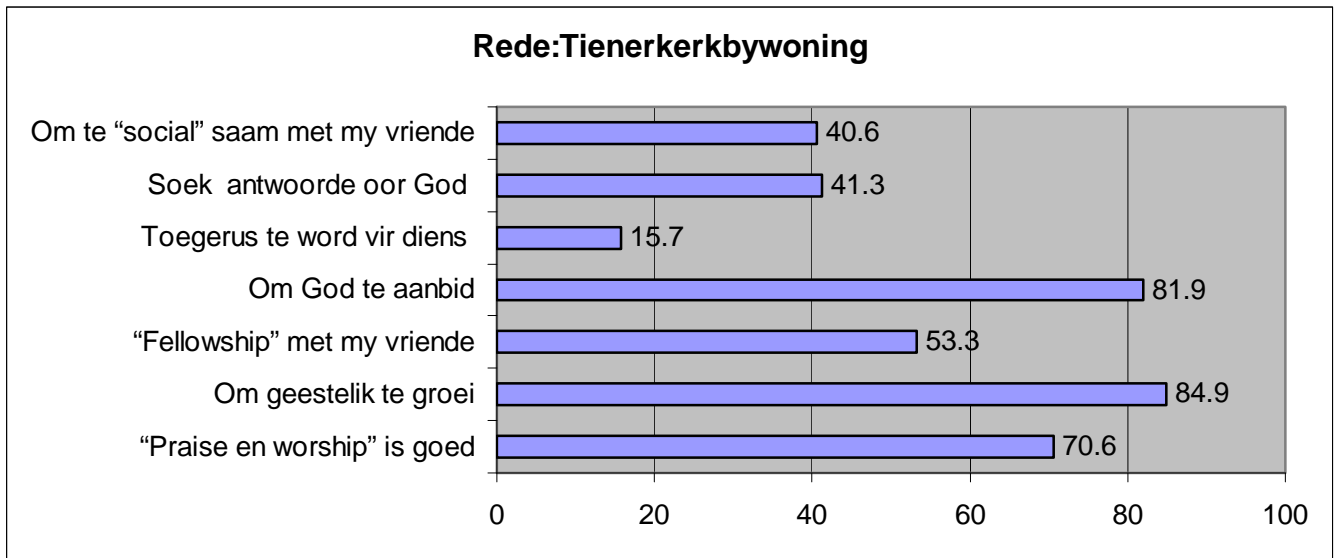
Die respondente wat aangedui het dat hulle nie saam met hul ouers kerk toe gaan nie, se vriende was die hoofrede – dis vir hulle belangriker om saam met hulle vriende te wees, veral in die geval van Tienerkerk.

Hierdie probleem, dat jongmense toenemend nie meer hul ouers se spirituele style aanvaar nie, maar eerder gaan waar hul vriende is, of waar die aanbiddingstyl meer gemaklik is, kan nie hier breedvoerig bespreek word nie. Tog kan die vraag gevra word waarom dit gebeur, terwyl ouers volgens al die statistieke steeds die grootste invloed op hul kinders se geloofsvorming het? Dan behoort die kind tog tuis te voel in die kerk waar hul ouers is. Of lê die probleem by die kerk wat so spesifiek generasie-gedrewe geraak het dat familiebediening iets is wat net in akademiese boeke verdra word en nie die gemeente se eiesoortige formele styl moet kom versteur nie?

Die ouers se data dui egter op 'n ander tendens, nl. dat slegs **55.5%** mans en **66.6%** vroue ten minste een maal elke Sondag 'n diens bywoon. Dit beteken dat ouers self nie die voorbeeld stel nie en as hulle passie ontbreek om saam met die geloofsgemeenskap te aanbid, sal dit ook nie oorgedra word na die kinders toe nie. Tog dui hulle aan dat dit vir hulle belangrik is dat hul tieners saamgaan kerk toe omdat dit geestelike padkos is, belangrik vir die gesin, lekker dat die hele gesin voor God se oë bymekaar is, dat hulle by die kerk meer leer oor die Bybel, geloof, liefde ens, wat die basis van opvoeding vorm en dan ook dat dit belangrik is om kerk toe te gaan want dit behels deelname aan die liggaam van Christus, Bybelse waarhede, asook 'n persoonlike verhouding met Christus word gebou. Hierdie laaste stellings veral, dui op die ouers wat die kerk steeds sien as die primêre geloofsvormer van die kind en dat die kerk dus die verantwoordelikheid moet dra vir hul geloofsvorming.

4.4.2.2. **Tienerbediening (vrg 30–31)**

Diagram 12

Soos reeds aangedui woon **94.7%** respondente gereeld Tienerkerk by. Ander jeugaksies wat baie aandag kry is kampe (**38.3%**), wat 'n kragtige bydrae kan lewer tot geloofsvorming van betrokke adolessente, maar veral diegene wie se ouers nie hul verbondsbeloftes nakom nie en hulle dan deur ander Christene bereik kan word. So is selgroepe (**27%**) ook baie kragtige instrumente vir geloofsvorming.

Iets wat egter 'n aanduiding kan gee van die toestand van die Christenjeug se vlak van geestelike groei, is die lae betrokkenheid by uitreike (**16.5%**). Dit kan dui op 'n geloof wat op die individu gerig is, wat dalk baie oppervlakkig kan wees. Om hierdie aanname te bevestig, verwys die navorser na die volgende vraag (diagram 12) nl. waarom respondente Tienerkerk bywoon – Om toegerus te word vir diens aan gelowiges is net vir (**15.7%**) belangrik (Die twee stelle data korreleer dus). Dit bring die vraag na vore waar die probleem dan lê? Is dit nie meer belangrik om diens te gaan lewer in die wêreld daarbuite nie? Soos vroeër aangedui, kan die sekulêre welvaartkultuur en individualisme 'n groot rol hierin speel. Dit is vir **84.9%** belangrik om geestelik te groei en **81.9%** belangrik om God te aanbid – so is die "*Praise and worship*" vir **70.6%** 'n rede om Tienerkerk by te woon. Daarmee is in beginsel geen probleem nie, maar vind geestelike groei nie veral plaas wanneer diens gelewer word aan die wêreld en daar uitgereik word na die wat in nood verkeer nie? Die Tienerkerk het 'n uitreikaksie na 'n arm Bruin gemeenskap in die dorp

(wat deur min adolessente onderneem word), maar daar is feitlik geen Bruin adolessente wat die Tienerkerk bywoon nie. Kan dit wees dat apartheid maar net weer voortgesit word deur die jeug omdat die skeiding tussen die wat het en die wat nie het nie al groter word? Dat die sekulêre welvaarts-kultuur maak dat die individu sy/haar geld spandeer op eie genot, vermaak en plesier en nie op diens ingestel is nie? Is dit dalk die gebrek aan geloofsoordrag en –vorming van ouers wat hiervoor verantwoordelik is?

Tog, na alles gesê is, het die Tienerkerk ‘n baie belangrike rol en funksie, omdat baie adolessente wat andersins glad nie in die kerk sou kom nie, nou hier aangeraak kan word en ‘n tuiste kan vind. Die probleem kom egter wanneer ook hierdie nuwe “soekers” gewoon gemaak word daaraan dat die kerk nie op die wêreld ingestel is nie, maar net op die wat kerk toe kom en hulle behoeftes.

4.4.2.3. **Kategese (vrg 32-34)**

Kategese het ‘n geweldige belangrike rol te speel in adolessente se lewens. Hoewel dit meesal net ‘n “uur van waarheid” is in die week vir baie jongmense, gee dit perspektief en rigting vir baie. Die manier hoe dit gedoen word, raak al belangriker. Soos vroeër aangedui is, woon **83,3%** kategese by op wisselende vlakke van gereeldheid – slegs **42,8%** woon die “meeste klasse” by. Saam met Tienerkerk en ander jeugbedieninge help dit die adolessent in sy/haar geloofsvorming, veral waar ouers hul verantwoordelikheid t.o.v. geloofsopvoeding en –vorming gerieflikheidshalwe aan die skool en die kerk oorgedra het (dit was vroeër deel van die Christelike Afrikanerkultuur dat die skool en kerk die geloofsonderrig doen). Hierdie feit word weerspieël deur die vraag hoe die respondent voel oor kategese – net **27%** het aangedui dat alles wat hul leer by die kategese, hulle reeds by hul ouers geleer het. Hierteenoor het **55,6%** aangedui dat hulle baie geleer het vandat hulle katkisasie het. Daar is selfs **9%** wat aangedui het dat hulle niks sou weet van Christenwees as dit nie vir kategese was nie.

Tog is daar duidelike aanduidings dat dinge by die kategese nie altyd so aangenaam is vir adolessente nie. Daar is **11,2%** wat niks daarvan hou nie en dit nie bywoon nie. Daarom,

vanweë die jeukultuur en postmoderne invloed op generasies, kan katkisasie nie meer gedoen word soos in die verlede nie. Ruimte ontbreek ongelukkig, maar daar kan volstaan word daarmee dat die postmoderne jeug (*Gen X en Millenials*) baie meer op ervaring en verhoudings eerder as kopkennis en inligting ingestel is. Dit word duidelik as veral gr. 11 respondente aandui dat die groepstelsel met jong studentementors of jeugleraars die grootste impak op hulle geloofslewe gehad het. Ook die jonger groepe het aangedui dat die lekkerste jaar of jare vir hulle by 'n meneer of juffrou was wat die aanbieding lekker gemaak het deur 'n geselstrant en eetgoed – dus informeel.

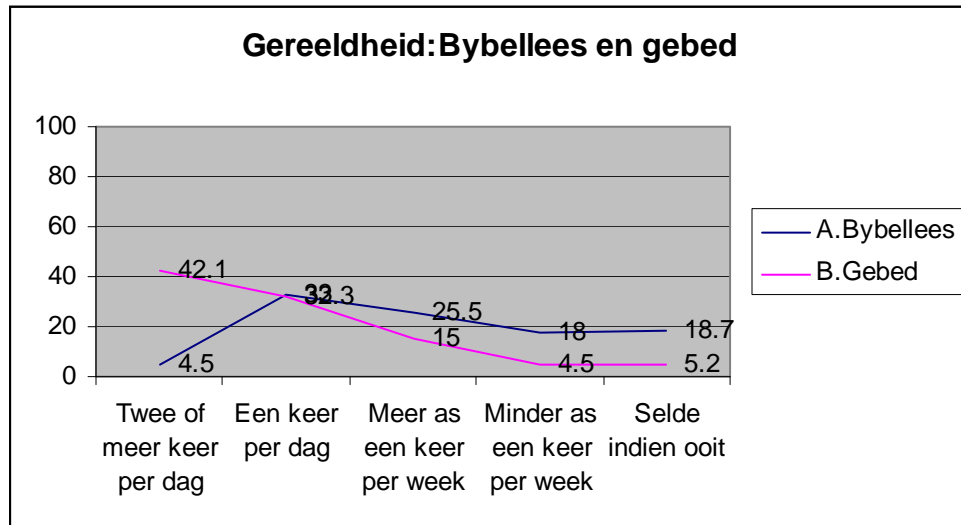
Vir die ouers-respondente is katkisasie vanselfsprekend baie belangrik (**66.6%**). Net **22.2%** het gevoel dat dit wel belangrik is maar dat daar dinge sal moet verander, wat daarop kan dui dat hierdie mindere groep betrokke genoeg is dat hulle nie tevrede is met die gewone manier van doen nie.

4.4.2.4. **Geestelike vorming (vrg 35-42)**

□ **Bybellees en gebedslewe**

Hierdie twee sake is die kerndisiplines van die geloofslewe. Dit gee 'n aanduiding van die geloofsoordrag van ouers na hul kinders en hoe belangrik dit vir ouers is om dit wat hulle krag, troos en leiding gee met passie oor te dra aan hulle kinders, sodat hulle ook passievol oor die Here en hul geloof kan wees. Dit is verrassend dat (**37.5%**) van die respondente wel een of meer keer per dag Bybellees.

Diagram 13

.. As dit gekoppel word aan die hoeveelheid tyd wat adolessente aan hul sosiaal-materialistiese kultuur afstaan en as die vraag oor die lees van Christelike media⁴⁷ in ag geneem word waar **51.8%** aangedui het dat hulle dagstukkies lees, wonder mens of hulle Bybellees nie ‘n “versie per dag” uit dagstukkies is nie. Daar is ook ‘n verskil tussen seuns en dogters se Bybellees en bid (seuns lees en bid minder), asook ‘n afname in Bybellees hoe ouer adolessente word.

□ Bybellees

Daar is **18.7%** respondente wat selde indien ooit Bybellees, **18%** wat minder as een keer per week lees en **25,5%** wat meer as een keer per week lees, maar nie elke dag nie. Dit beteken **62,2%** lees en ontvang nie elke dag die krag, troos en leiding uit God se Woord wat elke Christen so bitter nodig het in hierdie sekulêre wêreld nie. Die volgende vraag help ons met ‘n rede, nl. Waarom lees jy die Bybel? Net **12%** se ouers het hul so geleer. Dit beteken dat die **64.6%** wat sê dat hul elke dag hulp en troos kry om reg te lewe of aanneem dit is wat Bybellees behoort te doen, dalk nie werklik verstaan hoe om die Bybel te lees en dit hul eie te maak nie. Dit geld veral ook vir **74.4%** wat sê: sodat God deur Sy Woord met my kan praat. Hierdie groot persentasie korreleer egter nie met die aantal respondente wat Bybellees nie. Die Bybel kan vir sommige dalk as ‘n “magiese” Boek

⁴⁷ Vrg 39: Watter geestelike media gebruik jy om jou geestelik te verryk?

gesien word wat geles kan word om individuele probleme op te los – **10,5%** het aangedui dat God hul sal seën as hulle Bybel lees en **3%** dat God hulle sal straf as hulle dit nie doen nie.

By die ouers is dit die ma's wat **66.6%** een keer per dag lees, teenoor **33.3%** pa's. As dit die geval is, is dit 'n aanduiding waarom adolessente ook nie gereeld die Woord lees nie. Tog is die rede waarom **55,5%** pa's en **66.6%** ma's Bybellees, is om hul kinders te onderrig uit die Woord. Interessant is dat net **55.5%** pa's wat Bybellees omdat hulle hulp en troos daaruit kry teenoor **88.8%** ma's. Dit is dan ook insiggewend dat ouers baie gebruik maak van geestelike media soos bv. geestelike groei boeke deur **66.6%** pa's en **77.7%** ma's. Ook dagstukkies word veral deur ma's gebruik, wat dalk die vermoede versterk dat ouers nie tyd het om Bybel te lees nie of bloot nie kans sien om dit self te verteer en te worstel met die Here oor wat daarin staan nie en dan liever iemand anders se uitleg gou te lees. Dit is wel verblydend dat pa's (**55.5%**) en ma's (**66.6%**) luister na geestelike CD's.

□ **Gebedslewe**

Wat nou egter baie interessant is, is hoe gereeld die respondent alleen bid en dit sluit nie etensgebede in nie. **42,2%** respondente het aangedui dat hulle twee keer of meer per dag bid en **32.3%** bid een keer per dag. Dit beteken dat **74,2%** ten minste elke dag bid. Maar die interessante teenstelling met die wat min tot selde Bybellees, word getref waar slegs **5.2%** nooit bid nie, **4.5%** minder as een keer per week bid en **15%** meer as een keer per week, maar nie elke dag bid nie. Dit beteken dat net (**24.7%**) nie gereeld bid nie.

Die paradoks lê dus tussen Bybellees en gebed – wat bid adolessente as hulle nie gereeld Bybellees nie? Wat het hul ouers hul geleer t.o.v. gebed? Die probleem is dat slegs **15.7%** se ouers hul geleer bid het (diagram 14). So sê **87.9%** dankie vir God en vra **85.7%** vir hulp in hul daaglikse lewe. Wat interessant is dat net **13.5%** bid sodat God vir hulle dinge gee wat hulle wil hê en hierdie klein persentasie dalk verklaar kan word aan die hand van die wat gekies het vir “omdat ek hulp nodig het in my lewe elke dag”, wat die keuse

ondervang wat bid “sodat God my dinge kan gee”. Of dalk het hulle genoeg dinge en kies hulle God se hulp in hul lewe omdat hulle veral nie hul ouers se ondersteuning en teenwoordigheid ervaar nie.

Diagram 14
Waarom bid jy?

Mens moet bid, anders straf God jou	Sodat God vir my dinge kan gee wat ek wil hê	Omdat ek hulp nodig het in my lewe elke dag	Om dankie te sê vir God	My ouers het my so geleer	Dit is ‘n opdrag uit die Bybel vir Christene om die Here te aanbid
1.5%	13.5%	85.7%	87.9%	15.7%	18%

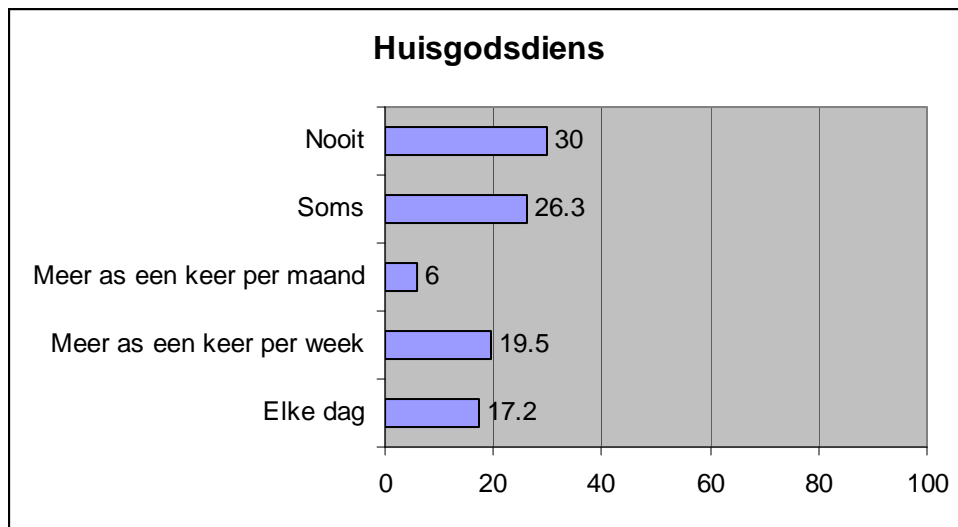
Ook by die ouers is dieselfde paradoks teenwoordig as by die adolessente (tov Bybellees en gebed), nl. dat daar **44.4%** pa’s is wat twee of meer keer per dag bid en **44.4%** wat een keer per dag bid. By die ma’s is dit **77.7%** wat twee keer per dag bid en **22.2%** wat net een keer per dag bid. Die voorbeeld van ouers word dus nagevolg deur die kind en die vraag kan weereens gevra word hoe die ouers se gebede lyk as hulle so min Bybellees? Is dit dalk ook omdat hulle Sy hulp nodig het elke dag? Dit is deur **88.8%** van die pa’s so aangedui en **100%** van die ma’s. Tog doen **77,7%** pa’s voorbidding vir ander en **100%** ma’s. Dit is dus moeilik om te bepaal of hul gebede selfsugtig is of gebed word in ware afhanklikheid en gehoorsaamheid.

□ **Huisgodsdien**

Nog ‘n belangrike instrument in die oordra van geloof en geloofsvorming is huisgodsdien (diagram 15). Slegs **17,2%** adolessente se huisgesinne hou elke dag huisgodsdien en **19.5%** hou meer as een keer per week, wat beteken dat slegs **36.7%** ouers hul doopbelofte getrou nakom teenoor hul kinders. Dit korreleer met die ouers, wat aandui dat **77,7%** net “soms” huisgodsdien hou. Sonder ‘n tyd waar ouers gereeld die geloofsdissipline voorlewe om elke dag die Woord sentraal in die gesin se lewe te stel, beteken dit dat die sekulêre kultuur van TV, sosiale verpligtinge en ander sake die eerste keuse is en so oorgedra word aan die adolessent, wat dit weer sy/haar lewenswaarde maak. Werk en welvaartskepping vir die gesin word so belangrik, dat die werklike samesyn en verhoudings in die gesin en familie verlore gaan. Die bewys hiervan is dat **(30%)** nooit

saamkom om die Woord nie en (26%) net soms. Dit beteken in (56.3%) Christelike huishoudings gesels ouers feitlik nooit oor hul geloof met hul kinders nie en dit in 'n baie belangrike, moeilike fase van die adolessent se lewe.

Diagram 15

Tog is dit interessant dat die meeste respondente steeds hul ouers baie hoog ag in die vorming van hulle geloof. Beide pa en ma het feitlik 'n ewe groot invloed op hul kinders as **64.5%** sê dat hul Pa 'n groot tot baie groot invloed op hul geloofsvorming het en die Ma volgens **69%** 'n groot tot baie groot invloed het. Dit korreleer weereens met die ouers se data (hoe hulle meen hoe groot invloed hulle op hul kinders het) wat feitlik presies ooreenkom hiermee. Die klein verskil tussen die pa en ma se invloed by die adolessente, het moontlik te doen met pa's wat meer afwesig is van die huis en ma's wat meer beskikbaar is. Daar is ook ligte fluktuerings van seuns en dogters wat meer behoefte het aan die pa of ma op sekere tye van hul ontwikkeling. Wat teleurstellend is, is dat by verreweg die meeste ouers, geestelike gesprekke slegs gevoer word met hul kinders indien 'n situasie daarom vra, i.p.v. soos Deut 6:4-6 beveel, om elke dag elke geleentheid aan te gryp. Dit wys weereens dat ouers nie elke dag beskikbaar is vir hul kinders nie en die jeugkultuur en media dit uitbuit.

Ouers (**62.4%**) word deur adolessente gesien as diegene wat die grootste invloed op hul geloofsvorming gehad het of steeds het. Daarteenoor speel net **22.5%** se vriende 'n groot rol – dit bevestig ook ander navorsing in hierdie verband dat net as die ouers totaal onbetrokke en afwesig is, sal die fokus skuif van ouers na vriende as die geloofsvormers. In so 'n geval het die jeugkultuur 'n groot invloed in die adolessent se geloofsvorming. Daar is ook ander persone in die geloofsfamilie wat 'n rol speel ter ondersteuning en in geloofsvorming, nl. onderwysers (**12.7%**), kategete (**13.5%**), oupa en ouma (**10,5%**) en dan 'n kategorie “Ander” (**20,3%**), wat moontlik insluit broer en/of suster en/of ander volwassenes.

4.4.2.5. **Persoonlike Godsbelevenis (vrg 43-46)**

Op die vraag wat gehandel het oor hoe die respondent God ervaar, verstaan of beleef, het by verre die meerderheid baie positief gereageer t.o.v. God se bestaan (**81.9%**), SY betroubaarheid (**83.4%**), liefdevolheid (**90.9%**), standvastigheid (**80,4%**) en genade (**86,4%**), asook Sy seën (**76.6%**). Daar is egter meer onsekerheid oor God as kenbaar (**57.8%**), persoonlik (**66.1%**) en naby (**69.1%**), ook Sy simpatieke gesindheid (**64,4%**) en alomteenwoordigheid (**69.9%**). Hierdie data kan goed aansluit by die volgende vraag waar die respondent die belangrikste vraag moet antwoord as Christen nl. of sy/hy al Jesus Christus aanvaar het as Verlosser en Saligmaker – daarby saam ook waar dit begin het en hoe dit die persoon help om elke dag te “cope” – waarop **78.9%** JA geantwoord het en **18%** NEE. Die res het nie die vraag beantwoord nie of het beide JA en NEE (onseker) geantwoord.

As hul Godsbeeld dus hiermee vergelyk word, lyk dit of die twee stelle data korreleer, maar as daar gekyk word na hul reaksie op die tweede gedeelte van die vraag, nl. hoe het dit begin en hoe help Hy jou om elke dag te “cope”, wil dit voorkom asof die respondente Jesus meesal sien as “Hy help my in moeilike tye” of “Hy help my as ek sukkel” (Ook Bv. “Hy het my gehelp met my toets, ek voel *in tune*”, Hy maak alles makliker, Hy laat my met meer gemak leef, ek is slim, ek voel goed”). Hy is dus 'n kruk waarop geleun word in tye van swaarkry en wanneer ek Hom nodig het, trek ek Hom nader.

Die vrae oor die ervaring of “God naby is of ver”, of “Hy kenbaar is of onkenbaar”, “persoonlik of onpersoonlik”, versterk hierdie aanname. Baie min respondente het verwys na ‘n persoonlike verhouding, of ‘n gehoorsame lewe volgens die Woord. Slegs een persoon het gesê dat sy verhouding met Jesus hom help om weerstand te bied teen versoekings. Nog een persoon het gesê dat haar verhouding met Christus haar help om ander nader aan God te bring. Daar was ook slegs een persoon wat verwys het na geestelike groei in sy verhouding met die Here. Dit wil dus lyk, as die verskil tussen die data van die Bybellees en gebed hier ingebring word, dat daar meesal tot God gebid word dat Hy net moet help met dinge waarmee die jeug hulp nodig het, m.a.w. individualistiese, dalk selfsugtige gebede, teenoor ‘n ware vorming en verdieping in ‘n persoonlike verhouding met Jesus Christus en ‘n lewe van dissipelskap en diens.

4.4.2.6. Veranderinge wat adolessente wil hê in die geloofsgemeenskap

□ Kerk

Respondente het meesal ooreengestem met dinge wat hulle graag wou verander by elkeen van die genoemde geloofsvormende sferes in hul eie lewens. By die kerk is daar ‘n behoefte aan meer lewendige, mindere formele dienste wat meer verstaanbaar is vir adolessente. Hulle wil graag betrek word en vra meer leiding t.o.v. hul geestelike groei. Die ouers se respons was meesal gerig daarop dat die kerkdienste meer jeugvriendelik en relevant vir die jongmens se lewens gemaak moes word.

□ Skool

Respondente vra dat daar meer moeite gedoen moet word met Christelike godsdiens, hulle versoek ook meer tyd vir godsdienstige aktiwiteite en meer uitreike. Hulle wil ook graag meer persoonlik getuienisse hoor van onderwysers en dat daar meer oor God gepraat sal word. Kinders moet minder godslasterlik praat. Een persoon het gevoel dat niks kan verander word by die skool nie, omdat dit ander gelowe sal benadeel. Ouers wil graag meer Christen-aksies en -aktiwiteite in die skool sien.

□ **Katkisasie**

Respondente vra dat dit meer interessant aangebied moet word, dat daar meer onderlinge deelname aangemoedig moet word en dat dit relevant en persoonlik sal wees. Hulle soek meer interaksie met mekaar en die kategeet. Sommige wil nie vaste lesse hê nie, terwyl ander weer meer struktuur wil hê en dat dit leersaam is. Een respondent het ook gevoel dat onderwerpe soos seks, drank en dwelms nie op almal van toepassing is nie en dat ander onderwerpe aangebied moet word. Ouers wil hier hê dat meer klem op kennis en geloofsbeginsels geplaas word. Groepwerk is vir hulle belangrik.

□ **Tienerbediening**

Die meeste van hulle is tevrede, maar baie wil meer sing met 'n wyer verskeidenheid liedere. Ander wil hê dit moet meer persoonlik wees en dat daar meer stilte moet wees, omdat dit baie raserig is. Enkele ouers wil meer Bybelgerigte oordrag en minder sosiale klem hê en dat kleiner groepe aangebied word, terwyl ander weer wil hê die aanbidding moet tieners begeester.

□ **By die huis**

By verre die meeste is uitgehonger vir meer tyd saam met hul gesin en vir godsdiens, veral waar dit heeltemal ontbreek. Hulle wil saam met hul gesin kerk toe gaan, meer interaksie met die res van die gesin en veral met hul ouers hê! Ouers se versugting is ook meer tyd vir hul gesinne en vir huisgodsdiens!

□ **Eie lewe**

Hier is die versugting van die meeste respondente, dat hulle nader aan die Here wil leef, 'n groter voorbeeld vir Hom wil stel, soos 'n Christen wil leef en ernstiger sal wees oor hul geloof. Hulle wil ook meer bid en Bybellees, meer toegewy wees en veral meer tyd sal spandeer aan hul verhouding met Hom. Hulle wil ook minder sondige lewens lei en minder twyfel. Daar is veral een persoon wat haar godsdiens graag wil deel en sy het 'n selgroep begin. Ouers wil beter geestelike kommunikasie hê met mekaar as huweliksmaats, 'n beter, aktiewe geloofslewe, meer tyd vir stiltetyd en meer aktief in die kerk wees.

4.5. SAMEVATTING

Die navorser het begin deur die argument te stel dat ouerskap vanuit 'n Bybelse perspektief op geloofsvorming as verbondsoopvoeding gerig behoort te wees, met die kerk as vennoot. Maar hierdie Bybelse perspektief word afgetakel deur die tydsgees van materialisme en individualisme, waar die jeug veral geteiken word deur die massamedia en die tegnokratiese samelewing waarin ons woon. Die vraag is dus gevra of die Christelike familie tans 'n identiteitskrisis beleef te midde van 'n materialistiese samelewing, wat ook die kerk tot 'n mate insuig hierby. Dus in hoe 'n mate ly geloofsvorming en geloofsoordrag van ouers na adolessente skipbreuk agv 'n materialistiese ingesteldheid?

Uit bogenoemde data wil dit tog lyk of adolessente wel 'n idee het van wat die geloofslewe van 'n Christen behels en van hulle vra, maar dat hulle so langelê word deur sekularisasie en hul jeugkultuur dat hulle moed verloor omdat hulle ouers en die kerk meesal nie daar is om hulle te ondersteun, te vorm en te vang as hulle val nie. Ouers self is nie net fisies en geestelik afwesig in hul opvoeding en verhouding met hul kinders nie, maar is moontlik self verward en onseker in hierdie tye waar sekularisasie en 'n postmoderne globale welvaartskultuur soveel onsekerheid skep oor die Christelike geloof en die toekoms, dat baie ouers bloot handdoek ingooi. Ouers se probleem is veral 'n kwessie van tydsbesteding, maar om dit te bestuur vra om keuses te maak en prioriteite te stel. Die navorser meen dus dat die navorsing daarop dui dat geloofsvorming van adolessente deur hul ouers oppervlakkig en baie karig is, omdat ouers self nie volle verantwoordelikheid neem vir hul eie asook hul kinders se geloofslewe nie. Hulle verwag die kerk en ander instansies soos die skool moet dit doen, terwyl hulle deelneem aan die materialistiese gejaag in die lewe.

HOOFSTUK 5

5. GEVOLGTREKKING EN AANBEVELINGS

5.1. Hipotese

Na aanleiding van die literatuurstudie en empiriese navorsing wat die navorser onderneem het, het hy tot die gevolgtrekking gekom dat sy hipotese korrek is, nl. dat die Christelike kernfamilie, wat lidmate is van die NG-kerk in Suid-Afrika in 'n nuwe sekulêre demokrasie, tans 'n identiteitskrisis beleef. Die krisis manifesteer in ouers se eie geloof en geloofsoordrag, wat 'n negatiewe invloed het op die geloofsvorming van adolessente. Dit is die gevolg van 'n (gewillige?) deelname van Christene aan 'n materialistiese kultuur wat veroorsaak word deur die suigkrag van sekularisasie.

Om dit te staaf, word die gevolgtrekking wat gemaak is uit die literatuurstudie en empiriese studie, uitgespel:

- Die teologiese perspektief op die gesin, dui daarop dat die kernfamilie die plek is waar daar 'n interaksie-proses tussen ouer en kind plaasvind asook die onderlinge bindinge van al die gesins- en familielede met mekaar – dus die ruimte waar geloof geleer en geleef word.
- Die Westerse beeld van die kerngesin as 'n Bybelse volmaakte instelling, is 'n interpretasie wat ontstaan het na eeue se ontwikkeling en veranderinge in die godsdienstige, sosiale, politieke en ekonomiese sfere.
- Hoewel die Bybel begin met die skepping van Adam en Eva as die eerste volmaakte kerngesin, is daar reg deur die Bybel verskillende vorme van die gesin as “familie” wat ontstaan het na die sondeval.
- Tog is die verbond wat God in die O.T. met Abraham en sy nageslag gesluit het, nuut gemaak in Jesus Christus, deurdat familie nou diegene is wat deur die doop in Sy bloed deel en nie volgens biologiese afkoms (fisiese nageslag van Abraham) nie.
- Hierdie feit beteken nie dat die gesin as biologiese eenheid opgehou het om te bestaan, of onbelangrik of ongeldig geword het nie, maar dat gelowige ouers juis soveel te meer

hulle gedoopte kinders moet opvoed en onderrig, asook laat onderrig in die Christelike geloof, sodat hulle kinders self die keuse kan maak om Jesus te volg en deel te word van Sy familie.

- Die kerk en die Christelike kernfamilie is in wese dieselfde nl. die huishouding van God, waar Hy heers.
- Die Westerse beeld van die kernfamilie is hoofsaaklik die gevolg van kapitalisme en industrialisasie en is steeds besig is om te verander a.g.v. die sekularisasie van die samelewing.
- Soos uit die literatuurstudie duidelik geword het, is dit kultuur wat die samelewing se kernwaardes onderlê en as die kernwaardes of wêreldbeeld van die samelewing verander, verander die kultuur.
- Hierdie proses is die gevolg van sekularisasie en die voertuig wat dit versnel is globalisasie. Die massa-media en kommunikasie-tegnologie is die agente wat die proses na die uithoeke van die wêreld neem. So is ook Suid-Afrika intens hierdeur geraak na die oorgang van die apartheidsbestel tot 'n sekulêre demokrasie.
- Die wêreldbeeld wat veral hiervoor verantwoordelik is, is postmodernisme wat die modernistiese wêreldbeeld stadig maar seker uitdryf, verdring en verander.
- Toe die Afrikaner-ideaal vernietig word aan die einde van apartheid, is die bestaande sogenaamde Christelike kultuur vervang deur sekulêre demokratiese beginsels, wat beteken het dat toe die Afrikaner beheer verloor oor die kulturele bestel, daar 'n Afrikaner- en geloofsidentiteitskrisis ontstaan het wat veral nie-verbaal oorgedra is aan hul kinders.
- Die proses van sekularisasie wat deur middel van globalisasie sterk posgevat het in Suid-Afrika, het veroorsaak dat die Afrikaner a.g.v. sy verlies aan politieke en sosiale mag, nou daarvoor wou opmaak deur hom toe te lê op die verkryging van mag op materiële (ekonomiese-) gebied en is hy gevolglik ingesuijg deur 'n materiële welvaartskultuur.
- Lidmate van die NG-kerk se huwelike en kinders pluk nou die vrugte hiervan, omdat baie van hierdie ouers se belangrikste prioriteite die versameling van materiële besittings en welvaart geword het om aan hulle en hul kinders die sekuriteit te verskaf wat hul voor 1994 gehad het. Dit kan gesien word uit die empiriese studie, deurdat

adolescente geen gebrek het aan sakgeld of duur luukse tegnologiese toerusting en genoeg vrye tyd vir vermaak en sport het nie.

- Hierdie situasie het veroorsaak dat hulle geloofslewe nou onder groot druk verkeer. Die rede hiervoor is dat die meeste ouers baie min aandag gee aan die basiselemente van hul eie geloof, nl. 'n persoonlike verhouding met Jesus Christus, Bybelstudie en huisgodsdienste waar hul geloof oorgedra word aan hulle kinders soos wat gesien kan word uit die empiriese studie. Hul prioriteite en keuses dui aan wat vir hulle die belangrikste geword het. Daarom weet ouers ook nie wat om te doen met hul kinders wat ingesuij word deur 'n sekulêre jeugkultuur nie.
- Die jeugkultuur neem die plek van die afwesige ouers in en solank daar genoeg geld is, kan die adolessent hom/haarself vermaak met al die tegnologiese produkte wat op die jeugmark gerig is.
- Dit veroorsaak 'n slegte kringloop, want die jeug se tyd word oorgeneem deur selfone, rekenaars, Televisie, *iPods*, ens. wat al minder tyd laat vir 'n verhouding met Jesus Christus, die kerk en hul ouers en veral vir 'n lewe van diensbaarheid soos gesien kan word in die empiriese studie. Dan is daar nog die lang ure se skoolaktiwiteite en hul eie sosiale lewe, asook vermaak. Ons kan dus begrip hê dat hierdie nuwe jeug- en welvaartskultuur 'n geweldige greep het op adolessente se totale lewe.
- Die generasiegaping word kunsmatig vergroot deur die massamedia en dit maak veral geloofsvorming en –oordrag nog moeiliker omdat bediening aan die jeug gefragmenteerd is.
- In plaas daarvan dat familiebediening die manier is hoe kerke funksioneer, word generasies geskei om aparte spesialis-bediening aan die verskillende generasies te bied. Dit veroorsaak dat geloofsoordrag van ouers na kinders al minder gebeur, omdat ouers reken dat hulle nie hul kinders self kan bereik nie en dit dan weereens aan die kerk oorlaat.
- Indien die kerk nie 'n sterk gefokusde jeugbediening het nie, beteken dit dat adolessente kerkloos raak selfs nog voordat hulle klaar is met katkisasie. Die kerk bestaan uit ouers, kinders en ander gelowiges. Omdat hierdie geloofsgemeenskap self onderworpe is aan hierdie verandering van die kultuur, beteken dit dat die kerk ook in 'n krisis is.

- Volgens die navorsing is adolessente se bywoning van die Tienerkerk baie goed, maar dan wys die data dat die redes waarom hulle gaan, nie is om diensgerig weer na buite te gaan leef nie, maar individualisties gerig is.
- Die klem op generatiewe verskille lei toenemend tot individualisasie van ouers sowel as die jeug se lewens- en wereldbeskouing. Dit syfer deur vanaf die ouers se geloofsoordrag na hul kinders se geloofsvorming.
- Soos in die navorsing aangetoon word, word die klem al sterker gelê op die individu se persoonlike geluk, waar baie adolessente aangedui het dat hulle wil hê dat God hulle moet help in hulle lewe sodat dit goed kan gaan met hulle. Dit beteken in werklikheid: “Ek wil net gelukkig wees”. Hulle godsdiens kan dus gesien word as ‘n hulpmiddel (kruk) in hul lewens vir hul eie behoeftes te midde van hul materiële lewe, wat moet help om hulle goed en veilig te laat voel en hulle help om probleme op te los. Alles sentreer dus rondom die individu na binne en nie in hul getuienis na buite nie.
- Die vraag is of die groot persentasie wat Jesus as Verlosser aangeneem het, wel weet wat dit werklik beteken om Hom te dien en in die krag van die Heilige Gees hul getuienis uit te leef in dankbaarheid.
- Wat dus **nie** na vore gekom het by die meeste adolessent-respondente nie, is dat hulle geloof as Christene die gevolg is van die geestelike vorming van hul ouers en ander gelowiges, wat hulle help om te verander na die persoon soos wat God hulle wil hê, dus om hul lewensdoel te vind.
- Hulle het ook nie verwys na sondebelydenis, naasteliefde, genade van God, gehoorsaamheid, selfdissipline en toewyding, dissipelskap, heiligmaking of enige ander Christelike “deugde” nie. Baie het aangedui dat hulle graag meer tyd wil maak vir Bybellees of gebed of selfs vir God. Dit kan daarop dui dat hulle Christenskap sien as iets wat jy moet doen, want hoe meer jy doen, hoe beter is jou geloof.
- Die feit dat hulle aandui dat hulle te min tyd het, beteken Christenskap word gesien as net nog ‘n komponent van die lewe waarvoor jy moet tyd maak (dus ‘n kultuurgodsdiens, i.p.v. dat ‘n persoonlike verhouding met Jesus Christus hulle hele lewe transformeer). As hulle dus kerk toe gaan, soms Bybellees, bid en redelik gereeld katisasie bywoon en die regte dinge doen, voldoen hulle aan die geestelike standarde van Christenwees.

- Tog dui die navorsing daarop dat prioriteite van adolessente nie primêr gerig is op die drie belangrikste geloofsvormingsdisiplines nl. Bybellees, gebed en huisgodsdien, wat noodsaaklik is vir hul geloofsvorming nie.
- As bogenoemde in ag geneem word, dui dit daarop dat baie gelowige ouers nie hul doopbelofte nagekom het deur hulle kinders self te onderrig nie. Kinders is onderrig deur die kerk en in 'n mindere mate die skool, maar ouers se geloofsvoorbeeld is die belangrikste, omdat ouers nie net moet onderrig nie maar ook 'n voorbeeld elke dag moet uitleef.
- Tog wil dit voorkom asof die tydsgees ouers se geloofsoordrag beperk en dit al meer oorgaan na 'n materiële-leefstyl oordrag, waar godsdiens al meer as 'n soort gelukspakkie (voorspoedsteologie) aangewend word wanneer nodig.
- Die feit word beklemtoon in die kerkbywoning van veral pa's, omdat ons kan aanneem dat hul swakker kerkbywoning as die ma's, moontlik kan dui op werk wat Sondag gedoen moet word of hul eie sport wat beoefen word en dus al meer klem lê op materialisme en individualisme. Die rol van pa's kan nie genoeg beklemtoon word in die jeug se geloofsvorming nie, veral omdat dit meesal pa's is wat fisies en geestelik afwesig is in adolessente se lewens.
- 'n Laaste groot kommer is dat ma's toenemend voltyds werk, wat beteken dat die laaste anker van geloofsoordrag en pastorale versorging van die adolessent besig is om te verdwyn.

5.2. Voorstelle Vir 'n Nuwe Paradigma Vir Geloofsvorming

Omdat blote kennisoordrag, soos dit 'n geslag terug nog gedoen was, nie meer effektief is as geloofsoordrag om die jeug toe te rus vir hul geloofslewe en –morele uitdagings nie, is 'n meer komprehensiewe benadering nodig wat geloof koester deur ervaringe in die familie, geloofsgemeenskap, die samelewing en die kultuur (Strommen en Hardel, 2000:19). Hierdie probleem kan nie hanteer word sonder dat daar opnuut 'n vennootskap tussen die kerk en families, veral kernfamilies gesluit word nie.

Terselfdertyd moet die geweldige suigkrag van 'n globale, materiële welvaarts-kultuur in ag geneem word, omdat dit al meer ouers se geestelike lewens laat ontspoor en sodoende 'n direkte uitwerking het op die geloofsvorming van die jeug. Daarom wil die navorser eerstens voorstel dat Christene hulle aktief beywer vir 'n eenvoudiger leefstyl (“*a simple lifestyle*”).

5.2.1. 'n Eenvoudige leefstyl

“*How much is enough?*”

Van der Westhuizen (1990:40 e.v.) bespreek 'n eenvoudige leefstyl as volg:

- Dit gaan nie om armoede of gelyke besit nie maar om gehoorsaamheid aan God se voorskrifte vir die mens i.v.m. die verkryging en besit van geld en besittings. Dit raak ook 'n groot aantal ander morele en sosiale probleemgebiede aan.
- Sekere motiewe vir 'n eenvoudige leefstyl verskil van die Bybel en is nie aanvaarbaar nie:
  - *Asketisme* wat 'n onttrekking uit die wêreld is, of dat daardeur meriete verkry word a.g.v. selfonthouding
  - '*n Teenreaksie teen die verbruikerskultuur* bv die hippie-kultus van die 1960's of die militante “*New Left*” as “teenkultuur”.
  - *Ekologie* a.g.v. die invloed wat ontwikkeling op die natuur het en dat die mens dus geskok moet word tot bewustheid. Dit beteken dat die natuur bewaar moet word sodat oorlewing moontlik is vir die mens (humanisties), in plaas daarvan dat die kultuuropdrag (Gen 1:28) en rentmeesterskap ernstig opgeneem word.
- Die Christelike lewenstyl behoort aan die hand van die Bybel gemeet te word, maar daar is nie eensgesindheid hieroor nie, omdat die Bybel nie net een model gee nie. In die eerste plek skenk God besittings en selfs rykdom, maar die mens word opgeroep om te werk vir sy bestaan. Die mens staan primêr in verhouding tot God en sekondêr tot sy materiële bestaan. Tweedens is 'n eenvoudige leefstyl tegelyk dus genade omdat dit deur God gegee word, maar ook dissipline, omdat die mens deur God opgeroep word om aktief te werk. Derdens het materiële besitting waarde vir gelowiges maar dit hou ook gevare van versoekings in vir Christene.

- ‘n Eenvoudige leefstyl is ‘n uitdrukking van gelowiges se spirituele welstand omdat daar ‘n intrinsieke verhouding bestaan tussen gebed en ‘n eenvoudige leefstyl, want beide is gebou op ‘n vertrouwe op God as Onderhouer en Voorsiener. Die innerlike verhouding tot God kom dus tot uiting in die uiterlike verhouding teenoor besittings. Daarom help gebed ons om te onderskei tussen wat werklik behoefte is en wat begeerte is (“*my need vs my greed*”).
- Ten slotte gee Van der Westhuizen (1990:58-59) drie redes waarom ‘n eenvoudige lewenstyl belangrik is:
  - Natuurlike hulpbronne is beperk wat wanbalanse meebring in die verbruik daarvan en grootskaalse besoedeling van die natuur veroorsaak.
  - Materiële besittings en welvaartingesteldheid lê ‘n groot las op dissipelskap en toewyding van Christene.
  - ‘n Eenvoudige lewenstyl stel Christene in staat om meer vrylik te kan gee aan diegene in nood

Daar behoort dus ‘n verskil te wees in die leefstyl van Christene en ongelowiges in die wêreld. Maar dit is nie moontlik vir enkele families om dit op hul eie te probeer regkry nie en daarom is die gemeenskap van gelowiges, die kerk, so belangrik omdat die groter familie vir mekaar verantwoordelikheid neem. Hierdeur kan die geloofsvorming van adolessente ‘n nuwe dimensie verkry, want dit fokus veral na buite, op ander mense en die natuur.

5.2.2. Familiebediening

Die navorser meen dat dit belangrik is dat families vanuit die verbondsparadigma sal funksioneer, omdat dit volgens Louw (1989:212) ‘n bepaalde struktuur en verhouding daarstel wat die kernfamilie se karakter en doelstelling bepaal. Daarom behoort ‘n gemeente se familiebediening wat veranderinge in die kernfamilie wil bewerkstellig, nie bloot gedrags- en verhoudingsveranderinge aan te spreek nie, maar ‘n verandering in die doelwit, perspektief en waardesisteem van die familie en individue. Louw (1989:213) definieer familiebediening as volg:

“Familiebediening is daarop ingestel om die gesinsinteraksie deur die reeds bestaande verbondsisteem te beïnvloed sodat gesinslede gesamentlik groei in volwassenheid en die gesin self toeneem in heiligmaking”

Die familiebediening wil dus ‘n bewuswordingsproses by kernfamilies skep oor die noodsaaklikheid om aan ‘n kommunikasie-model in hul familie-sisteem te werk. Volgens Louw (1989:213) is dit ook baie noodsaaklik dat die kerk die moontlikheid ondersoek dat ouers self tuis kategeese aan hulle kinders onderrig. Dit sal by hulle weer die verantwoordelikhedsin laat posvat dat hulle primêr vir die kind se geloofsvorming verantwoordelik is. Die kerk se taak hierin is die toerusting van die ouers om dit te kan doen. So behoort die interaksie tussen die kerk en families die effektiwiteit en funksionaliteit van families te beklemtoon.

Familiebediening is tans nie die hoofprioriteit van die meeste N.G. gemeentes nie wat beteken dat die koudheid van die formele eredienste meesal die jeug afskrik, wat bevestig is deur die vraelyste aan die adolessente, dat hulle meesal die Tienerdiens bywoon wat in hul eie idioom aangebied word. Strommen en Hardel (2000:158) stel agt faktore voor wat ‘n gemeente as ‘n familie laat funksioneer:

- ‘n Gasvrye atmosfeer, wat besoekers en gemeentelede laat welkom voel
- Inspirerende aanbidding, wat nie oppervlakkig is nie maar relevant
- ‘n Koesterende omgewing, waar openheid en warmte gevind kan word
- ‘n Denkende atmosfeer, waar openheid en stimulerende prediking ruimte laat vir nadenke
- Families wat families help, as ondersteuningsgroepe, veral in krisisse of geleenthede van vreugdevierings en help met geestelike sowel as materiële ondersteuning
- Klem op gebed, waar gebedsgroepe en gebedsbulletins, asook gebede in die openbaar dui op die belangrikheid daarvan vir die gemeente
- Intergeneratiewe dienspogings, waar die jeug en volwassenes saamwerk aan betekenisvolle diens en uitreike, want deelname as familie aan diens, bind ‘n gemeente sterker saam as eenheid

- Missionêre ingesteldheid, wat gelowiges laat verenig en eensgesind optree omdat hulle deel in iets groter as hulleself

Dit is dus duidelik dat daar ‘n noodsaaklike wisselwerking behoort te wees tussen die kerk, wat bestuur behoort te word as ‘n familiebediening en die families self, wat die kerk in die klein verteenwoordig oral waar hulle leef. Indien een of albei van hierdie modelle nie funksioneel is nie, word geloofsvorming verhinder en lei dit tot vervlakking van die geloof en al meer kerklos adolessente. Dan kan materiële beginsels en versoekings die adolessente en ook hulle ouers se eerste prioriteit word. Mense wil aanvaar, lief gehê en gekoester word.

5.2.3. Funksionele families en geloofsvorming

□ Funksionele families

Die vraag is hoe kan en moet geloof oorgedra word deur ouers sodat adolessente se geloof gevorm word sodat hulle self God se verlossing sal aanvaar in hul lewens? Dit is ‘n mynveld omdat baie skrywers poog om antwoorde te gee, baie keer deur “*Ten Steps How To..?*”. Maar tog is sommige daarvan bruikbaar.

- Geloofsvorming word veral deur ‘n funksionele familie-sisteem bemiddel, wat weer beteken dat die huwelik as basis-verhouding funksioneel moet wees. Hierdie beskouing word bevestig deur Louw (1989:216) se mening dat die huwelik die kernsisteem van die familie vorm en dat die kwaliteit van die verhouding tussen man- en vrou, die kwaliteit van die huwelik en die gesin bepaal. Daarom is huweliksverryking vir hom belangrik in die daar stel van funksionele families.
- Vir Browning et al (1997:306) is die kritiese herontdekking van die huwelik en ‘n familiekultuur ook baie belangrik. Volgens hom moet die kernfamilie weer ‘n “*kerk in die klein*” word, waar die kerk se leer en lewe gemodelleer word aan die kinders.
- Mueller (1994:380-393) noem vier sleutel elemente vir ouers, wat belangrik is om aan hulle kinders ‘n sterk geestelike basis te gee. Dit het hoofsaaklik met die ouers te doen, dus moet ons by onself begin:

- *Waar is ek as ouer*, m.a.w. wat modelleer ek ten opsigte van my geloof aan my kinders?
- *Wat weet ek as ouer*, m.a.w. begryp ek die invloed van die kulturele kragte wat ons kinders vorm?
- *Hoe benader ek ouerskap*, m.a.w. verstaan ek die voorreg en verantwoordelikheid daarvan en is dit Bybelgerig, gebedsgerig en vergifnis georiënteerd?
- *Wat gee ek as ouer*, m.a.w. kry hulle my liefde, tyd, aandag, grense en geestelike erfenis?

Bogenoemde is makliker indien die familie funksioneel is, maar enkelouers kan ook vir die kind hul geloof modelleer, waarop die kerk en geloofsgemeenskap moet aanvul waar die ouer nie kan bykom nie.

□ **Geloofsvorming**

In die vraag na wat presies 'n lewende geloof is, haal Strommen en Hardel (2000:75.ev.) vir Martin Luther aan wat dit beskryf as “ 'n lewende, aktiewe, besige, magtige ding”, wat dus elke faset van die lewe infiltreer en veral drie aspekte betrek nl. 'n saak van die hart, 'n toewyding van die verstand en wat goeie daade tot gevolg het. Geloof as 'n saak van die hart is 'n gawe van God wat ontwikkel word deurdat die verhouding van 'n gelowige met God, oorfloei na die verhouding van die gelowige met sy/haar naaste. Geloof as toewyding van die verstand is 'n gawe van God om in Christus te glo en te leer wat Sy verlossing vir ons beteken. Geloof het goeie daade tot gevolg deur gehoorsaamheid aan God se sending en Sy Woord. Dit behels dus die hele mens.

Dinge in die familie wat bydra tot geloof is volgens Strommen en Hardel (2000:81) ouers wat evangelie-georiënteerd is, morele waardes kommunikeer, betrokke is in diensaktiwiteite en hul geloof uitleef by die huis. Die kernfamilie het dus 'n baie belangrike bydrae te lewer tot die geloofsvorming van die kind maar elke ander lid van die geloofsgemeenskap het ook 'n invloed en belang daarby. Dit is die taak van die familie en die familiekerk om 'n teenwêreldse kultuur te skep en die bestaande kerkkultuur te

beïnvloed om 'n familiekultuur aan te neem, sodat die jeug veral nie die kerk as irrelevant beskou en dit verlaat nie.

HOOFSTUK 6

6. SAMEVATTING

Die navorser het in **hoofstuk 1** begin om die probleem te stel wat hom genoep het om 'n ondersoek te doen na die beweerde krisis in die geloofsvorming van die adolessent deur die ouerhuis. Hierdie krisis word veroorsaak deur geweldige druk van alle kante op die kerneenheid van die huwelik en ouerhuis. Hy het aangedui dat die doel van die navorsing is om vas te stel wat die omvang en diepte van hierdie krisis in die Christelike kernfamilie se spiritualiteit in post-apartheid Suid-Afrika is. Daardeur wou hy sekere beginsels voorstel vir 'n nuwe verhouding tussen die kerk en die familie. Die navorser se hipotese is nl. dat die Christelike kernfamilie, wat lidmate is van die NG-kerk in Suid-Afrika in 'n nuwe sekulêre demokrasie, tans 'n identiteitskrisis beleef. Die krisis manifesteer in ouers se eie geloof en geloofsoordrag, wat 'n negatiewe invloed het op die geloofsvorming van adolessente. Dit is die gevolg van 'n (gewillige?) deelname van Christene aan 'n materialistiese kultuur wat veroorsaak word deur die suigkrag van sekularisasie. Die navorser het die aard van sy navorsing aangedui en ook watter bydrae hy hoop om te maak tot Praktiese Teologie nl. die blootlê van die identiteit van die familie, die praxis van die familie se eie teologie en die konteks waarin dit beoefen word. Daarby poog hy ook om hoop te bring en begrip vir die probleme waarmee families worstel, sodat die familie kan voldoen aan sy primêre roeping, nl om God drie-enig te verheerlik en te getuig van hierdie verhouding.

In **hoofstuk 2** het die navorser probeer bepaal wat die ware aard en samestelling van die familie is deur 'n teologiese perspektief daarop te verkry. In die proses het hy begin by die O.T. en N.T., om die Bybelse basis vir die huwelik as kern van die verbondsfamilie te ondersoek. Daarmee saam is ook die konsep "familie" van verskeie kante belig en ook die progressie daarvan oor die eeue uitgelig. Daarna het hy die beskouing van die moderne familie as konsep bespreek en het ook 'n definisie daarvan gegee. Hy het ook probeer om aan te toon dat verbondsoopvoeding ook geloofsvorming is. Die hoofstuk is afgesluit met die gedagte dat die kerk as God se familie 'n vennootskap is met die kernfamilie. Dit

beteken dat die twee altyd interaktief is en die een nie sonder die ander kan funksioneer nie.

In **hoofstuk 3** het die navorser begin deur die aanname wat hy vroeër gemaak het dat die Afrikaner in die NG kerk midde in 'n identiteitskrisis staan, te koppel aan die veranderende kultuur wat veral deur sekularisasie veroorsaak word, wat weer deur die agente nl. globalisasie en die massamedia gedryf word. Dit skep die gunstige toestande vir postmodernisme om die ou modernistiese wêreldbeeld te verdring en oor te neem. Om hierdie aannames te bewys moes kultuur eers bestudeer word, om aan te toon dat kultuur die wortel of basis is wat die samelewing genereer en vorm. As die kernwaardes van kultuur dus verander word, verander die hele wêreldbeeld. Daarna het die navorser aandag gegee aan hoe Christene kultuur behoort te beskou. Om aan te toon dat die samelewing wel besig is om te verander, is daar verwys na die faktore wat verantwoordelik is daarvoor of die gevolg is daarvan nl. modernisme, individualisme, sekularisasie, konsumerisme, globalisasie en postmodernisme. Die navorser het die hoofstuk afgesluit deur die generasieverskille te ondersoek, asook die jeugkultuur wat daaruit voortgekom het en deur die massa-media in stand gehou word, om te bepaal hoe die jeug se geloofsvorming daardeur beïnvloed word.

In **hoofstuk 4** is die resultate van die empiriese navorsingsvraelyste wat die navorser afgeneem het, voorgelê vir kritiese evaluering. Hy het kortliks die agtergrond van die vraelyste verduidelik en toe die data begin bespreek. Die data is in twee afdelings verdeel nl. die materiële konteks van die respondente en daarna hulle geestelike vorming soos deur die respondente aangetoon. Die navorser het die inligting rakende hul ouerhuisprofiel, materiële versorging, materiële leefstyl by die huis, tydsbesteding en prioriteite, morele en emosionele welstand geëvalueer en daarna oorgegaan na hulle geestelike vorming wat beïnvloed word deur die kerk, tienerbediening, kategese, Bybellees, gebedsbeoefening, huisgodsdien, hul persoonlike Godsbeeld en -belewenis en laastens veranderings wat hulle wil hê in die konteks waarin hulle opgroei. Aan die hand van die data het die navorser probeer aantoon dat ouers fisies en emosioneel afwesig is in hul kinders se lewens

en dat adolessente se geloofsvorming nie eerste prioriteit is vir die meeste ouers nie, wat dus gebrekkige geloofsvorming en –groei tot gevolg het.

In **hoofstuk 5** kom die navorser tot die gevolgtrekking dat sy hipotese korrek is nl. dat die Christelike kernfamilie, wat lidmate is van die NG-kerk in Suid-Afrika in ‘n nuwe sekulêre demokrasie, tans ‘n identiteitskrisis beleef. Die krisis manifesteer in ouers se eie geloof en geloofsoordrag, wat ‘n negatiewe invloed het op die geloofsvorming van adolessente. Dit is die gevolg van ‘n (gewillige?) deelname van Christene aan ‘n materialistiese kultuur wat veroorsaak word deur die suigrag van sekularisasie. Hy konkludeer dan vanuit die vorige hoofstukke hoe die tydsgees besig is om die bekende kultuur weg te kalwe, sodat ‘n nuwe welvaarts-kultuur posvat en veroorsaak dat huwelike asook families opgebreek word in die soeke daarna. Omdat ouers se fokus en aandag wegbeweeg van hul geloofsoordrag na hul kinders, veroorsaak dit dat ‘n sekulêre jeugkultuur die adolessent se geloof vorm en vervorm. Die generasiegaping maak dat ouers se geloof en die kerk nie meer relevant is vir baie jongmense nie. Dan maak die navorser voorstelle vir ‘n nuwe paradigma van geloofsvorming. Omdat die probleem nie vanuit slegs een faset soos die ouers, of die kerk of die gemeenskap aangespreek kan word nie, is ‘n komprehensiewe vennootskap nodig om weer die adolessent se geloofsvorming eerste prioriteit te gee. Teenoor die suigeffek van die sekulêre wêreld, word eerstens ‘n eenvoudiger leefstyl voorgestel. Daarmee saam stel die navorser ‘n familiebediening voor wat al die vennote betrek om kerk te wees waar jongmense ook welkom is en aktief sal deelneem. Dertens stel hy voor dat baie klem gelê word op die herstel van huwelike wat funksionele families tot gevolg kan hê asook effektiewe geloofsvorming, indien ouers weer dit hul prioriteit sal maak. Dit sal baie bydra daartoe dat ook die kerk gesonder en getrouer getuies sal wees van God se koninkryk op aarde.

HOOFSUK 7

7. BRONNELYS

Boeke:

Ambrose, D en Mueller, W. 1988. *Ministry to families with teenagers*. Loveland, Colorado: Group Books

Ammerman, N.T. en Roof, W.C. 1995. *Work, family, and religion in contemporary society*. New York & London: Rout ledge

Anderson, H. et al. 1998. *The Family Handbook*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press

Balswick, J. et al. 2003. *Relationship–Empowerment Parenting*. Grand Rapids, Michigan: Baker Books

Balswick, J.O. en Balswick, J.K. 2002. *The Family: a Christian perspective on the contemporary home*. Grand Rapids, Michigan: Baker Books

Bartchy, S.S. 1998. Families in the Greco-Roman world. In: *The Family Handbook*. Edited by Anderson, H. et al. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press. pp. 281-286

Beckwith, I. 2004. *Postmodern Children's ministry*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan

Burger, C. & Nell, I. 2002. *Draers van die Waarheid*. Paarl: Paarl Print

Campolo, A. 1989. *Growing Up in America: A Sociology of Youth Ministry*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House

Dunn, R.R. & Senter, M.H. 1997. *Reaching a Generation for Christ*. Chicago: Moody Press

Du Rand, J. 2002. *Ontluisterde wêreld: die Afrikaner en sy kerk in 'n veranderende Suid-Afrika*. Wellington: Lux Verbi.BM

Frymer-Kensky. T. 1998. Families in Ancient Israel. In: *The Family Handbook edited by Anderson, H. et al.* Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press. pp. 277-281

H.A.T. – verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse Taal. 1985. Onder redaksie van F.F.Odendal et al. Johannesburg en Kaapstad: Perskor Uitgewery

Hodgson, P.C. 1994. *Winds of the Spirit. A constructive Christian Theology*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press

- Hutchcraft, R. 1996. *The Battle for a generation*. Chicago: Moody Press
- Joubert, S. 2002. 'n Geheeloorsig oor die Kerk in die Nuwe Testament. In: *Draers van die Waarheid: Nuwe Testamentiese visies vir die gemeente*. Paarl, Suid-Afrika: Paarl Print. pp.235-242
- Louw, D.J. 1989. *Gesinsverryking: Riglyne vir groei en kommunikasie*. Pretoria, Kaapstad: Academica
- Louw, D.J. 1998. *Theory of Science within Theology: Scientific Research as a Theological Problem*. A Study Guide: University of Stellenbosch.
- Marais, F. en Marais, A. 2002. "*Familie is 'n werkwoord*". Wellington:Lux Verbi.BM
- Marler, P.C. 1995. Lost in the Fifties: The Changing Family and the Nostalgic Church. In: *Work, Family and Religion in Contemporary Society*. Edited by Ammerman, N.T. & Roof, W.C. New York, London: Rout ledge. pp. 23-60
- Mueller, W. 1994. *Understanding today's youth culture*. Wheaton, Illinois: Tyndale House Publishers, Inc.
- Nel, M. 1998. *Jeugbediening – 'n Inklusiewe gemeentelike benadering* . Pretoria: RGN Uitgewery
- Nel, M. 2001. The Inclusive Congregational Approach to Youth Ministry. In: *Four Views of Youth Ministry and the Church edited by Senter, M.H.111 et al*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House
- Olson, R.P. en Leonard, J.H. jr. 1996. *A new day for family ministry*. Michigan: Alban Institute
- Osiek, C. 1998. Families in Early Christianity. In: *The Family Handbook*. Edited by Anderson, H. et al. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press. pp. 287-290
- Pogieter, P.C. 1977. *Wat moet ek van die doop weet?* Kaapstad: NG Kerk- Uitgewers
- Roxburgh, A.J. 2005. *The sky is falling*. Eagle,Idaho: ACI Publishing
- Schultz, Q.J. et al. 1991. *Dancing in the Dark: Youth, Popular Culture and the Electronic Media*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company
- Smith, C. 2005. *Soul Searching – The religious and spiritual lives of American Teenagers* . Oxford: University Press.
- Strommen, M & Hardel, RA. 2000. *Passing on the faith – a radical new model for youth and family ministry*. Winona: Saint Mary's Press

Van der Westhuizen, Z. 2000. *Die eise wat die postmoderne leefwereld stel aan die kerk se jeugwerk.*

Witte, J. 1998. Families in Medieval Christianity and the Reformation. In: *The Family Handbook* edited by Anderson, H. et al. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press pp 291-294

Proefskrifte

Van Wyk, R. 2000. Prediking. Tesis(D.Th) – Universiteit van die Oranje Vrystaat

Van Der Westhuizen, A.C. 1990. *Welvaart en “simple life-style”*: Teologies-eties nagedink oor geloof en besittings. Skripsie (B.Th)- Stellenbosch Universiteit

Tydskrifte

Janse, J. 2006. Teaching the wrong stuff in a dangerous world. In: *Teaching Times for Educators and Parents*. Edition 2. p.18-20

Van der Spuy, C. 2007. Mal oor Mxit. *LIG- tydskrif*. Maart: 30

Pieterse, H. 1994. Immanentistic beliefs in God: an elite response to secularisation. In: *Religion and Theology*. UNISA. Pretoria. p. 261-282.

Prins, J.M.G. 1997. Postmoderniteit en jeugbediening - enkele aspekte van 'n paradigmaverskuiwing en die implikasies daarvan vir die kerklike jeugbediening. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. p. 38-47

Prins, J.M.G. 1998. Die aanwesigheid van enkele postmodernistiese tendense by kerklike betrokke tieners in die NG kerk. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika*. Vol 13.no. 2 pp. 38-50

Smith, L.C. 1998. Stifled, Overlooked, Ignored? *The shared Mission Focus on Young People*. Edited by Ranck, L. Vol.11. April. pp. 2-42

Spoelstra, B. 1998. Jonges is skepties - in steek gelaat deur ouers. In: *Taalgenoot*. Vol 67. no.6 . p.7.

Zoba, W.M. 1997. The Class of '00, Part 1; These “millennial” teenagers are forcing the church to rethink youth ministry. In: *Christianity Today*. 3 Februarie. p.5

Koerante

Kitching, D. 2000. Globalisering beïnvloed jeug direk. *Ons Jeug*. 1 September: 10

Prins, R. 2000. Lees ons tieners nog die Bybel? In: *Die Kerkbode*. 17 Maart 2000.

Prins,R. 2000 Huisgodsdienst...uitgedien? In: *Die Kerkbode*. 7 April 2000.

Internet

AJK-BUVTON. 2004. *Familiefokus: Familie-aktiwiteite en eredienswenke vir gemeentes van die NG Kerk* – Familiejaar 2004. Bloemfontein: CLF-Drukkers.

De Wet, J.C. 2003. *Hoofstuk 4 – Probleem en doelstelling*. Intyds:[4 April 2007]
Besikbaar: [upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-10022003-105158 /unrestricted / 04chapter4.pdf](http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-10022003-105158/unrestricted/04chapter4.pdf)